

Voruta

... O Mindaugas susiruošė ir sumanė sau nesikauti su jais atvirai,
bet pasitraukė į pilį, vardu Voruta...

Iš Hipatijaus metraščio 1251 m. įrašo

Nr. 7 (721)

2011 m. balandžio 9 d.

Lietuvos istorijos laikraštis

ISSN 1392-0677

Kaina 1 Lt

Šiame numeryje

5

Archyve rasta informacija apie Dainavos apygardos vado kpt. Domininko Jėčio-Ąžuolio palaikų paslėpimo vietą

„Vorutos“ prenumeratorių dėmesiai

Lietuvos paštuose priimama laikraščio „Voruta“ prenumerata 2011 metams.

Prenumeratos kaina (indeksas 0135):

1 mėn. – 3,00 Lt

3 mėn. – 9,00 Lt

6 mėn. – 18,00 Lt

Prenumeratos kaina (pensininkams, neįgaliesiems, moksleiviams, studentams, mokytojams, indeksas 0136):

1 mėn. – 2,80 Lt

3 mėn. – 8,40 Lt

6 mėn. – 16,80 Lt

- prenumerata trumpesniai nei metų ar pusmečio laikotarpiui (pvz., ateinančiam mėnesiui) priimama iki einamojo mėnesio 22 dienos (jeigu nenurodyta kitaip).

Galima užsiprenumeruoti elektroninę „Vorutos“ laikraščio versiją. Ji atsiunčiama į el. paštą pdf formatu.

1 mėn. – 2,00 Lt

3 mėn. – 6,00 Lt

6 mėn. – 12,00 Lt

Periodinius leidinius galima užsisakyti ir internetu, bendrovės tinklalapyje www.post.lt.

15

81

Trakų istorijos muziejuje – Staraja Ladoga gyvenvietės VIII–IX a. keramikos paroda

Š. m. balandžio 8 d. Trakų Salos pilyje atidaryta paroda „Staraja Ladoga gyvenvietės VIII–IX a. rekonstruota keramika“, kurioje pristatomi VŠĮ „Vilniaus puodžių cechas“ rekonstruoti ankstyvųjų viduramžių moliniai indai, rasti to laikotarpio gyvenvietėje prie Volchovo upės, įtekančios į Ladogos ežerą. Šiuo metu Staraja Ladoga gyvenvietė priklauso Šiaurės Rytų Rusijos Leningrado srities Volchovo rajonui.

„Ši paroda – tai vienas iš bendro Lietuvos ir Rusijos projekto „Rekonstrukcija“ renginių, – sako Elena Aleksejeva, „Vilniaus puodžių cecho“ meistrė ir projekto metu organizuotos stovyklos Staraja Ladoga gyvenvietėje vadovė. – Joje pristatome daugiau nei 20 puodynių, dubenų ir dubenėlių, rekonstruotų pagal archeologinių kasinėjimų metu rastą medžiagą.“

Anot E. Aleksejevos, projekto, kurį 2007 m. inicijavo „Vilniaus puodžių cechas“ ir Viačeslavo Kutyrkino vadovaujama Sankt Peterburgo OOO „MSB Cooperation“, tikslas – vienyti abiejų šalių archeologijos, istorijos bei senųjų amatų puoselėtojus-rekonstruktoriaus. Projekto metu atliekami senųjų amatų tyrimai, kuriuose dalyvauja Lietuvos ir Rusijos aukštųjų mokyklų studentai, vykdoma informacijos sklaida bei edukacinė veikla, kasmet organizuojamos parodos. 2009 m. prie projekto prisidėjo Lietuvos amatininkų klubas „Dvaro

meistrai“. Projektą aktyviai palaiko ir remia Lietuvos Respublikos generalinis konsulas Sankt Peterburge.

„2010-aisiais Staraja Ladoga gyvenvietės archeologinių kasinėjimų vadovo, Materialinės kultūros istorijos instituto prof. Anatolijaus Kirpičnikovo kvietimu organizuota stovykla Staraja Ladogoje, – pasakoja E. Aleksejeva. – Joje dalyvavo Vilniaus universiteto, Sankt Peterburgo I. Repino vardo dailės akademijos bei Valstybinio universiteto studentai bei ten kasinėję archeologai.“

Anot E. Aleksejevos, tai buvo vienas įdomiausių „Vilniaus puodžių cecho“ vykdytų projektų, nes keramika rekonstruota naudojant autentišką VIII–IX a. kultūriniame sluoksnyje rastą molį ir granitą. Dėl vivianito (vandeningo geležies fosfato), susidarancio vandenyje yrant augalų ir gyvūnų organinėms liekanoms, Senosios Ladogos gyvenvietės molis yra tamsios pilkai mėlynos spalvos. Kad būtų tvirtesnis, molis maišytas su smulkintu granitu. Visi indai buvo lipdomi rankomis ant medinio stovo nenaudojant žiedimo rato.

„Vilniaus puodžių cechas“ akmens amžiaus, ankstyvųjų viduramžių, gotikos ir renesanso keramiką rekonstruoja jau daugiau kaip 10 metų. Nuo 1999-ųjų Trakų pusiasalio pilies

Nukelta į 15 p.

Apie pavadinimo Kukavaitis kilmę

Jono Česnavičiaus nuotr.

Akad. Zigmantas Zinkevičius

Tai istorijos šaltiniuose minima vietovė, kur buvo sudeginti didžiojo Lietuvos kunigaikščio Algirdo palaikai. Ji buvusi netoli Māišiagalos. Pavadinimas gerokai įvairuoja: šaltiniuose rašoma *Kukowaytis*, *Kukuweytis*, *Kokivēithus* ir pan. Kaip buvo tariama, mes nežinome.

Šis pavadinimas mane seniai domina. Deja, jį iširti trūko duomenų: nebuvo prieinami svarbiausi šaltiniai. Neseniai į rankas pateko istoriko dr. Vykinto Vaitkevičiaus kruopščiai padaryti šaltinių išrašai ir rūpimos vietovės įvairių epochų kartografinės kopijos su paaiškinimais ir pastabomis. Tai paskatino atlikti pavadinimo lingvistinį tyrimą, kurio rezultatai pateikiami šiame straipsnyje.

Pirmiausia reikia konstatuoti, kad šis pavadinimas yra sudėtinis ar sudurtinis žodis.

Jo pirmasis narys *Kuka-* galėtų būti siejamas su mitologine būtybe *kaukas*. Slavų kalbos iš seno neturėjo dvibalsių, taigi ir dvibalsio *au*. Ši lietuvių dvibalsį jie keitė garsų junginiu *ov*, pavyzdžiui, pavadinimą *Kaumas* paverė *Kovno*. Kartais to jun-

ginio priebalsį *v* praleisdavo. Sakysime, Vilnijos lietuvių pavardės *Aukštulis* ir *Paukštis* (*Paukštė*) buvo paverstos į *Okštul* ir *Pokšt*. Tuo būdu skiemuo *Kauk-* virto *Kok-*. Tarp dviejų užpakalinės artikuliacijos priebalsių *k* balsis *o* turėjo užpakalėti ir artėti prie *u*. Šiam vyksmui paskatą galėjo sudaryti tokie asmenvardžiai kaip *Kukas*.

Antrasis narys *-vaitis* sietinas su žodžiu *vieta*. Taip yra manęs ir prof. Simas Karaliūnas. Jo nuomonei tenka pritarti. Tačiau iš šaknies *viet-* natūraliai negalėjo atsirasti *vait-*, nes dvibalsis *ie* lietuvių kalboje nevirsta *ai*. Turėjo būti kažkoks poveikis iš šalies. Tokį poveikį, mano nuomone, galėjo padaryti asmenvardžių priesaga *-aitis*, juolab kad žodis *Kukavaitis* buvo laikomas asmenvardžiu, tokiu kaip *Jonaitis*, *Povilaitis*, *Mažeikaitis*, o asmenvardžiams būdinga priesaga *-aitis*.

Tuo būdu pavadinimo *Kukovaitis* pirmąsias reikšmės galėjo būti vieta, kur yra kaukas ar kaukai, taigi kaukų vieta. Daugiskaitos kilmininko galūnės *-ų* atspindį galima būtų įžiūrėti šaltinių formoje *Kukuweytis*.

Tai tik pasamprotavimai, kurie galėtų būti visai ar iš dalies teisingi. Bent tikėtina, kad sprendimo ieškoma teisingu keliu. Ateities tyrimai turės tai patvirtinti ar atmesti.

Šio pavadinimo kilme turėtų domėtis ne vien kalbininkai, bet ir istorikai, etnologai, folkloristai, mitologijos tyrėjai ir kitų sričių specialistai. Kiekvienas, žiūrėdamas iš savo kampo, galėtų pareikšti vertingų pastabų, kurios ateityje pravers darant galutines išvadas. Manau, *Vorutos* redakcija mielai spausdins tokias pastabas, netgi galėtų surengti laikraščio puslapiuose diskusiją šiuo klausimu.

Akad. prof. habil. dr. Zigmantas ZINKEVIČIUS,
Vilnius

Jaunoji europiečių karta stokoja gilesnio istorijos pažinimo

Radvilė Morkūnaitė

„Europos Sąjungoje būtina skatinti gilesnį istorijos pažinimą, ypač jaunimo tarpe, nes tai – gyvybingos pilietinės visuomenės ir mūsų ateities kūrimo pagrindas“, – teigė europarlamentarė Radvilė Morkūnaitė Europos Parlamente vykusiuose klausimuose apie tai, ką Europos jaunimas išmano apie totalitarinių režimų įvykdytus nusikaltimus.

„Sunku kalbėti apie bendrą visos Europos Sąjungos istorijos atmintį, jei stokojame savo istorijos pažinimo ir supratimo, kuri

turėtume skiepyti visuomenei jau nuo jaunų dienų. Ir tai turėtų būti daroma ne tik stiprinant dialogą tarp kartų, bet ir peržiūrint mokyklines ugdymo programas, kurios neretai yra pernelyg formalios ir neugdo istorinio supratimo, neskatina nagrinėti santykio tarp priežasties ir pasekmės“, – sakė R. Morkūnaitė.

Lietuvos politikė pasidžiaugė, kad pastaruoju metu pasirodo vis daugiau gražių tradicinėmis tapusių jaunimo iniciatyvų. „Reikia skatinti jaunimo veiklas ir projektus šioje srityje, ieškoti paveikesnių būdų susipažinti su mūsų istorija – diegti jaunimui istoriją per jausmus, asmeninį patyrimą“, – pažymėjo ji ir kaip tokio projekto pavyzdį pateikė Lietuvoje kasmet rengiamą ir milžinišką pasisekimą turintį jaunimo projektą „Misija Sibiras“, kurio metu lankomos tremties vietos, tvarkomi tremtyje mirusiųjų tautiečių kapai, o grįžę iš ekspedicijų jaunuoliai mokyklose ir visuomenei pasakoja, ką patys matė ir patyrė tremties vietose, ką išgirdo iš vietos gyventojų.

„2010 m. gruodį Europos Komisijos kolegijos patvirtintas raportas dėl totalitarinių

Nukelta į 14 p.

Mažoji Lietuva

Knygnešio dienos minėjimas Rambyne

Giedrė SKIPITIENĖ, Pagėgiai

Bardinų užkardos vado pavaduotojas Egidijus Platūkis džiaugiasi tarp atneštų knygų radęs sau mieliausias apie knygnešius

Rambyno regioninio parko direktorė Diana Milašauskienė (kairėje) ir viena iš Martyno Jankaus muziejaus Bitėnuose įkūrėjų Birutė Žemgulinė

Jaunieji Lumpėnų Enzio Jagomasto pagrindinės mokyklos knygnešiai

Bitėnų kaimas yra vienintelė po Antrojo pasaulinio karo Lietuvai atitekusi Mažosios Lietuvos dalis, kurioje spaudos draudimo metais buvo sprendžiamas lietuvių kalbos, taip pat ir tautos išlikimo klausimas. Kam būtų reikalingi knygnešiai, jeigu nebūtų buvę knygų, kurias reikėjo nešti Lietuvon, kam būtų reikėję slaptų lietuviškų mokyklų, jeigu nebūtų lietuviškų elementorių?

Taigi, Tilžė, Bitėnai, Ragainė – švenčiausios lietuvių kalbai vietos. Iš čia į Lietuvą sklido daugiausia šviesos spindulių. Šie vietovardžiai kiekvienam lietuviui iki šiol, ir per amžius, turi skambėti aukščiausia pagarbos styga.

Vėl, kaip ir kasmet, per Lietuvą, daugiausia per jos mokyklas, nuvilnijo Knygnešio dienos renginiai. Gerai, kad mokyklose Knygnešio diena prisimenama, nes kiekviena mūsų karta privalo perduoti šią žinią ateities lietuviams kaip vieną iš ryškiausių mūsų tautos susitelkimų, kuriuo galbūt dar kada nors ateityje reikės pasekti. Tik kartais šmėkšteli mintis, kad šios dienos minėjimai daugiau skiriami spaudos gabentojams per sieną ir jos platintojams Lietuvoje. Mažosios Lietuvos spauštuvėninkai lieka užmarštyje, įvardijant juos Prūsų Lietuva ar prūsais. Juk knygnešį karalius Jurgis Bielinis dalį savo gyvenimo praleido Prūsų Lietuvoje pas spauštuvėninkus, taip pat puikiai supratusius kalbos praradimo pasekmes ir nuoširdžiai talkinčius Lietuvai (Martynas Jankus, Enzys Jagomastas, Jurgis Mikšas, Otto von Mauderodė, Jonas Zabermanas ir kiti). Tačiau šis kraštas su savo iškiliaisiais veikėjais lyg ir apeinamas, paminint tik patį spauštuvėnų egzistavimo faktą. O ir čia, Mažajoje Lietuvoje, būta didelio atsivaidavimo Lietuvai. Štai Martynas Jankus savo ūkį užstatė bankui, kad nebankrutuotų „Aušra“... Ar daug kas būtų galėjęs taip rizikuoti?

O kiek daug šiai šeimai reikė knygnešiai – tai buvo patys tauriausi žmonės,

verti didžiausios šeimos narių pagarbos. Knygnešiai pas Martyną Jankų atvykdavo naktį, tik jiems vieniems žinomais takeliais, tyliai pasislėpdavo daržinėje, kurioje visais metų laikais nestokodavo šieno jų poilsiui. Martyno Jankaus šeima gyveno kukliai, bet karštų bulvių su rūgusiu pienu, kiaušinių užtekdavo visada. Vyriausioji Jankaus dukra Elzė dažnai prisimindavo knygnešio Jurgio Bielinio jai vaikystėje pasakytus žodžius „jūs žaidžiate su tuo, dėl ko mes sveikata, dažnai ir gyvybę, aukojam“. Elzė ilgai negalėjo suprasti tų žodžių prasmės, kaip žaidimas su popieriaus skiautėmis ant spauštuvės grindų gali kainuoti sveikatą ir gyvybę. Jau penkerių metų būdama ji pažinojo šį paslaptingą, aukštą, mėlynų akių, lininiais drabužiais apsitačiusį vyriškį, kuris šnibždedavosi su tėvu jo kabinete, o vaikams visada atnešdavo lauktuvių balto varškės sūrio. Gal kur pas žemaičius ūkininkus pasienyje juo apsirūpindavo, gal iš tolesnių kraštų atnešdavo, bet tai buvo puikios lauktuvių, nes Bitėnuose jau senokai tokių varškės sūrių negaminavo. Simboliška, kad toli nuo Tėvynės, Toronte, 90-metį švėsdama Elzė Jankutė prisiminė romantiškuosius knygnešių laikus ir Jurgio Bielinio lauktuves.

Prieš keletą metų Rambyno regioninio parko direkcija ir ištikimieji draugai Bardinų pasienio užkardos pasieniečiai nutarė minėti Knygnešio dieną, jos simboliniu raktu pasirinkdami Jurgio Bielinio lauktuves, lyg atkartodami jo buvojimą Bitėnuose. Taip kovo 16-ąją prie arbatos ir varškės sūrio su Bitėnų medumi įvyko pirmoji istorijos pamokėlė ant Rambyno kalno. Vėliau prisijungė aplinkinių mokyklų, neabejingų savo krašto istorijai, mokytojai ir mokiniai, Bitėnų, Bardėnų kaimų gyventojai. Buvo organizuojamos viktorinos ir kelionių iki Biržų krašto, Bielinio tėviškės, konkursas. O vakaronė su sūriu simboliškai sujungė dvi iškilias ir labai reikšmingas Lietuvai asmenybes – Jurgį

Bielinį ir Martyną Jankų. Abu nenuoramos iš prigimties, abu atkaklūs ir be kompromisų gyvenimus atidavę lietuviybės gelbėjimui. Daugiau kaip po šimto metų žvelgdami į šias asmenybes, mes juos galime vadinti tikraisiais lietuviybės fanatikais. Abiem buvo lemta vaikščioti Rambyno, Bitėnų, Tilžės, Lumpėnų, Bardėnų keliais ir takeliais, kuriais dabar vaikšto laisvi laisvos Lietuvos vaikai. Norėtųsi, kad jie sugebėtų suvokti Lietuvos gelbėtojų paliktų pėdų prasmę.

Siemet Knygnešio dienos minėjimas jau tapo dideliu renginiu. Jis vyko Bardinų pasienio užkardoje, kurios salėje netilpo visi norintieji. Pasieniečiai, Rambyno regioninio parko darbuotojai, Bitėnų gyventojai, Lumpėnų Enzio Jagomasto ir Piktupėnų pagrindinės mokyklos mokiniai ir mokytojai tapo tikrais „knygnešiais“. Į užkardą buvo sunėtos perskaitytos ir jau nereikalingos knygos, kad kiti galėtų jas skaityti. Šiais laikais knygos tampa brangiu malonumu, o skaityti norinčiųjų yra dar daug. Taigi, vadinamoji knygų mugė buvo didžiulė, keli šimtai knygų vos tilpo per visą salės ilgį. Čia puikavosi Antano Žukausko-Vienolio, Vytauto Petkevičiaus, Emilio Zolia raštų rinktinės, knygos apie kalbą, meną, poezijos tomai, pažintinė, nuotykių literatūra.

Užkardos vadas Bronislovas Burzdžius pasidžiaugė, kad susirinko tiek daug besidomintiųjų Knygnešio diena ir papasakojo, kad spaudos draudimo laikais sienos apsaugos įstatymai knygnešius traktavo kaip pačius pavojingiausius kontrabandininkus, nes jie kėlė grėsmę Rusijos imperijai. Tačiau Lietuvai tai buvo šviesa nešanti kontrabanda. Mažieji Lumpėnų knygnešiai išdalijo susirinkusiems žinią (lankstinukus) apie savo mokyklos garbingą pavadinimą (Enzio Jagomasto vardo mokyklą). Enzys Jagomastas ir jo šeima, puoselėdama lietuvių kalbą, išžvelgė galimas grėsmes, bet savo tikslo neatsisakė. Sios mokyklos mokiniai netgi suvaidino

spektakliuką apie spaudos draudimo laikus. Popietėje skambėjo Pagėgių muzikos mokyklos, Lumpėnų Enzio Jagomasto, Piktupėnų pagrindinės mokyklos mokinių eilės ir dainos apie kalbą, Tėvynę. Jautriai apie kalbą, jos išlikimą, grožį ir prasmę kalbėjo Bitėnų kaimo šviesuolė, mokytoja, viena iš Martyno Jankaus muziejaus įkūrėjų ir ilgametė jo vadovė Birutė Žemgulinė, kviesdama skaityti ir savo kalbos neatsisakyti. Ji paskaitė ištraukų iš Juozo Baltušio kūrinių, linkėdama neniekinti literatūros, niekada nedeginti ar kitaip nenaikinti knygų. Bitėniškė Zofija Zubrickienė išsaugojo išmestą ir apdraskytą maldų knygą „Kantyczkas arba Kninga giesmių“. Šis maldynas, parengtas Motiejiaus Valančiaus, buvo išleistas Vilniuje 1860 m. Ji nusprendė padovanoti šią knygėlę karininkui, Bardinų užkardos vado pavaduotojui, krašto istorijos puoselėtojui Egidijui Platūkiui. Visi susirinkusieji tam pritarė, o pats Egidijus Platūkis viešai išipareigojo pasirūpinti tos knygelės restauravimu.

Į susirinkusiuosius kreipėsi ir regioninio parko direktorė Diana Milašauskienė, pakviesdama pažinti gražiąsias Lietuvos vietas ir dalyvauti Saugomų teritorijų tarnybos bei kelionių žurnalo „Kelionės ir pramogos“ organizuotame konkurse.

Paskui visi pasklido rinktis knygų, skanauti varškės sūrių, kuriuos patys, lyg knygnešio Jurgio Bielinio laikais, sunėšė iš skirtingų vietovių.

Lumpėnų seniūnė, bitėniškė Danguolė Mikėlienė nustebinta dvasingumu išsiskiriančio renginio ir iniciatyvos, matydama, kad susirinkusiems pasienio užkardos salėje vietos mažoka, pakvietė kitamet Knygnešio dieną minėti dar plačiau ir rinktis į Lumpėnų laisvalaikio salę. Juk knygnešiai ir visa korespondencija anais laikais keliavo „iš Bitėnų per Lumpėnus“.

Eugenijaus Skipičio nuotr.

2011 m. jubiliejai ir įsimintinos datos. Balandis

1976 04 01 pasirodė Lietuvos TSR evangelikų bažnyčios kalendorius 1976 metams.

1886 04 05 Jankaičiuose (Klaipėdos aps.) gimė **Adomas Brakas** (mirė 1952 02 02 Bijske (Altaus kraštas), dailininkas, publicistas, pedagogas, visuomenės veikėjas, Sibiro tremtinys.

1906 04 5 Užpelkiuose (Tilžės aps.) gimė **Mikas Kristupas Kūjus** (mirė 1984 09 15 Čikagoje (JAV), pedagogas, literatūros tyrinėtojas, Maž. Lietuvos veikėjas išeivijoje. Paskelbė monografiją „Jurgis Sauerverinas, jo gyvenimas, veikla ir raštai“ (1937). 1944 m. pasitraukė iš Lietuvos.

1941 04 07 Klaipėdoje gimė prof. habil. dr. **Helmutas Arnašius**, Mažosios Lietuvos ir vokiečių filosofas, nuo 1991 m. Klaipėdos universiteto Teologijos katedros vedėjas.

1981 04 8 pasirodė Lietuvos TSR evangelikų bažnyčios kalendorius 1981 metams.

1801 04 11 Kaukaruose (Išruties aps.) gimė **Jurgis Meškaitis** (mirė 1876 01 01 Ragainėje), religinių raštų vertėjas, giesmių eiluotojas, mokytojas. Leido kalendorių „Mažos Rytų ir

Vakarų Prūsų kalendros“ (1852–1859).

1896 04 11 Būdupėnuose (Ragainės aps.) mirė **Jerkmonas Penčiukas** (gimė 1847 12 09 Maž. Lietuvoje), mokytojas, literatas.

1861 04 12 Šilutėje (A. Umlauro spaustuvelyje) išspausdintas **pirmasis vietos laikraštis „Heidekruger Anzeiger“** liet. ir vok. kalbomis.

1851 04 14 Kaselyje (Vokietija) gimė **Adalbertas Becenbergeris** (Adalbert Bezenberger) (mirė 1922 10 31 Karaliaučiuje), Karaliaučiaus universiteto prof., vokiečių kalbininkas, archeologas, etnografas, baltų kalbų tyrinėtojas.

1931 04 15 Klaipėdoje gimė **Vytautas Karalius**, poetas, rašytojas, vertėjas. Baigė VPI, jame dėstė. Gyvena Vilniuje.

1971 04 15 pasirodė Lietuvos TSR evangelikų bažnyčios kalendorius 1971 metams.

1521 04 16 **Martynas Liuteris Vormso seime** patvirtino savo raštuose išdėstytą krikščionišką mokymą ir atsisakė ką nors iš jų atšaukti.

1716 04 20 Marienburge (dab. Lenkijoje) gimė **Gotfrydas Ostermejeris** (mirė 1800 03

13 Trempuose (Darkiemio aps.), pirmasis lietuvių literatūros istorikas, teoretikas ir kritikas, kalbininkas, giesmių ir kitų Rytų Prūsijos liuteroniško turinio raštų rengėjas, giesmių „Kas pakrikštytas yra“, „Dovana brangi vaikui“, „Mums Dievas žodyje“ autorius. Studijavo Karaliaučiaus universitete, kunigavo.

1871 04 20 Paskalviuose (Ragainės aps.) gimė **Juras Banaitis** (mirė 1905 02 26 Tilžėje), Mažosios Lietuvos kraštotyrininkas, visuomenės veikėjas.

1946 04 20 Regensburge (Vokietija) mirė **Martynas Glazė** (gimė 1886 11 20 Smeltėje (Klaipėda), visuomenės veikėjas, spauštuvėninkas, žurnalistas, leidėjas, redagavo Klaipėdoje leistą laikraštį „Darželis“.

1751 04 22 Kusuose (Pilkalnio aps.) mirė **Jurgis Frydrichas Pušys** (gimė apie 1688 m. Įsrutyje), kunigas, padėjęs rengti spaudai J. H. Lysiaus katekizmo vertimą.

1876 04 23 Versmininkėliuose (Pilkapio aps.) gimė **Kristupas Kairys** (mirė 1951 12 30 Okeryje prie Goslaro (Žemutinė Saksonija), ilgametis Mažosios Lietuvos mokytojas,

1918 m. parengė du memorandumus lietuvių kalbos klausimu.

1916 04 23 Kiūpeliuose (Pagėgių aps.) gimė **Otonas Serapinas** (mirė 1998 09 06 Šilutėje), skautas, Lietuvos kariuomenės savanoris, visuomenės veikėjas, Intos tremtinys.

1806 04 24 Noragėliuose (Pakalnės aps.) gimė **Frydrichas Kuršaitis** (mirė 1884 08 23 Krantos (Kranz) kurorte, palaidotas Karaliaučiuje), Karaliaučiaus liutvininkų kunigas, Karaliaučiaus universiteto lietuvių kalbos seminaro vadovas, kalbininkas, giesmių vertėjas, liutvininkų giesmyno III dalies parengėjas, daugelio Rytų Prūsijos liuteroniško turinio raštų autorius, laikraščio „Keleivis“ (1849–1880) redaktorius. Studijavo Karaliaučiaus universitete.

1786 04 29 Būdviečiuose (Ragainės aps.) gimė **Frydrichas Gotlybas Hasenšteinas** (mirė 1830 08 03 Tilžėje), padėjęs L. Rėzai rengti Biblijos leidimą (1824). Studijavo Karaliaučiaus universitete, kunigavo.

Algirdas ŽEMAITAITIS, Vilnius

Lietuvos bažnyčios kardinolai

Kunigystės 50-metis: keletas Jo Eminencijos kardinolo Audrio Juozo Bačbio gyvenimo ir veiklos epizodų

Dr. Aldona VASILIAUSKIENĖ, Vilnius*Tęsinys. Pradžia Nr. 6*

Tai liudija jo laiškas „Šaltinio“ redaktoriui dr. kun. Steponui Matuliui MIC: „Mielasis Kunige Redaktoriau,

Nuoširdžiai ačiū už „Šaltinio“ Nr. 4. Jame ypač gausu informacijų apie ketvirtąjo Pasaulinio lietuvių Jaunimo kongreso eigą. Visa tai dar ir nuotraukose paryškino. Tai gražus „Šaltinio“ indėlis mūsų lietuviškosios kultūros istorijai. Linkiu ir toliau sėkmės Jūsų darbe. Su geriausiais linkėjimais. Vatikanas, 1979. XII. 4. Kun. A. Bačbis“ (*Šaltinis*, 1979, Nr. 6, p. 205).

1981 m. gegužės mėnesį jis lydėjo kardinolą Casarolį kelionėje į Vašingtoną. Aplankė tėvus, buvo nuolatinis svečias Apaštališkoje delegatūroje. Vašingtono arkivyskupas Jamesas A. Hickey'us A. Bačbį su tėvais buvo pakvietęs vakarienės į savo rezidenciją, taip pat ir į priėmimą, kurį arkivyskupas, kaip Amerikos Katalikų universiteto kancleris, rengė pagerbti universiteto prezidentą. Atvykimo į JAV proga buvo paminėtos prelato Audrio Bačbio kunigystės 20 metų ir jo tėvelio 75 metų amžiaus sukaktys. Per Atvelykį prelatas aukojo šv. Mišias lietuvių Šiluvos koplyčioje. Gegužės 4 d. prel. A. Bačbis grįžo į Romą (*Darbininkas*, 1981 birželio 19, Nr. 25, p. 7).

1985 m., dirbdamas Nairobyje, prel. A. Bačbis globojo Lietuvių dvasiškių delegaciją, atvykusią į 43 tarptautinį eucharistinį kongresą. Delegacija sudarė: vysk. Juozas Preikšas (arkiv. L. Povilonio augziliaras, delegacijos vadovas), kun. Julius Baltušis (Kalvarijos klebonas ir Vilniaus arkiv. Kunigų tarybos konsultorius), kun. Antanas Butvinas (Kauno arkiv. Kurijos kancleris), kan. Kazimieras Gaščiūnas (Plungės klebonas ir dekanas), kan. Jonas Jonys (Kaišiadorių kurijos kancleris), kun. Jonas Juodelis (Panevėžio kurijos kancleris ir šv. Petro ir Povilo bažnyčios klebonas), kun. Vytautas Vaičiūnas (Kauno arkiv. Tarpdiecinių Kunigų seminarijos vicerektoriaus). Ši kongresą prelatas A. Bačbis vaizdžiai perteikė rašinyje, išspausdintame *Krivulėje* (1985 lapkritis, Nr. 2, p. 37–41).

Sidabrinis kunigystės jubiliejus

Apie 1986 m. prelato sidabrinį kunigystės jubiliejų rašė lietuvių išeivių spaudo (*Krivulė*, 1986, birželis, Nr. 1 (43), p. 27–28). Čia minima ir Popiežiaus Jono Pauliaus II telegrama, jį pasiekusi JAV, lankant sužeistą tėvelį dr. S. A. Bačbį: „Su giliu nuoširdumu esu dvasioje su prel. Audriumi Bačbiu, Bažnyčios viešųjų reikalų tarnybos pasekretorium, ir kartu su juo dėkoju Dievui už visas malones, kurios lydėjo jo tarnystę Bažnyčiai ir Šventajam Sostui per tuos vaisingus darbo metus. Iš visos širdies teikiu jam ir jo artimiesiems apaštališkąjį palaiminimą. 1986 kovo 18. Jonas Paulius II.“ Straipsnyje akcentuojama, kad prel. A. J. Bačbis yra „Šv. Tėvo lietuvių kalbos vertėjas. Jis yra visuomet kartu, kai pas Šv. Tėvą atvyksta vyskupai iš Lietuvos. Jis yra taip pat tas asmuo, iš kurio Šv. Tėvas ima lietuvių kalbos pamokas, kai jis kada nors turi tarti žodį lietuviškai“.

1988 m. dar prelatas A. Bačbis su Apaštaltų Sosto oficialia delegacija, vadovaujama valstybės sekretoriaus Casarolio, dalyvavo Kijevo Rusios krikšto tūkstantmečio jubiliejinėse išskilmėse Maskvoje. Delegacija susitiko su sovietinės valdžios aukščiausiais atstovais bei kompartijos generaliniu sekretoriumi Michailu Gorbačiovu. Prel. A. Bačbis kalbėjo, kad pokalbiai „suteikė progą sovietų pareigūnams iškelti Apaštaltų Sostui kai kuriuos klausimus, o Apaštaltų Sosto atstovams išdėstyti kai kurias Katalikų Bažnyčios gyvenimą liečiančias problemas... Pagrindinis tikslas buvo įteikti gen. sekr. M. Gorbačioviui Šventojo Tėvo Jono Pauliaus II asmeninį laišką. Tame laiške, be kita ko, buvo išsakomas troškimas, kad būtų prieita prie kokio nors pobūdžio pastovių kontaktų su sovietine vyriausybe. Tokie kontaktai

sudarytų galimybę apsvarstyti ne tik abiem pusėms rūpimas tarptautinio pobūdžio problemas, bet taip pat Apaštaltų Sosto globojamos Katalikų Bažnyčios gyvenimą liečiančius klausimus.

Buvo padarytas pirmas žingsnis, atveriantis kelią kitiems ryšiams ateityje, kuriais galėtų būti sudaryta galimybė tinkamiausiu būdu ir dalykiškai tęsti pradėtąjį dialogą“.

1986 m. lapkričio mėnesį prasidėjo Europos Saugumo ir bendradarbiavimo konferencija Vienoje. Nuo 1988 m. sausio 22 d. ji tęsė darbą savo penktoje sesijoje. Sausio 26 d. konferencijos posėdyje apie religinę ir sąžinės laisvę kalbėjo Šventojo Sosto delegacijos antrasis pirmininkas, Bažnyčios viešųjų reikalų tarybos sekretoriaus pavaduotojas prelatas Audrys Bačbis. Pagrindinės jo kalbos mintys išspausdintos lietuviškoje išeivijos spaudoje (*Krivulė*, 1988 balandis, Nr. 1 (47), p. 25–26). Šventojo Sosto vardu A. Bačbis akcentavo tris pagrindinius tikinčiųjų bendruomenės poreikius, kuriems patenkinti yra būtina užtikrinti religijos laisvę: 1) kiekviena tikinčiųjų bendruomenė turi teisę organizuotis pagal savo vidinius poreikius; 2) kiekviena tikinčiųjų bendruomenė turi teisę religiskai auklėti savo narius; 3) turi teisę naudotis socialinės komunikacijos priemonėmis. „Mes nereikalaujame tikintiesiems jokių privilegijų, – baigdamas kalbą sakė Šventojo Sosto atstovas. – Mes reikalaujame pripažinti tikintiesiems tą laisvę, kuri jiems yra privaloma, kad galėtų ne tik išlikti, bet normaliai augti ir plėtotis. Taip jie galės plačiau bendradarbiauti kuriant savų kraštų visuotinę gerovę.“

„Šv. Sosto delegacijos vadovas pradžioje apgailestavo, kad konferencijos darbas vyksta lėtai. Darbus ypač trukdo iškilės nesutarimai kaip tik tais klausimais, kurie labai rūpi Europos tautoms ir kurie jau nuo 75-tųjų metų užima svarbią vietą Europos Saugumo ir Bendradarbiavimo konferencijoje. Mes apgailestaujame, – kalbėjo prel. Bačbis, – vardan tų milijonų žmonių, kurie Europos kraštuose kasdien susiduria su konkrečiais sunkumais. Jeigu šiuos klausimus sprendžiant vis dar nebus padaryta reikiama pažanga, – išpėjo prelatas Bačbis, – viešoji opinija turės pasidaryti išvadą, kad Europa nėra pajėgi surasti bendrą kalbą ir išspręsti tuos klausimus, kurie turi gyvybinės reikšmės šio žemyno tautų dabarčiai ir ateičiai.

Tarp tų klausimų, – pažymėjo prel. Bačbis, – yra pagrindinės žmogaus laisvės, kurių respectavimas yra nepamainoma tikrosios, pastovios taikos sąlyga. Užtikrinti šias laisves, reiškia apginti asmens žmogiškąjį orumą, jo žmogiškosios prigimties esmę.

Štai dėl ko, – tęsė prel. Audrys Bačbis, – Šventojo Sosto delegacija yra susirūpinusi, kad baigiamajame konferencijos dokumente būtų atitinkamai pabrėžta religinė ir sąžinės laisvė. Ši rūpestį yra išreiškęs popiežius Jonas Paulius II, šių metų Pasaulinės Taikos Dienos proga pabrėždamas, kad religinė laisvė yra susijusi su pačiomis žmogaus dvasios gėlmėmis. Dėl to ji yra visų kitų žmogaus teisių mastas.

Kiekviena tikinčiųjų bendruomenė turi teisę organizuotis pagal savo vidinės sąrangos poreikius. Ji turi teisę ne tik tikėti, bet ir praktikuoti savo tikėjimą. Tai nėra vien asmeninis privatus reikalas. Religijos praktikavimas apima ir socialinius tikinčiųjų bendruomenės išpareigojimus. Europos istorija liudija, kiek daug religinės bendruomenės yra davusios šio žemyno tautų kultūrinei ir socialinei pažangai.“ Pacitavęs tarptautinius dokumentus, kurie draudžia bet kokią netoleranciją bei piliečių diskriminaciją, Šv. Sosto atstovas pažymėjo, kad tai ypač svarbu katalikų Bažnyčioje, kurioje turi būti išlaikyta hierarchinė tvarka. Katalikų bendruomenės turi teisę palaikyti nevaržomus ryšius su popiežiumi, kuris vienintelis – pagal Bažnyčios įstatymus – turi teisę skirti vyskopus.

Kalbėdamas apie religinio auklėjimo teisę, prel. Bačbis pabrėžė, kad religinis auklėjimas yra esminis tikinčiųjų bendruomenės poreikis. Kiekvienas tikintysis tikėjimą laiko brangiausiu savo turtu. Dėl to jis trokšta ši

Kardinolo Audrio Juozo Bačbio (dešinėje) inauguracija Romoje. 2001 m. vasario 21 d.
Kairėje – popiežius Jonas Palius II

turtą perduoti savo vaikams. Trokšta šiuo turtu pasidalinti su kitais žmonėmis.

Su religinio auklėjimo teise yra neatskiriamai susijusi teisė turėti Kunigų seminarijas ir jose laisvai rengti pavienių tikinčiųjų ir religinių bendruomenių dvasinius vadovus.

Auklėjant pilnutinę žmogaus asmenybę, negalima atmesti religinės žmogaus dimensijos.

Pagaliau, Šv. Sosto delegacijos Vienos konferencijoje pirmininkas priminė pavienio žmogaus ir žmonių bendruomenės teisę į informaciją tiek tautinėje, tiek tarptautinėje plotmėje. Informacijos, socialinės komunikacijos priemonės yra reikalingos ir tam, kad pavieniai žmonės ir bendruomenės galėtų savo religinius ir kitokius įsitikinimus perduoti kitiems žmonėms bei kitoms bendruomenėms, pasidalinti tomis vertybėmis, kurios yra būtinos visuotinei žmonių gerovei.

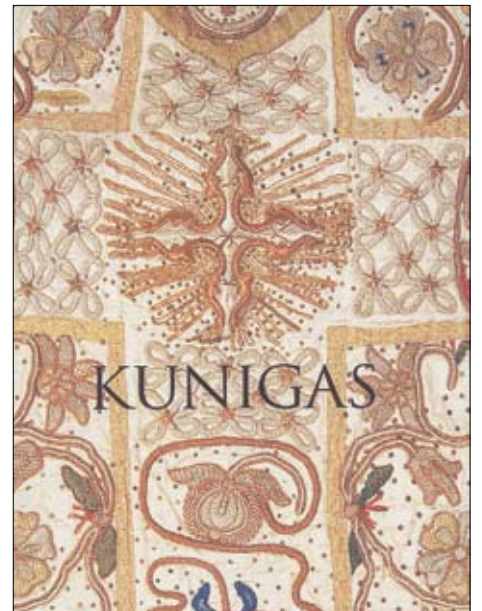
„Mes nereikalaujame tikintiesiems jokių privilegijų, – baigė savo žodį Europos kraštų Saugumo ir Bendradarbiavimo konferencijoje Šv. Sosto atstovas prel. Audrys Bačbis. – Mes reikalaujame pripažinti tikintiesiems tą laisvę, kuri jiems yra privaloma, kad galėtų ne tik išlikti, bet ir normaliai augti bei plėtotis. Taip jie galės pilniau bendradarbiauti kuriant savo kraštų visuotinę gerovę.“

Audrys Juozas Bačbis – vyskupas

1988 m. spalio 3–6 d. Romoje, vyko XIV LKMA Suvažiavimas. Spalio 4-ąją – antrąją suvažiavimo dieną – Akademijos narys monsinjoras Audrys Juozas Bačbis buvo konsekruotas vyskupu. „Tai maloni išimtis lietuviui, nes paprastai Popiežius šventina kelis kunigus iš karto. Konsekracijos pamaldose dalyvavo nemaža kardinolų, vyskupų, įvairių valstybių diplomatų, konsekruojamojo tėvai iš Vašingtono, brolio Ričardo šeima iš Paryžiaus. Su Šv. Tėvu konselebravo Kauno arkivyskupijos administratorius vyskupas Juozas Preikšas (nes konsekruojamasis priklauso Kauno arkivyskupijai) ir kardinolas Achille'as Silvestrinis, buvęs vyskupo Bačbio viršininkas Vatikano viešųjų reikalų tarnyboje.

Pamoksle Šv. Tėvas kalbėjo apie šv. Pranciškaus Asyžiečio gyvenimo dvasingumą, kuris gerai supratęs Kristaus paslaptį – įsikūnijusio Žodžio kančią, mirtį ir prisikėlimą. Ta dvasia ir prel. Bačbis turėtų priimti vyskupystę. Baigdamas pamokslą, Šv. Tėvas prisiminė ir Lietuvą, savo prasmę atradusią kryžiaus ženkle. Kryžiuje Lietuva randa stiprybės ir vilties sunkiuose šiandienos bandymuose.

Giedant Visų Šventųjų litaniją, Šv. Tėvas, o po jo ir visi kardinolai bei vyskupai

Knygos „Kunigas“ (Vilnius: Lietuvių katalikų mokslo akademija, 2011), skirtos Vilniaus arkivyskupo kardinolo Audrio Juozo Bačbio tarnystės penkiasdešimtmečiui, viršelis

dėjo rankas ant konsekruojamojo galvos, po to – Evangelijų knygą. Po konsekracijos maldos jis buvo pateptas Šv. Krizma, įteikiant jam vyskupišką insigniją – žiedą, mitrą ir lazda...

Šios išskilmės parodė Šv. Tėvo dėkingumą ir įvertinimą arkiv. Bačbio darbo Vatikane ir dar kartą patvirtino Popiežiaus prielankumą Lietuvai“ (*Krivulė*, 1988 gruodis, Nr. 2 (48), p. 24).

Vyskupui Audriui Juozui Bačbiui buvo suteiktas Metos arkivyskupo titulas ir jis paskirtas pronuncijumi į Olandiją, išskrido ten spalio 9 d.

Lietuvai atgavus politinę nepriklausomybę, galėjo įvykti pokyčiai ir Lietuvos bažnytiniame gyvenime.

Nauja Lietuvos bažnytinė provincija

1991 m. gruodžio 24 d. datuotu oficialiu raštu popiežius paskelbė, kad sudaroma nauja Lietuvos Bažnytinė provincija (savarankiška Lietuvos bažnytinė provincija su metropolija Kaune buvo įsteigta popiežiaus Pijaus XI 1926 m. balandžio 4 d. apaštaline konstitucija „Lituanorum Gente“). Lietuvos Bažnytinė provincija sudaro dvi – Kauno ir Vilniaus – metropolijos su keturiomis sufraganišėmis diecezijomis: dviem prie Vilniaus (Kaišiadorių ir Panevėžio) ir dviem prie Kauno (Telšių ir Vilkaviškio).

Vilniaus vyskupija prie Lietuvos Bažnytinės Provincijos priskirta kaip metropolija su dviem sufraganišėmis vyskupijomis, teikiant sostinei svarbų pirmaujančią vaidmenį. Naujuoju Vilniaus arkivyskupu ir pirmuoju metropolitu paskirtas arkivyskupas Audrys Juozas Bačbis, kaip minėta, 1988 m. spalio 4 d. Šv. Petro Bazilikoje pontifikalinių Mišių metu popiežiaus Jono Pauliaus II asmeniškai konsekruotas vyskupu.

Vilniaus arkivyskupas Audrys Juozas Bačbis

1991 m. gruodžio 24 d. Vilniaus arkivyskupu ir pirmuoju metropolitu popiežius skiria arkivyskupą Audrį Juozą Bačbį:

„Jonas Paulius, vyskupas Dievo tarnas, siunčia garbingajam broliui Audriui Juozui, nūdien tituliariui Metos arkivyskupui ir pronuncijui Olandijoje, išrinktam Vilniaus arkivyskupu, sveikinimą ir Apaštališką palaiminimą.

Mes sielojamės dėl visų pasaulyje išplitusių Bažnyčių, jas puoselėjame ir rūpinamės jų dvasine nauda, betgi su ypatingu stropumu domimės anomis Bažnyčiomis, kurios liudydamos (jų) ištikimybę Kristui ir Apaštaltų Sostui, narsiai grūmėsi ir pakėlė sunkius vargus.

Tęsinys kitame numeryje

Gydytojas Stasys Mačiulis

Elena MARKUCKYTĖ, Donatas PILKAUSKAS, Panevėžys

Panevėžio apskrities ligoninės gydytojai. Pirmas iš dešinės sėdi gydytojas Stasys Mačiulis

Prie Panevėžio apskrities ligoninės pastato. Gydytojas Mačiulis stovi viršuje, centre

Stasys Mačiulis gimė 1893 m. vasario 7 d. Bimbos kaime, Panemunėlio valsčiuje, Rokiškio apskrityje. Mokslo siekė du broliai Mačiuliai, juos išauklėjo ir baigti mokslus padėjo kunigas, giminių neturėjo, buvo kilę iš neturtingos šeimos.

1914 m. Stasys Mačiulis įstojo į Petrogrado Karo medicinos akademiją, 1919 m. ją sėkmingai baigė. Dirbo profesoriaus Fiodorovo klinikoje. Į Lietuvą grįžo 1922 m. Čia dirbo gydytoju 6-ajame pėstininkų Kunigaikščio Margio pulke, vėliau vyr. gydytoju 9-ajame pėstininkų Kunigaikščio Vytenio pulke. 1923 m. apsigyveno žmonos ūkyje Pajulių kaime, dabartiniame Radviliškio rajone. Nuo 1925 m. dirbo Panevėžio apskrities ligoninėje gydytoju. 1930 m. sausio 10 d. paskirtas Panevėžio apskrities ligoninės vedėju.

1941 m. birželio 2 d. buvo išvykęs į Vilnių, mirusios dukros Stasės laidojimo reikalais.

Žmona Vanda Niurkaitė-Mačiulienė. Šeimoje užaugo trys dukterys: Stasė, Halina ir Aldona. Dukra Stasė 1939 m.

baigė Panevėžio mergaičių gimnaziją ir studijavo Vilniuje, mirė 1941 m. gegužės 31 d.

1939 m. gydytojas S. Mačiulis gavo leidimą namo statybai Respublikos g., priešais Berniukų gimnaziją. Name turėjo būti įrengta ir ligoninė. 1940 m. sovietinė okupacija sujaukė planus – netrukus okupantų valdžia nebaigtą įrengti gydytojo Mačiulio namą nacionalizavo.

1941 m. birželio 22 d. prasidėjęs Sovietų sąjungos ir nacistinės Vokietijos karas į miestą atnešė chaosą. Panevėžio apskrities ligoninėje įvesta karinė tvarka, išstatyti sargybiniai, iš įvairių Lietuvos vietovių vežami sužeisti raudonarmiečiai. Ligoninės personalas dirbo be poilsio. Karo pradžioje prasidėjo Birželio sukilimas prieš sovietinę okupaciją – čia irgi buvo sužeistų, kai kurie sužeisti sukilimo dalyviai galėjo patekti ir į ligoninę. Gydytojai laikė savo pareigą padėti visiems sužeistiesiems – pagal vieną iš versijų, būtent dėl to gyd. Mačiulis ir dar du Panevėžio apskrities ligoninės gydytojai buvo suimti. Pagal kitą versiją,

drauge su gydytojais dirbusi Chirurgijos skyriaus gailestingoji sesuo Z. Kanis-Kanevičienė pasakiusi „greičiau viskas baigtusi“. Ši informacija galėjo pasiekti ligoninėje buvusius raudonarmiečius, kurie savo ruožtu galėjo informuoti mieste dar tebebuvusius sovietinio saugumo darbuotojus. Saugumiečiams pradėjus ieškoti pasislėpusios gailestingosios sesers Z. Kanevičienės, gydytojai apkaltinti jos slėpimu. Susiklosčius tokioms aplinkybėms, birželio 25 d. apie 11 val., gyd. Mačiulis ir kiti du Panevėžio ligoninės gydytojai suimti. Jiems neleista net nusivilkti baltų chalutų, yra liudininkų, mačiusių, kad gydytojai per miestą iki NKGB būstinės Vasario 16-osios g. varyti iškeltomis rankomis.

Nužudytų gydytojų kūnai surasti nacių kariuomenei įžengus į Panevėžį, 1941 m. birželio 27 d. Iškilmingai palaidoti birželio 29-ąją. Laidotuvėse dalyvavo tūkstančiai žmonių. 1941 m. liepos 5 d. pradėtas tyrimas dėl Panevėžio apskrities ligoninės gydytojų nužudymo fakto. 1941 m. spalį teismo medicinos

ekspertai tyrė nužudytų gydytojų Gudonio ir Žemgulio kūnus, gydytojo Mačiulio kūno tirti neleido žmona. 1941 m. Š. Mero gatvė Panevėžyje pavadinta gyd. Mačiulio vardu. Panevėžio apskrities ligoninės kieme 1943 m. rugsėjo 19 d. atidengtas paminklas nužudytiems gydytojams (autorius skulpt. B. Bučas). Lietuvai atgavus nepriklausomybę, gydytojų nužudymo byla buvo atnaujinta. Pagal prokuratūros surinktą medžiagą konstatuota, kad prie gydytojų nužudymo prisidėjo raudonarmiečiai ir sovietinio saugumo darbuotojai. Viena iš Panevėžio gatvių ir šiandien vadinama iškilus Panevėžio gydytojo S. Mačiulio vardu.

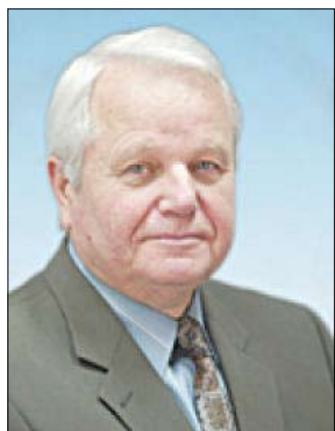
Gydytojo Stasio Mačiulio brolis Petras Mačiulis (g. 1895 m.) tapo diplomatu, mirė 1978 m. JAV. Artėjant antrajai sovietinei okupacijai, 1944 m. į Vakarus pasitraukė ir gydytojo Stasio Mačiulio žmona bei dukterys Halina ir Aldona.

Nuotraukos iš V. Dalindos kolekcijos

Nuomonės, diskusijos, komentarai

KGB sostinės taryboje

Dr. Povilas JAKUČIONIS, Vilnius

Dr. Povilas Jakučionis

Į naujos kadencijos Vilniaus savivaldybės tarybą nepateko nė vienas buvęs tremtinys ar politinis kalinys. Bet vilniečiai į tarybą išsirinko kadrinį KGB karininką majorą Viktorą Balakiną. Jį per Rusų aljansą atsivedė Voldemaro Tomaševskio blokas.

V. Balakinas 2004 metais kandidatuodamas į Europos Parlamentą anketoje rašė, kad 1973–1991 m. dirbo LTSR saugumo komitete. Tiesiogiai, jog dirbo KGB, nerašė. Gal gėdijosi, gal suprato, kad dėl to nepatiks daugumai rinkėjų. Į Europos Parlamentą vis tiek nebuvo išrinktas. Tad rinkimų į Vilniaus savivaldybės tarybą anketoje šio savo biogra-

fijos fakto jis jau apdairiai nedeklaravo. Gal dėl to ir laimėjo.

Po rinkimų V. Balakinas suskubo didžiuliu šia savo „tarnyba“. Ten esą dirbė „geri ir kvalifikuoti žmonės, profesionalai“, kurie kovojo su kriminaliniais nusikaltėliais. Ideologiniais klausimais užsiiminėję tik nedaugelis iš jų. Jis pats operatyvinio darbo nedirbęs, buvęs inžinieriumi ir dirbęs tik su technika. Dabar esąs Lietuvos pilietis ir naudojasi visomis piliečio teisėmis. Žinoma, be jokių skrupulų dėl savo 18 metų darbo Lietuvos Respublikos įstatymais pripažintoje nusikalstama KGB organizacijoje.

Iš to, kas pasakyta, visai neatrodo, kad V. Balakinas būtų atviras ir nuoširdus. Ir kyla pagrįstų abejonių dėl jo lojalumo Lietuvos Respublikai. Tačiau rinkėjai jį išrinko į Vilniaus tarybą. Vadinasi, juo lyg ir pasitiki. Ir vėl: ar tikrai pasitiki? Juk dalį savo biografijos faktų jis nuo rinkėjų nuslėpė. Pirmiausia, 18 metų darbo nusikalstamoje KGB organizacijoje, kur, atvirkščiai nei teigia V. Balakinas, tik maža dalis dirbo kriminalistais. Antra, iš karto po Kovo 11-osios Akto paskelbimo tik maža jų dalis perėjo į Nepriklausomos Lietuvos tarnybą. Jų tarpe V. Balakino nebuvo. Jis deklaruoja darbą LTSR 1973–1991 m. Vadinasi, dirbo iki Maskvos pučo žlugimo, kai KGB struktūros Lietuvoje buvo likviduotos. Geros valios Lietuvos

valstybės atžvilgiu tame lyg ir nebūta. Trečia, manau, darbui ne operatyvinėje srityje, bet „inžinieriaus su technika“ ir toje pačioje nusikalstamoje organizacijoje tiktų toks palyginimas: kai gauja vagių eina plėšti parduotuvę ar banką, tai su savimi būtinai vedasi seifų atrakinimo specialistą „inžinierių“, kitaip apiplėšimas neįmanomas. Tas meistras nevagia, tik atrakina. Bet ar jis nėra gaujos narys ir gal net svarbiausias?

KGB operatyviniai darbuotojai žmones sekė ir suiminėjo, tardytojai suimtuosius kankino, o tokie kaip V. Balakinas reguliavo ir taisė sekimo ir kitokią aparatūrą, be kurios pats sekimas nebūtų efektyvus. Kuo tada jo darbo svarba skiriasi nuo minėto spygnų atrakinimo meistro vagių gaujoje? Sutikime – niekuo.

Dar dėl rinkėjų pasitikėjimo. Rinkėjai paprastai balsuoja už pasirinktų partijų vadovus ar kandidatų sąrašų lyderius, mažai kreipdami dėmesį į kitų kandidatų pavardes. Taigi ir šiuo atveju už netyčia išrinktą KGB kadrinį karininką atsakomybę turi prisiimti LLRA vadovas V. Tomaševskis. Jo pasiteisinimas – esą visų partijų sąrašuose yra visokių, netinkamų, nes kadrinių KGB karininkų rinkimų kandidatų sąrašuose dar nėra buvę. Jo pasigyrimas, jog LLRA deleguoti žmonės – patys geriausi, yra netiesa.

Tenka apgailestauti dėl Vilniaus

mero R. Aleknos samprotavimų apie sugyvenimą su kagėbistais. Jų dar niekam nepavyko „prisijaukinti“. Buvusių kagėbistų nėra. Su tokiais anksčiau ar vėliau susidorojama. Ar jau pamiršome A. Litvinenkos tragediją? Kiek galima lipti vis ant to paties grėblio?

Kita V. Tomaševskio bloko puošmena – Olga Gorškova – didžiujasi savo rūpesčiu dėl rusų kultūros. Dėl to esą pelniusi keletą Rusijos ordinų ir oficialių pagyrimų. Bet rusų kultūrą nuo seno Lietuvoje puoselėja visuomeninė organizacija Rusų sąjunga. Kodėl nė vienas šios sąjungos narys negali pasigirti gausia Rusijos ordinų kolekcija? Ar Rusijos ambasada politinę veiklą Rusų aljanse vertina labiau už kultūrinę?

Vis aštresne Lietuvos politinės sistemos problema tampa tautiniu pagrindu organizuotos mažumų politinės partijos. Tokios Europos Sąjungoje retai pasitaiiko. Lietuvoje jos atstovauja ne vietos gyventojų, bet metropolijų interesams. Iš čia ir medalių bei ordinų gausa.

Atrodo, jog laikinoji sostinė Kaunas stengiasi neatsilikti nuo Vilniaus ir sau meru renkasi jei jau ne KGB, tai bent buvusį sovietinės milicijos aukštą karininką. Beje, į Kauno savivaldybės tarybą, kaip ir Vilniuje, neišrinktas nė vienas buvęs tremtinys, nors kandidatų buvo. Tokios tokelės. Yra dėl ko susimastyti.

Archyve rasta informacija apie Dainavos apygardos vado kpt. Domininko Jėčio-Ažuolio palaikų paslėpimo vietą

Gintaras LUČINSKAS, Alytus

Domininkas Jėčys-Ažuolis

Nemunaičio šaulių būrio vadui J. Prieskieniui įteikiama vėliava. Domininkas Jėčys-Ažuolis stovi pirmas iš dešinės. Alytus, apie 1938 m.

Domininkas Jėčys, Povilo, gimė 1896 10 20 Medžiūnų k., Vabalninko vls., Biržų aps. 1914 m. baigė Panevėžio realinę vidurinę mokyklą. 1919–1920 m. dalyvavo kovose dėl Lietuvos nepriklausomybės. Netoli Vilniaus pateko į lenkų nelaisvę, pabėgo ir perėjęs fronto liniją grįžo į Lietuvos kariuomenę. 1920 10 17 baigęs Karo mokyklą (III laida) suteiktas leitenanto laipsnis ir Jėčys paskirtas į 12-ąją pėst. pulką. Nuo 1923 12 31 tarnavo 1-ame pėst. pulke. 1925 01 08 pakeltas į vyr. leitenantus. 1925 07 15 baigė Aukštųjų karininkų kursus (V laida). 1925 12 12 perkeltas į Lietuvos šaulių sąjungą, buvo Tauragės, Zarasų šaulių rinktinės vadu. 1928 11 23 pakeltas į kapitonus. 1932 m. Utenos brandmajoras, 1933 m. Utenos-Zarasų brandmajoras. 1935 09 28 perkeltas į Utenos komendantūrą ir paskirtas II Utenos šaulių rinktinės vado padėjėju. 1936 02 24 perkeltas į Alytaus komendantūrą karininku šaulių reikalams. Buvo XIX Alytaus šaulių rinktinės vado padėjėjas, ėjo intendanto-raštvėdžio pareigas. Sovietų Sąjungai okupavus Lietuvą 1940 06 28 perkeltas į Seinų komendantūrą ir paskirtas Seinų aps. kariniu viršininku. Atsisakęs Lazdijų aps. LKP (b) komitetui perduoti šaukiamojo amžiaus vyrų sąrašus ir pajutęs suėmimo pavojų 1941 05 15 iš karinės tarnybos pasitraukė ir slapstėsi, atnaujino ryšius su šauliais. Vėliau atgaline data nuo 1940 12 11 iš kariuomenės atleistas.

Kilus Vokietijos–SSRS karui 1941 06 23 grįžo į Alytaus aps. karo komendanto pareigas. 1941 08 05 vokiečiams uždraudus LLV veiklą ir išformavus komendantūrą iš karinės tarnybos pasitraukė. 1941–1944 m. dirbo Alytaus savivaldybės Socialinio aprūpinimo skyriaus vedėju. 1944 02 16 pradėjus formuoti gen. P. Plechavičiaus Vietinę Rinktinę paskirtas šios rinktinės dalinio vadu Alytuje. 1944 05 15 vokiečiams uždraudus VR išformavo Alytaus dalinį. Slapstėsi Tuberkuoliozės sanatorijoje. 1944 m. prasidėjus reokupacijai kurį laiką slapstėsi pas žmonos gimines Navickų k., prie Rumbonių.

Partizanas nuo 1945 m. pavasario. 1945 m. birželio mėn. Punios šile bendrame pasitarime su Dzūkijoje veikusių Margio, Vaidoto, Kęstučio ir „Geležinio Vilko“ partizanų grupių vadais įkūrė Dzūkų rinktinę ir buvo išrinktas jos vadu, sl. Ažuolis. Parengė ir išsiuntinėjo „Dzūkijos partizanų veiklos taisykles“, kuriose buvo apibrėžti partizanų kovos tikslai, organizacija, partizanų teisės ir pareigos. 1946 04 23 Dzūkų rinktinė buvo įtraukta į Apygardos sudėtį. Nuo 1946 m. gegužės mėn. Dainavos apygardos vadas. Jam vadovaujant buvo įvykdyta nemažai struktūrinių pakeitimų: išformuota „Geležinio Vilko“ rinktinė, likę gyvi jos partizanai įtraukti į Merkio ir Dzūkų rinktines. Buvo griežtas, reiklus ir pareigingas, bet kartu linksmas, turėjo gerą humoro jausmą. 1946 11 01 perėmė Pietų Lietuvos partizanų srities vado pareigas. Dėl senyvo amžiaus beveik nepalikdavo savo

vadavietės Punios šile ir nevykdavo vizituoti tolimesnių apygardos organizacinių vienetų. Rinktinė ir grupių vadams vadovavo raštu parengtais įstatymais. 1947 04 22–24 štabo bunkeryje surengė visų Dainavos apygardos grupių ir būrių vadų pasitarimą. Jame buvo aptarti opūs partizaninės organizacijos klausimai, mėginta išspręsti apygardos vado konfliktus su iš apygardos pasitraukusių grupių vadais, nutarta suaktyvinti veiksmus prieš okupacinę valdžią, aptarti kiti aktualūs klausimai – ryšiai, disciplina ir t. t.

1947 08 11 štabo bunkerį Punios šile apsupo MGB-istai. Sunaikinta Dainavos apygardos vadavietė, žuvo apygardos vadas D. Jėčys-Ažuolis ir štabo nariai V. Kavaliauskas-Juodvarnis, M. Petrauskas-Aras ir J. Pilinskas-Krūmas, suimti V. Juozaitis-Vyturys, A. Macevičius-Linas, J. Puškorius-Girinis ir Vaidoto grupės vadas J. Petraška-Patrimpas, Lapaitis. Tiesiant akciją, Strielčių k. slėptuvėje žuvo PK Margio grupės vadas V. Subačius-Klevas, štabo viršininkas J. Jusas-Pakštas ir skyriaus vadas J. Šarkus-Vaitkus.

Sunkiai sužeistas D. Jėčys-Ažuolis, sunaikinęs štabo dokumentus, nusišovė. Palaikai niekinti MGB Alytaus skyriaus kieme. **Užkasimo vieta nežinoma.**

D. Jėčys apdovanotas Lietuvos Nepriklausomybės medaliu (1928), Šaulių žvaigždės ordinu (1931), DLK Gedimino 4 laipsnio ordinu (1932), ugniagesių „Artimui pagalbą“ 3 laipsnio garbės ženklu (1932), Estijos ugniagesių 2 laipsnio Aukso kryžiumi (1933), Šaulių žvaigždės ordino medaliu (1939). 1997 12 22 pripažintas kario savanorio statusas (po mirties), 1998 05 19 LR Prezidento dekretu suteiktas pulkininko laipsnis, 1998 11 18 LR Prezidento dekretu Nr. 238 apdovanotas Vyčio kryžiaus ordino Komandoro didžiuoju kryžiumi.

Žmona Veronika Dambrauskaitė (1905–1986), sūnus – Algirdas (1928–1997).

Tokia informacija viešojoje erdvėje yra pateikiama apie narsų partizanų vadą Domininką Jėčį-Ažuolį.

Istoriografo, kraštotyrininko G. Lučinskui archyve pavyko rasti MGB Alytaus apskrities skyriaus darbuotojų surašytą ir pasirašytą aktą apie 4 žuvusių Dainavos apygardos štabo pareigūnų, jų tarpe ir D. Jėčio-Ažuolio, palaikų užkasimo (paslėpimo) vietą netoli Alytaus. Žemiau pateikiamas dokumento vertimas iš rusų kalbos (vertime nepateikiami konkretūs duomenys apie kapavietę – G. L.):

AKTAS

1947 m. rugpjūčio mėn. 14 diena.

Mes, žemiau pasirašę, MGB Alytaus apskrities skyriaus leitenantas Švydko, vairuotojas – Akulov ir sargybinis Fomičiov šiandien surašė šį aktą.

Apie tai, kad šių metų rugpjūčio 14 d. 5.00 val. XX kilometrų atstumu nuo Alytaus miesto, į šiaurę nuo XXXXX, XX atstumu, mes pusantro

Alytaus šaulių namų statyba 1936 m. Domininkas Jėčys-Ažuolis pirmas iš dešinės

metro gylyje užkasėme 4-rių Dainavos apygardos banditų štabo vadovų laonus, nužudytus 1947 m. rugpjūčio 11 d. Alytaus apskrityje, Butrimonių valsčiuje, Punios miške, vykdant čekistinę-karinę operaciją.

1. Jėčys Domininkas, Povilo, gimęs 1890 metais, aukštesnis nei vidutinio ūgio, stambaus kūno sudėjimo, galva plika, su ūsais ir žilstelėjusia barzda, Dainavos apygardos banditų vadas.

2. Petrauskas Mikas, 36 metų, gimęs Alytaus apskrityje, aukštesnis nei vidutinio ūgio, liekno kūno sudėjimo, burnoje viršutiniame žandikaulyje 2 auksinės „karūnėlės“, Kunigaikščio Margio banditų grupės štabo viršininkas.

3. Kavaliauskas Vaclas, 25 metų, gimęs Alytaus apskrityje ir valsčiuje, Raudonikių kaime, aukštesnis nei vidutinio ūgio, plaukai rudi, su trumpais ūsais, vado ypatingų pavedimų vykdytojas.

4. Banditas, slaptyvardžiu „Krūmas“, pavardė nežinoma, apie 30 metų, aukštesnis nei vidutinio ūgio, stambaus kūno sudėjimo, plaukai juodi, Taurų banditų apygardos operatyvinis adjutantas.

Apie tai ir surašytas šis aktas

MGB Alytaus apskrities skyriaus komendantas leitenantas Švydko (parašas – G. L.)

MGB Alytaus apskrities skyriaus vairuotojas Akulov (parašas – G. L.)

MGB Alytaus apskrities skyriaus sargybinis Fomičiov (parašas – G. L.)

Tikėtina, kad šiame dokumente esanti informacija padės surasti kapavietės vietą, partizanų palaikai bus ekshumuoti ir patvirtintos jų tapatybės bei iškilmingai perlaidoti.

Kiek dar slepia okupantų archyvai tokių „nurašymo“ aktų ir svarbių Lietuvos istorijai dokumentų, įvykių, faktų?

Nuotraukos iš asmeninio Gintaro Lučinskio archyvo

Lietuvos mokytojai

Mokytojas, rašytojas, visuomenės veikėjas Alfredas Šlikas

Algirdas BUTKEVIČIUS, Biržai

1989 m. birželio 14 d. Alfredo Šliko tėviškėje, Užušilių k., buvo atidengtas Biržų krašto mokytojų, nukankintiems Sibiro tremtyje, stogastulpis, kurio autorius – tautodailininkas ir žurnalistas Algirdas Butkevičius

Alfredas Šlikas prie gimtojo namo Užušilių k. 1934 m.

Tęsinys. Pradžia Nr. 6

Jis daug laiko ir jėgų skyrė Lietuvos evangelikų reformatų jaunimo „Radvilos“ draugijos veiklai, kartu su kunigu Aleksandru Balčiausku redagavo, pats rašė straipsnius „Sėjėjo“ žurnalo jaunimo skyreliui, kurio šūkis buvo „Dorinkis ir švieskis!“ Savo straipsniuose jis kvietė „pakilti iki aukščiausio krikščioniško tobulumo, mylėti savo gimtąjį kraštą, būti kultūringais visuomenės ir šeimos nariais“.

Jo sukurtas pjeses ir scenos vaizdelius nuolat vaidino kaimo jaunimas. „Sėjėjo“ žurnale randama informacijos apie Biržų „Radvilos“ draugijos skyriuje vaidinamą jo penkių veiksmų dramą „Geriasias draugas“, Anglininkuose surengtą vakarą, kuriame vaidino A. Šliko dviejų veiksmų vaizdelį „Tikrasis aitvaras“. O senesnieji biržiečiai dar prisimena mokytoją kaip vieną iš trijų „Linksmųjų brolių“ (brolanų) ansamblio artistų (kiti buvo F. Jakštas ir J. Kregždė, armonika grojo P. Grynas), kurie garsiojo Pupų dėdės stiliumi įdomiai apdairuodavo Biržų miesto valdininkus, įvairius atsitikimus. O 1939 m. „Sėjėjo“ gegužės 1 d. numeryje išspausdinta žinutė, kad balandžio 15 d. A. Šlikas buvo išrinktas į Biržų žemės ūkio draugijos valdybą, kuri iš 1938 m. gauto gryno pelno numatė paskirti 1 500 litų Ginklų fondui (kulkosvaidžiui pirkti), 500 litų jaunųjų ūkininkų rateliui, 1 500 litų Biržų šaulių namo statybai.

1940 m. A. Šlikas paskiriamas Biržų „Aušros“ mokyklos vedėju. Buvęs tais metais A. Šliko bendradarbis (poetas ir Sibiro tremtinys) Petras Zablockas gražiai prisimena savo vyresnį kolegą. „Prisimenu jo išvaizdą, – pasakoja P. Zablockas. – Daugiau negu vidutinio ūgio, blondinas, gelsva barzdele, veidas giedras, rodos tuoj šypstels. Laikysena rami, judesiai švelniai lėtoki. Niekur nepasikarščiuos. Su mokiniais bičiuliškai taktiškas. Niekuomet neteko išgirsti rūstesnio žodžio, pakelto tono. Papirkdavo mokinių ar darbo kolegą jo gerumu dvelkiantis ramumas. Suprasdavo mus, jaunesnius ir senesnius bendradarbius, jaunesniems mielai patarėdavo, su vyresniais dalindavosi patirtimi. Ir šiems praversdavo jo pedagoginė erudicija. Buvo visapusiškai išsilavinęs, turėjo nemažą biblioteką, mokėjo jau anuomet rusų kalbą, domėjosi Ušinskio, Komenskio, Pestalocio ir kitų didžiųjų pedagogų darbais. Buvo pažangiu pažiūru, daugiau liaudininkų ir socialdemokratų pakraipos, smerkė bet koki fanatizmą, ugdydavo mokinių pagarbą ir toleranciją. Linkęs padėti žmonėms.“

1941 m. birželio 14 d. rytą A. Šliką suėmė ir kartu su žmona bei sūnumis Jonu ir Rimučiu išvežė į Sibirą. Po daugelio metų jo žmona O. Šlikienė, prisiminusi tremties metus kaip slogų sapną, rašys: „1941 m. birželio 14-ąją mūsų šeimą ištiko baisi tragedija. Tą dieną, 7 val. ryto, į mūsų butą įsiveržė trys ginkluoti vyrai. Vienas iš jų rusų kalba suriko, kad esame areštuoti, bus daroma krata. Jos metu iš vyro buvo konfiskuotas parašytas ir ruo-

šiamas spaudai knygos rankraštis. Po kratos buvo įsakyta visai šeimai pasirošti perkėlimui į kitą gyvenamąją vietą. Aprengiau vos spėjusius pabusti mažus sūnelius – Jonuką ir Rimutį, pradėjau dėti daiktus. Buvo pasakyta, kad leidžiama pasiimti iki 50 kg svorio įvairių daiktų. Į Biržų geležinkelio stotį varė pėsčiomis. Pakeliui mano vyras išdriso papriekiaštai enkavedistui, ar jam ne gėda, kad iš paskos seka du ginkluoti kareiviai, nukreipę šautuvus į beginklius, niekuo nepraskaltusius žmones. Geležinkelio stotyje stovėjo daug tuščių vagonų. Į vieną iš jų buvo įsakyta mums sulipti. Vagonas buvo nešvarus, kampuose bolavo trąšų liekanos, langai užkalti geležinėmis grotomis. Netrukus į tą vagoną buvo suvaryta daugybė žmonių. Į mūsų vagoną pateko ir daugiau mokytojų šeimų. Apie dvi paras prabuvome stotyje. Visas ešelonas buvo prikimštas žmonių. Pažįstami, giminės, kaimynai atnešdavo pasmerktiesiems maisto. Mano vyrui, mokytojui A. Šlikui, maisto atnešė mokytojai. Dar ir dabar prisimenu tą pilną kibirą skanių barščių su mėsos gabaliukais.“

Šiauliuose tremtinius perkraustė į didesnius gyvulinius vagonus. „Atgabeną į Naująją Vilnią, – toliau pasakoja O. Šlikienė. – Čia vidurnaktį, raudant suaugusiems ir vaikams, vyrai buvo atskirti nuo šeimų ir išvaryti nežinoma kryptimi. Atsisveikinau su vyru, nenujausdama, kad atsisveikinu paskutinį kartą.“ Tik atsitiktinai, jau būnant tremtyje, O. Šlikienei pavyko sužinoti, kur įkalintas jos vyras.

Išliko du A. Šliko laišškai, rašyti artimiesiems iš Krasnojarsko srities Rešiotų lagerio 1943 m. pabaigoje. Vyniojamo popieriaus skiautelėje pieštuku tėvas rašo sūnui: „Mielas mano sūnau Jonai! Lygiai po vieno mėnesio tau sukaks 12 m. Kai man buvo 12 m., mirė mano tėvelis, o tavo senelis. Aš likau vyriausias vyras. Lyg ir galva mūsų šeimoje, nes aš kol kas pas jus nuvykti negaliu. Aš prašau tavęs, mano mielas sūneli, padėk mamai kiek galėdamas, globok ir mylėk savo brolelį Rimutį, neleisk, kad kiti skriaustu...“

Tėviška meilė ir rūpestis, tikėjimas, o gal sūnaus ramėjimas, kad greitai pasimatys, dvelkia iš kiekvieno šio jaudinančio laiško žodžio.

Kitas laiškas rašytas 1943 m. gruodžio 21 d. Iš jo matyti, kad A. Šliko sveikata šiek tiek pagerėjusi, tačiau į darbą dar jo nevaro, per dieną jis gauna 550 gramų duonos, pusantro litro sriubos, kartais silkės gabalėlį. Dažnai rašo laiškus, tačiau daugelį grąžina atgal. „Miela Onyte, – rašė A. Šlikas. – Būk tvirta, atmink, kad paskutinę žiemą mes čia vargstame. Ligi kitos žiemos įtegu nebūsim savo mielam kraštely, tai čia gyvensim visi kartu. Čia yra tokių vietų, kur žmonės gyvena kaip rojį, ir mes pasistengsim į toki kraštą persikelti. Prašykim Dievo, kad greičiau baigtųsi tos baisios skerdynės ir kad jis užlaikytų mūsų ir mūsų vaikelių sveikata.“

Tai buvo paskutinis jo laiškas. Po trijų savaičių, 1944 m. sausio 14 d., A. Šlikas mirė. Iki

šiول nežinomas jo kapas, mirties aplinkybės. 1966 m. išduotame mirties liudijime rašoma, kad A. Šlikas mirė plaučių tuberkulioze.

1958 m. A. Šlikas buvo reabilituotas. Tačiau dar ne vieną dešimtmetį taurią pedagogą, rašytoją, pažangaus visuomenės veikėjo asmenybę gaubė tyla. Pokario metais gimusi ir augusi karta nieko nežinojo apie Biržų krašto rašytoją, grubiai ir neteisėtai blokštą į kančių ir mirties kelią, kuomet jam buvo 39 m. Veltui jo pavardės ieškotume pokarinėse enciklopedijose ir žinyuose. Nėra jos ir 1996 m. išleistame antrajame pataisytame ir papildytame Vytauto Vanago „Lietuvių rašytojų sąvade“, nors į jį įtraukti visi bent kokį pėdsaką mūsų tautos raštijoje ir literatūroje palikę kūrėjai. Nerasime A. Šliko pavardės ir 2001 m. išleistoje „Lietuvių literatūros enciklopedijoje“. Todėl, kad tremtinio, tarpukario nepriklausomos Lietuvos mokytojo, visuomenininko, pagaliau rašytojo ir dramaturgo vardas buvo sąmoningai ištrintas iš mūsų atminties tarybinės santvarkos dešimtmečiais. Ir galbūt todėl, kad jo knygos buvo spausdinamos provincijoje, Biržų spaustuvėje (išskyrus nebent knygutę apie didžiojo knygnešio Jurgio Bielinio gyvenimą ir darbus, išspausdintą Kaune, redaguotą ir papildytą poeto Liudo Giros straipsniu „Knygnešių gadynė“), todėl nedaug jų galėjo pasklisti už buvusios Biržų apskrities ribų.

A. Šliko grįžimas į biržiečių atmintį prasidėjo 1988-aisiais, kuomet, pasinaudojus tuometinės Biržų Povilo Brazdžiūno (dabar „Aušros“) vidurinės mokyklos „Gabijos“ kraštotyrininkų klubo surinkta medžiaga, laikraštyje „Biržiečių žodis“ buvo išspausdinta mano dokumentinė apybraiža „Nepelnytai užmirštas rašytojas“, o po metų, birželio 14 d., A. Šliko tėviškėje atidengtas stogastulpis (sukurtas šio rašinio autoriaus), skirtas Biržų krašto mokytojams, nukankintiems Sibiro tremtyje. Paminklo mokytojams tremtiniams atidaryme dalyvavo A. Šliko žmona O. Šlikienė, sūnūs Jonas ir Rimas, jų vaikai. Buvę mokytojo mokiniai pasidalijo savo prisiminimais. O 1994-aisiais, minint A. Šliko penkiasdešimtąsias mirties metines, jo mokiniai – Lietuvos reformacijos istorijos ir kultūros draugijos pirmininkas Kostas Dagys, Biržų kultūros centro etnografinio ansamblio „Biržėnai“ vadovė Adelė Sadauskienė, kiti jį pažinoję ir gerbę, surengė A. Šlikui skirtą vakarą, kuriame buvo suvaidintos „Sėlos“ muziejaus darbuotojos Snieguolės Kubiliūtės režisuotos pjesės „Karalius Alkolis“ ir „Tikrasis aitvaras“, prisimintas mokytojo gyvenimo ir veiklos kelias, išklausti jį pažinojusių tremtinių O. Šlikienės, Romualdo Šakenio, poeto Petro Zablocko prisiminimai. Abi A. Šliko pjesės vėliau buvo suvaidintos Medeikiuose, Kirdonyse, Pabiržėje, Likėnų sanatorijoje.

A. Šliko, vienos iš iškiliausių tarpukario metų Biržų asmenybių, ankstyva mirtis buvo skaudi netektis ne tik jo artimiesiems, bet ir Biržų kraštui, jo dvasingumui, kultūrai. Laikas jo, kaip mokytojo, rašytojo, visuomenės

Alfredo Šliko šeima 1939 m.

veikėjo, visiškai kūrybos rehabilitacijai. A. Šlikas turi teisę užimti savo vietą enciklopedijų, lietuvių rašytojų sąvadų ar bibliografinių leidinių puslapiuose. Vertėtų pamąstyti ir apie jo kūrybos rinktinę, kurioje būtų surinktas jo literatūrinis ir publicistinis palikimas, užrašyti amžininkų, buvusių mokinių ir bendradarbių prisiminimai, pateikta išsami jo gyvenimo ir veiklos apybraiža.

Pabaiga

Nuotraukos iš Onos ir Alfredo Šlikų šeimos archyvo

Literatūra:

Atsiminimai apie Vytautą Montvilą. Vilnius. 1966.
Balčiūno A., Januševičienės V., Šlikienės O. atsiminimai, užrašyti O. Butkevičienės 1988 m.
Biržų krašto švietulioi – bolševikinio genocido aukos. Alfredas Šlikas. Lankstinukas. Parengė Dagilis J. 2008.
Biržų žinios, 1929 metų spalio 6 d. Nr. 34.
Butkevičienė O. Alfredas Šlikas – rašytojas ir pedagogas. Kraštotyros darbas. 1988–1990.
Butkevičius A. „Nepelnytai užmirštas rašytojas“, *Biržiečių žodis*, 1988 m. lapkričio 19 d. Nr. 128.
Butkevičius A. „Mokytojas, rašytojas, publicistas“, *Biržiečių žodis*, 1992 m. liepos 15, Nr. 54.
Butkevičius A. „Nukankintas Rešiotų lageryje“, *Biržų kalendorius*, 1992.
Butkevičius A. „Alfredo Šliko 100-osioms gimimo metinėms“, *Biržiečių žodis*, 2002 m. liepos 13 d. Nr. 82.
Grundelė K. Kalba paminklo Biržų krašto mokytojams, nukankintiems Sibiro tremtyje, atidengimo Užušilių kaime proga. Rankraštis. 1989.
Jaunoji karta. Nr. 11, 17., 1936.
Kisinas I. Lietuviškų knygų sisteminis katalogas. Kaunas, 1938.
Kuprys A. Atsiminimai apie mokytoją Šliką. Rankraštis, 1988.
Sėjėjas. 1934–1938 metų komplektai.
Šlikienė O. „Kaip slogų sapną...“, *Biržiečių žodis*, 1989 m. birželio 13, Nr. 70.
Venclova A. Pavasario upė, Vilnius, 1964.
Zablockas P. Žiupsnelis prisiminimų apie mokytoją A. Šliką. Rankraštis, 1988.

Vytautas ČESNULIS, Vilnius

Musninkai 1933. Musninkų klebonijos svečiai. Iš kairės: kun Markuckio seserėčia, Marijona Čiuskaitė, Kernavės šeimininkė, kaišiadoriėtis Juozas Syvis, kun. L. Markuckis laiko Vytuką Syvą, Kernavės matininkas Klemensas Onaitis, Musninkų šeimininkė, Marija Šyviene.

Tėsinys. Pradžia Nr. 5

Norėta L. Markuckį perkelti ir į Aukštadvarį. Kan. J. Kukta 1924 m. gegužės 24 d. Markuckis parašė, kad paskyrimą važiuoti į Aukštadvarį gavęs balandžio 26 d., bet į Varėną I skiriamas klebonas J. Dailydė ligtol neatvyko ir apie save nieko nepranešė. O iš Aukštadvario klebono kun. kanauninko Vincento Aleksandravičiaus gavęs pranešimą, kad tas jau gegužės 20 d. kraustosi į Kruonį. J. Kuktos gegužės 27 d. rezoliucija – palaukti atvykstant Dailydės. Tačiau kun. Dailydė į Varėną I neatvyko, ir Markuckis vėl pasiliko. Vikaru čia iš Ryliškių 1926 metais buvo atkeltas kun. Jonas Markelis (KVK).

1927 m. kovo 3 d. L. Markuckis pats prašė Kaišiadorių vyskupo Juozapo Kuktos perkelti iš Varėnos kiton vieton, „kad galėčiau sėkmingiau dirbuotis“. Kuo jam Varėna nepatikusi ar dėl ko nusibodusi, nepatikslišnės.

L. Markuckis įstojo į 1927 m. spalio 15 d. susikūrusį Varėnos I šaulių būrį (klebonas yra, atrodo, apie 1928 m. pradžią sudarytame šaulių būrio narių sąrašė – Lietuvos centrinio valstybės archyvo fondas 561, apyrašas 17, byla 114). Tačiau įsirašymu į būrį kunigo šaulystė ir pasibaigė, nes greitai jis iš Varėnos I išsikėlė.

Vyskupas J. Kukta 1928 m. sausio 3 d. pranešė L. Markuckiui, jog skiria jį Daugų vikaru substitutu (*vicario substitutio* – pakaitinis vikaras; dabar tokių pareigų nėra), o jo vietą Varėnoje I užims kun. J. Markelis.

Pastarajam vyskupas ir kurijos kancleris J. Labukas sausio 12 d. parašė, jog Varėną apleidus Markuckiui, kuriam buvo laikinai pavesta eiti ir Akmens klebono pareigas, tas pareigas laikinai turi perimti Markelis.

(Kun. J. Markelis gimė 1888 m. Liudvinavo valsč. Kumečių kaime. Baigė Seinų kunigų seminariją. Nuo 1918 m. dirbo Ryliškiuose. Varėnoje I J. Markelis su vaistininku Jonu Dabkumi kaip vietos visuomenės atstovai įėjo į šaulių iniciatyva statyto Nepriklausomybės paminklo statybos komitetą. Paminklas atidengtas 1928 m. gegužės 20 d., po II pasaul. karo bolševikų nugriautas ir po Atgimimo vėl atstatytas. Iš Varėnos I Markelis 1932 m. perkeltas į Riečius netoli Žuvinto ežero.

Kaišiadorių vyskupas 1939 m. J. Markelį suspendavo, kitaip tariant, atėmė iš jo kunigo teises. Suspendavimo priežastys konkrečiau nenurodytos. Tik viename dokumente pažymėta, kad tas kunigas buvęs „sunkiai sugyvenamo būdo“. J. Markelis apsigyveno Varėnoje I. Suspensas jis nelabai paisė: vokiečių laikais (1941 ir 1942 m.) nuvažiuodavęs į gintąją Marijampolės apskritį ne tik mišias laikė, bet ir išpažinčių klausė. Varėnoje I užsiėmė „daktaravimu“, kai ką, sako, ir nugaldydamas. Baigiantis II pasaul. karui šiek tiek mokytojavo: kai trūko mokytojų, 1944 m.

rudenį atsidariusioje Varėnos I progimnazijoje, jos direktoriaus Juliaus Jonyčio pakviestas, dėstė rusų kalbą. Vėliau, 1953 metais, nors suspensa tebegaliojo, Markelis taikėsi gauti kunigo vietą Baltarusijoje, Vilniaus arkivyskupijai formaliai priklausiusiame Svyrių dekanate.)

Perkėlimas į Musninkus

Daugų vikarą substitutą vyskupas 1928 m. liepos 5 d. pakvietė skubiai atvykti į kuriją – aptarti perkėlimo reikalų. Vyskupo J. Kuktos 1928 m. liepos 14 d. raštu L. Markuckis paskirtas Musninkų (dabar Širvintų r.) klebonu (KVK).

Musninkų bažnyčia L. Markuckio bei kun. K. Pielučio rūpesčiu ir parapijos lėšomis 1930-1933 m. buvo gražiai suremontuota iš lauko ir iš vidaus. Vidus išdekoruotas. L. Markuckio darbus gyrė 1930 ir 1935 metais Musninkų parapiją vizitavęs vyskupas J. Kukta. Lietuvos bažnytinės provincijos 1935 m. elenchuse (p. 174) pažymėta, kad Musninkų bažnyčios išorė už parapijiečių lėšas iš pagrindų atnaujinta Markuckio pastangomis.

Kasmet pavasarį L. Markuckis rengdavo parapijines rekolekcijas, o rudenį per Rožančinę suruošdavo trijų dienų Keturiadešimtę, iškilmingai šventė atleidus, plačiai katekizavo vaikus.

1930 metais kaimyninėje Kernavėje pradėjo klebonauti kun. Nikodemus Švogžlys-Milžinas. Pasak Milžino, L. Markuckis su 10 metų už save jaunesniu konfratru susidraugavo visam gyvenimui. Daug pasakojų jam apie praeities Vilnių. Tas vertingas žinias Milžinas panaudojo savo knygoms „O šventasis Vilniau!..“ ir „Vilniaus Aušros Vartai“. Abu lankydavosi Bartkuškio dvare prie Musninkų ir Pajautos slėnyje Kernavėje. N. Švogžlys pavadavo L. Markuckį, 1931 m. liepos 24 d. - rugpjūčio 6 d. atostogavusį tėviškėje.

1936 m. gegužės 11-12 d. L. Markuckis kaip vienas iš 9 rinktinių klebonų atstovų dalyvavo pirmajame Kaišiadorių vyskupijos sinode.

Atostogų tėviškėn pas brolių į Vadaktų parapiją, gavęs celebratą – laikiną leidimą laikyti Mišias, L. Markuckis buvo išvykęs 1936 m. rugpjūčio 12-27 d. Tomis dienomis Musninkuose jį pavadavo kitas Kernavės klebonas Zenonas Baužys.

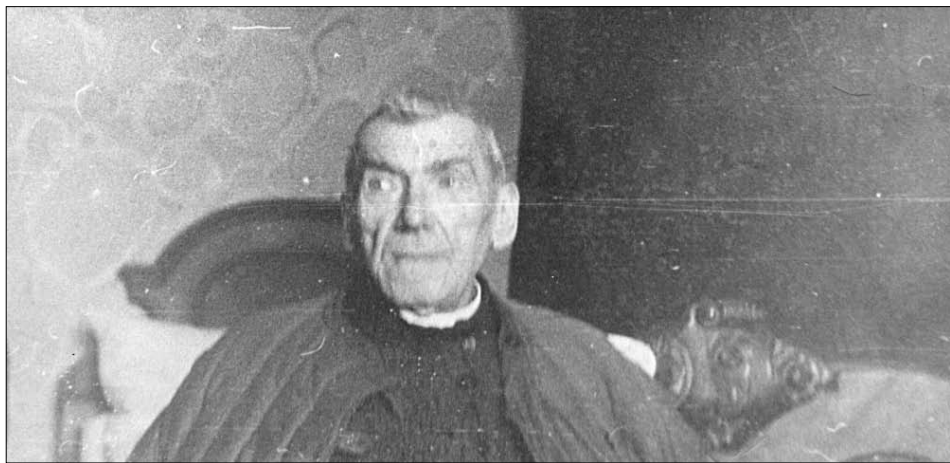
Kaišiadorių vyskupijos istorijai skirtame rašinių cikle, 1936 metais spausdintame savaitraštyje „Ūkininkas“, N. Švogžlys-Milžinas rašė (Nr. 32 – „Kaišiadorių vyskupijos statistika“): „Kun. Levas Markuckas yra didis žinovas ir mėgėjas skoningai įrengti ir papuošti bažnyčias – Dievo namus. Jis gražiai sutvarkė Varėną ir Musninkus.“

Tačiau kaskart prastėjo L. Markuckio sveikata. Todėl 1938 m. gegužės 30 d. jis pirmą kartą paprašė vyskupo brevijoriaus kalbėjimą pakeisti rožiniu. Palengvinimo taktar negavo.

Ypač silpnėjo kunigo regėjimas. Todėl 1941 m. lapkričio 6 d. jis vėl paprašė vyskupo brevijoriaus kalbėjimą jam pakeisti rožinio kalbėjimu. Vyskupas J. Kukta 1942 m. sausio 9 d. rašte pažymėjo, kad neaišku: ar priežastys laikinos, ar nuolatinės. Reikėjo gydytojo išvados. Pagal naująją Bažnyčios kodeksą, nuolatinį pakeitimą gali duoti apaštališkieji nuncijai, o laikinąjį – ir vietos vyskupai. „Kolai karas tęsiasi, galėčiau ir aš tam laikui duoti, bet reikia gydytojo liudymo.“ Gavęs Musninkų valsčiaus ambulatorijos vedėjo Z. Kvasovieco 1942 m. vasario 10 d. pažymėjimą apie tai, kad akių liga nepagydoma ir regėjimą tam tikrais akiniais galima tik koreguoti, L. Markuckis kitą dieną tą pažymėjimą pasiuntė vyskupui (KVK). Vyskupo galutinio sprendimo kunigo asmens byloje nėra.

Raudonojo kryžiaus ligoninėje Kaune 1942 m. birželio 18 d. mirė Markuckį globojęs Kaišiadorių vyskupas Juozapas Kukta. Naujasis vyskupas Teofilus Matulionis L. Markuckį 1943 m. atleido iš klebonų ir paliko Musninkuose altarista. 54-erių metų L. Markuckis pasijuto esąs įžeistas ir pažemintas, tačiau buvo ramus ir laikėsi vyriškai.

Vysk. T. Matulionis Musninkų parapijos administratoriumi 1943 m. rugpjūčio 25 d. paskyrė kun. Juozapą Voverį. Klebonas J. Voveris ir altarista L. Markuckis spalio 21 d. sudarė sutartį, kokiomis gyvenimo sąly-

Kun. Leonas Markuckis – senelis. 1962 m.

gomis naudosis altarista ir kokias pareigas atlikinės kaip vikaras. Altaristai klebonijoje liko kambarys, kuriame ligtol gyveno.

Po Antrojo pasaulinio karo trūkus kunigų, Musninkų altaristai L. Markuckiui teko aptarnauti kaimyninę Kernavės parapiją. Tai apsprendė Religinų kultų reikalų tarybos įgaliotinio B. Pušinio 1950 m. gruodžio 1 d. ir Kaišiadorių vyskupijos valdytojo J. Stankevičiaus gruodžio 5 d. raštai. Civilinės valdžios leidimas galiojo iki 1951 m. gruodžio 31 d. Todėl 1952 m. kovo 4 d. L. Markuckis kreipėsi į kurijos kanclerį: „Ką daryti? Laukiu paaiškinimo. Mano nuomone, Kernavėj būtinai reikalingas sveikas ir nuolatinis klebonas“ (KVK).

Kernavės klebonas

Kauno arkivyskupijos, Kaišiadorių ir Vilkaviškio vyskupijų valdytojas kanauninkas Juozapas Stankevičius 1952 m. kovo 13 d. L. Markuckį paskyrė Kernavės klebonu: „Šiuo raštu Tamsta esi paskirtas Kernavės Katalikų Bažnyčios Klebonu su visomis klebono teisėmis ir pareigomis.“ Civiliniame gyvenime klebonas turėjo naudotis 1948 m. lapkričio 16 d. kulto tarnautojo registracijos pažymėjimu (vėlesnis, 1951 m. rugpjūčio 3 d., pažymėjimas jam buvo išrašytas kaip altaristai, laikinai aptarnavusiam ir Kernavės parapiją).

Atlikinėti Kernavės klebono pareigų L. Markuckis važinėjo iš Musninkų, todėl neapsieita be priekaištų. Kaišiadorių kurijos kancleris Povilas Bakšys liepos 2 d. jam parašė: „Valdytojo pavedamas pranešu, kad atėjo laikas sutvarkyti Kernavės parapijos ir Bažnyčios aptarnavimą taip, kad nebūtų kokių tai neaiškumų.“ Religinų kultų reikalų tarybos įgaliotinis Bronius Pušinis liepos 18 d. išrašė L. Markuckiui kulto tarnautojo pažymėjimą kaip Kernavės klebonui. Tačiau L. Markuckis ir toliau gyveno Musninkuose. Kan. J. Stankevičius liepos 25 d. įsakė Markuckiui trumpiausiu laiku apleisti Musninkus ir apsigyventi Kernavėje, „kad galėtumėt aptarnauti Kernavės katalikų parapiją ir bažnyčią taip, kaip pridera Klebonui“ (KVK).

Tačiau Kernavėje L. Markuckis negyveno nuolat. Su tuo, atrodo, ilgainiui susitaikė ir vyskupijos kurija. Deja, kunigo sveikata ir jėgos silpo.

Kernavės klebonas 1953 m. kovo 6 d. prašė vyskupijos valdytojo padaryti kai kuriuos patvarkymus, nes 1926 m. steigiant Kaišiadorių vyskupiją dalis Kernavės parapijos dėl demarkacinės linijos su Lenkija liko lenkų pusėje ir buvo priskirta Vilniaus arkivyskupijos Maišiagalos ir Dūkštų parapijoms. L. Markuckis su parapijiečiais prašė dabar tuos kaimus grąžinti Kernavės parapijai. Kauno arkivyskupijos, Kaišiadorių ir Vilkaviškio vyskupijų valdytojas kovo 17 d. atsakė, kad parapijų ribas jis galės pakeisti, o vyskupijų ribų – ne. Todėl ir kernaviečių prašymo patenkinti negali. Mat po Pirmojo pasaulinio karo „užkrito geležinė siena ir Kernavės parapiją perskėlė pusiau“ (KVK).

Šia proga tenka prisiminti Akmens parapijos Bartelių ir Molių kaimus, kuriuos taipogi atskyrė demarkacijos linija. Kaimai atiteko Valkininkų parapijai. Lietuvai atgavus Vilniaus kraštą, tie kaimai turėjo grįžti prie Akmens parapijos. Molių ir Bartelių gyventojai kolektyviniais raštais 1940 m. sausio 27 d. kreipėsi į Vilniaus arkivyskupiją, kad

juos paliktų Valkininkams. Arkivyskupijos kurija Valkininkų klebonui paaiškino, kad kuriai parapijai turėtų priklausyti kaimai, gali nuspręsti tik Apaštališkasis Sostas (MAB 318-1132). Taigi Akmens atveju kaimai privalėjo grįžti į Kaišiadorių vyskupijos globą, o buvę Kernavės parapijos kaimai 1953 m. – ne. Kodėl toks prieštaringas motyvavimas?

1953 m. balandžio 24 d. rašte kurijos kancleriui L. Markuckis be kita ko rašė, kad kalbos klausimą Kernavės bažnyčioje išsprendęs taip: vieną sekmadienį pamaldos lietuviškai, kitą – lenkiškai. Evangeliją prieš pamokslą skaitė abiem kalbomis. Nepasitenkinimo kol kas nebuvo.

1957 m. balandžio 2 d. L. Markuckis prašė Kaišiadorių kurijos kanclerio Juozapo Meidaus paaiškinti kai kuriuos liturginius reikalus, klausė, kur galima įsigyti naują mišiolą, Kryžiaus kelio paveikslų ir kt.

Vyskupijos valdytojas Bernardas Sužiedėlis 1958 m. liepos 31 d. parašė L. Markuckiui į Musninkus: „Patyręs, kad Tamstos sveikatos stovis dar patenkinamas, o kun. Raudeliūnui dvi bažnyčias aprūpinti pamaldomis yra sunku, šiuo pavedu Tamstai ir prašau, dėl patogumo ir toliau gyvenant Musninkuose, nuo šio rašto gavimo dienos laikyti KERNAVĖS parapijos bažnyčioje pamaldas šventadieniais ir, sulig reikalo, šiomis dienomis“ (KVK).

Skusdamasis prasta sveikata, L. Markuckis 1961 m. kovo 10 d. prašė Kaišiadorių vyskupijos valdytojo kan. Juozapo Meidaus atleisti iš Kernavės klebono pareigų ir leisti apsigyventi pas brolio dukterį Vadaktų parapijoje, nes Musninkuose nėra kur prisiglausti. Vyskupijos valdytojas sutiko prašymą patenkinti, o Kernavės parapiją laikinai pavesti Kazokiškių klebonui P. Budrauskui (kovo 14 d. rezoliucija). Atrodo, kad kurija buvo numaciusi Markuckiui altaristos vietą Stakliškėse, nes kun. P. Budrauskas kovo 24 d. pranešė J. Meidui, jog vakar lankęsis „pas Kernavės Levą“. Šis dėl altaristavimo Stakliškėse nieko konkretaus nepareiškęs. Kojos sunkiai leidžia atsiklaupiti. Tačiau „už save vyresniam, kaip Pužickiui, neužleisiu, pareiškė“ (87 metų kun. Juozapas Pužickis tuomet dirbo Pavoverėje, Švenčionių dekanate. – V. Č.).

Reaguodamas į L. Markuckio kovo 10 d. prašymą, kanauninkas J. Meidus balandžio 6 d. paklausė, kada norėtų išvykti iš Kernavės. L. Markuckis balandžio 13 d. atsakė, kad galutinę Kernavės apleidimo dieną skiria gegužės 30 d. Vyks į Šeduvos rajono Padvarninkų kaimą (Vadaktų paštas). Tik į gimtinę L. Markuckis neišvyko.

Mat 1961 m. gegužės 28 d. mirus Akmens (Varėnos r.) klebonui senukui Juozui Čaplikui, į jo vietą norėta paskirti L. Markuckį. Matyt, apie tai jis iš anksto sužinojęs neoficialiai. Užbėgdamas už akių Kaišiadorių vyskupijos kurijos sprendimui, birželio 1 d. L. Markuckis rašė vyskupijos valdytojui J. Meidui: „Su širdgėla pranešu, kad apsvarstęs savo sveikatą ir būklę, Akmenin vykti negaliu ir prašau man dovanoti ir leisti apsigyventi pas gimines tėviškėje.“ L. Markuckio laiškas prasilenkė su vyskupijos valdytojo birželio 3 d. raštu apie tai, jog Markuckis atleistas iš Kernavės klebono pareigų ir paskirtas Akmens klebonu. „Pradėję eiti minėtas pareigas, malonėkite raštu pranešti Kurijai“ (KVK).

Panevėžio žygeiviai nenurimsta

Ona STRIŠKIENĖ, *Panevėžio r.*

Panevėžio žygeivių iniciatyva vasario 12 d. buvo surengtas žygis po Anykščių rajoną, aplankant Troškūnus, Palatavio piliakalnį, Andrioniškį ir jo apylinkes. Žygis skirtas Lietuvos Valstybės atkūrimo dienai. Kartu keliavo Lietuvos tautinio jaunimo sąjungos nariai, Kauno žygeiviai.

Kovo 19 d. buvo surengtas žygis, skirtas Knygnešio dienai, G. Petkevičaitės-Bitės 150-ajam gimtadieniui, į Puziniškio apylinkes. Kiekvienam žygiui iš anksto ruošiamasi: parengiami žemėlapiai, surenkama medžiaga apie lankytinus objektus, jų istoriją, asmenybes, istorinius įvykius.

Stabtelėjome Sujotuose, ten mūsų laukė Puziniškio muziejaus prižiūrėtoja Irena. Pirmas sustojimas Aukštakiškio miške prie mitologinių akmenų – užkeiktos Mukolų šeimos. Juos apžiūrėję pasukome link Puziniškio.

Iš Petkevičių dvarelio, kurį pagal Gabrielės brolio Jono projektą XX a. pradžioje pastatė rašytojos tėvas gydytojas Jonas Leonas Petkevičius, liko tik raudonų plytų gyvenamasis namas. Muziejaus prižiūrėtoja mielai aprodė ekspoziciją, patalpintą trijuose kambariuose. Įdomiai papasakojo šios giminės, dvarelio istoriją. Ji išsamiai mus supažindino su pedagogės, publicistės, valstybės kūrėjos, lietuviybės nešėjos, farmacininkės, filantropės gyvenimu, kūryba, veikla. Čia kalbėta ne tik apie Gabrielės gimimą 1861 m. kovo 18 d. Puziniškyje, jos gyvenimą su pertraukomis čia. Apie Petkevičių giminės istoriją, apie tą

aplinką ir laikmetį, kuriame gyveno, asmenis, kurie čia, kaip į šviesos židinį, vykdavo. Ši erdvė dar mena čia viešėjusius: J. Jablonskį, J. Biliūną, P. Višinskį, Žemaitę ir daugelį kitų. Ne tik garsių asmenų, bet ir paprastų žinių, pagalbos beiškančių, sergančių, pavargusių, nusiminusių žmonių, kurie visada sulaukdavo dėmesio ir paramos.

Mums dar tebesižvalgant po ekspoziciją pasklido aromatas naminių arbatos, prie kurios puodelio prieš tolimesnį žygį buvome pakviesti susėsti. Ir vėl užstalėje kalbėjomės apie didžią Gabrielės Petkevičaitės-Bitės asmenybę, jos visapusiškumą. Buvo patikslintos atskiros gyvenimo, kūrybos detalės. Gimusi prieš 150 metų, praėjusi sudėtingą gyvenimo kelią, liko nepriekiaštingo gyvenimo pavyzdžiu, tebešvytinčiu ir po šiai dienai. Ji buvo ir daraktorė, ir knygnešė. Visi, skambant Eglės Buzaitės kanklėms, dainavome „Knygnešio dainą“, kitas patriotines dainas.

Pasiėmę žemėlapius, pasitelkę keliavusiųjų atmintį leidomės Lelijų kalnelio, kuriame buvoti taip mėgo Gabrielė, link. Miškas, kaip ir dauguma Lietuvos miškų, neatpažistamai pasikeitęs. Nieko neradome. Teko į pagalbą pasikviesti vietinę gyventoją, tiksliai parodžiusią Lelijų kalnelį, kuriame supiltas vieno iš Petkevičių augintinio, tragiškai baigusio savo gyvenimą, kapas. Uždegę žvakeles, aptvarę aplinką, kiek žiemos sąlygos leido, iškeliavome į Aukštakiškio miške esančią 1863 m. sukilėlių stovyklą.

Truputėlį paklaidžioję suradome prieš

Prie gyd. Jono Leono Petkevičiaus kapo Linksmučių k. Pakruojo r.

devynerius metus Panevėžio žygeivių pritvirtintas takų nuorodas ir pačią stovyklavietę. Ėjome be kelių turbūt taip pat kaip tie sukilėliai ir jų rėmėjai. Paminklą radome tvarkingą, šalia jo aukurą, o išlakaijoje eglėje tautodailininko Bronislovo Mažylio 2002 m. sukurtą kompoziciją, skirtą sukilėliams. Pagiedojome Tautos himną, susikūrėme laužą, papietavome. Pakilę pasukome Linksmučių kaimo link.

Atsidūrę jau Pakruojo rajone, lankėme senas Linksmučių kaimo kapines, kuriose

palaidotas rašytojos Gabrielės Petkevičaitės-Bitės tėvas, garsusis ano meto gydytojas Jonas Leonas Petkevičius. Nors dar nemažai sniego, bet matyti, kad kapinaitės lankomos, gražiai sutvarkytos rudenį.

Gaila, kad pavasario diena dar tokia trumpa, nors kaip tik jau buvo lygiadienis, ir turi skubėti grįžti į namus. Grįžti su atnaujintomis žiniomis, pamalonintomis akimis ir praturtėjusiu vidumi.

Autorės nuotr.

Muziejus laikraštįje Nr. 10 (167)

Vladas Mongirdas – Trakų krašto šviesuolis

Vladas (Vladislovas) Mongirdas (1877-1960) – gydytojas, literatas, spaudos platintojas, Nepriklausomybės kovų dalyvis, tremtinys. V.Mongirdas kilęs iš Lietuvos bajorų Mongirdų giminės Mišūčių šakos.

Mokėsi Palangos progimnazijoje vienoje klasėje su būsimuoju prezidentu Antanu Smetona. 1896 m. baigęs Mintaujos gimnaziją, įstojo į Maskvos universiteto Medicinos fakultetą, ten dalyvavo slaptos lietuvių studentų draugijos veikloje, 1903- 1904 m. buvo jos vicepirmininku. 1899 m. su kitais lietuviais inteligentais pastatė pirmąjį lietuvišką spektaklį „Amerika pirtyje“, kuriame vaidino Bekampį. 1900 m. buvo kaltintas, kad rengė lietuviško teatro spektaklius, o už gautas pajamas rėmė lietuvišką spaudą. 1902 m. V.Mongirdas buvo ištremtas dviem metams į Armavyrą (Šiaurės Kaukazas). Iš ten rašė lietuvių laikraščiams eilėraščius ir apysakas, 1904 m. sukūrė dramą „Kovoje už laisvę“. Medicinos studijas tęsė Tomske,

o grįžęs iš tremties – 1906 m. baigė Maskvoje ir gavo gydytojo diplomą. Grįžęs į Lietuvą, dirbo gydytoju Aukštadvarėje, Kaune, Kėdainiuose. 1906 m. vedė Aukštadvario dvaro savininko inžinieriaus B.Malevskio dukterį Eleną Konstanciją. 1914 m. įsikūrė žmonos paveldėtame dvare. Apsigyvenęs Aukštadvarėje, V.Mongirdas iš politinės ir literatūrinės veiklos pasitraukė, bet aktyviai dalyvavo lietuviškoje šviečiamojoje ir kultūrinėje veikloje. Tuo metu Aukštadvario ir jo apylinkių gyventojai buvo sulenkėję. Gydytojas kiekvieną pacientą stengėsi prakalbinti lietuviškai, kad sužinotų ar daug yra mokančių lietuvių kalbą. V.Mongirdas pirkdavo įvairių knygelių ir dalindavo kiekvienam, su kuriuo galėdavo lietuviškai susikalbėti. Steigė kaimuose knygneilius, vežiodavo laikraščius, dažniausiai „Lietuvos ūkininką“. V.Mongirdas nors buvo kairiųjų pažiūrų, tačiau platino ir maldaknyges, katekizmus, katalikiškus laikraščius. Knygų įvairiomis kalbo-

Fotonuotrauka. Mongirdų šeima. Iš kairės pirmas stovi V.Mongirdas. XX a. 3-4 deš. O. Ševalio nuotr.

mis buvo galima pasiskolinti iš dvaro bibliotekos. V.Mongirdas atstovavo Aukštadvario valsčiaus lietuvių 1917 m. rugsėjo 18-22 d. Vilniaus konferencijoje, kuri išrinko Valstybės tarybą.

1918 m. Merkinės ir Trakų dekanatų kunigai ir inteligentai nutarė Aukštadvarėje steigti progimnaziją. Birželio 14 d. V.Mongirdas buvo priimtas į progimnazijos komitetą ir išrinktas mokyklos tarybos sekretoriumi. Atkūrus Lietuvos valstybingumą, V.Mongirdas įstojo savanoriu į Lietuvos kariuomenę, kartu su provizoriumi Č.Budrevičiumi paruošė mokomąjį leidinį „Apie vidurių šiltinę, kruvinąją ir kolerą. Trumpi praktiški patarimai dezinfekatoriums“.

Išėjęs į atsargą, Aukštadvarėje ir toliau vertėsi gydytojo praktika bei tvarkė dvaro ūkį, augino upėtakius. Jis pasirašė sutartį dėl pavyzdinio ūkio tvarkymo, todėl dvaro nelietė žemės reforma, jis liko didelis – 375,99 ha. 1929 m. Auštadvarėje lankėsi Prezidentas A.Smetona ir buvo apsistojęs V.Mongirdo dvare. 1940 m. rugpjūčio mėnesį visas Aukštadvario dvaras buvo nusavintas. Mongirdai buvo iškeldinti iš dvaro rūmų. Palikdami rūmus, jie pasiėmė tik

dvaro biblioteką. 1941 m. birželio mėnesį V.Mongirdas kartu su šeima buvo išvežtas į Slavogorską Altajaus krašte. Karui prasidėjus, namas ir visa gatvė, kur Mongirdai gyveno prieš tremtį, sudegė. Sudegė ir dvaro biblioteka. Iš tremties V.Mongirdas grįžo 1957 m., tačiau ne į Aukštadvarį. Kurį laiką gyveno ir dirbo gydytoju Kaune, vėliau Kėdainiuose. V.Mongirdas mirė 1960 m. sausio 23 d. ir palaidotas Kėdainiuose. Trakų istorijos muziejaus rinkinyje saugomos kelios Mongirdų šeimos ir grupinės fotonuotraukos, kuriose galima pamatyti švietimo, kultūros ir lietuviybės puoselėtoją, Trakų žemės šviesuolį Vladą Mongirdą.

Vyr. muziejininkas
Algirdas Paulauskas

Ekspонатus pamatysite „Sakralinio meno“ ekspozicijoje, Kęstučio g. 4, Trakuose, Pusiasalio pilies teritorijoje buvusio Dominikonų vienuolyno koplyčioje. Darbo laikas: 10-18, trečiadienis-sekmadienis.

Muziejus laikraštįje Nr. 11 (168)

Kęstučio patekimas į Ordino nelaisvę ir pabėgimas

Prieš 650 metų – 1361 m. kovo 21 d. į Vokiečių ordino nelaisvę pateko Trakų ir Žemaitijos kunigaikštis Kęstutis. Ši nelaimė lėmė, kad Lietuvos Didžioji Kunigaikštystė daugiau nei pusei metų (nuo kovo 21 d. iki lapkričio 18 d.) liko be vieno iš svarbiausių savo vadų. Tuo tarpu Ordino vadovybei, Kęstučio suėmimas buvo labai džiugi naujiena – jų rankose atsidūrė svarbiausias Lietuvos karvedys ir pagrindinis kovotojas prieš Ordiną. Kunigaikštis buvo įkalintas Marienburgo pilyje – pagrindinėje Ordino tvirtovėje, bet laimei, tų pačių metų lapkričio 18 d. jis sugebėjo iš jos pabėgti ir grįžo atgal į Lietuvą.

Kęstučio patekimas į nelaisvę ir pabėgimas iš jos, be abejo, buvo svarbūs įvykiai, kurių Ordino kronikininkai tiesiog negalėjo neužrašyti. Tuometis Livonijos ordino (Vokiečių ordino šakos) metraštininkas Hermanas Vartbergietis (vok. Hermann von Wartberge) savo kronikoje pamini abu šiuos įvykius, nurodydamas tikslias datas. Bet, deja, tai labai trumpi įrašai, pasakantys mažai detalių ir aplinkybių. Her-

manas Vartbergietis rašė, kad Kęstutis į nelaisvę pateko per vieną prūsų ir lietuvių mūšį ir buvo nugabentas į Marienburgo pilį, o rašydamas apie kunigaikščio pabėgimą, kronikininkas teigia, kad Kęstutis pabėgo „per neapsižiūrėjimą“ ir „grįžo į savo šalį.“ H. Vartbergiečio dėka žinome faktus ir tiksliai datas, bet nieko detalesnio apie šiuos, tiek LDK, tiek Ordinui svarbius įvykius.

Kur kas detaliau šiuos įvykius aprašo Vyngandas Marburgietis (vok. Wigand von Marburg) savo Naujojoje Prūsijos kronikoje. Joje Vyngandas pateikia net du pasakojimus apie Kęstučio suėmimą ir pabėgimą. Pirmasis atrodo labiau tikėtinas ir neprieštarauja H. Vartbergiečio kronikoje esantiems įrašams. V. Marburgietis rašo, kad Kęstutis į vokiečių ordino nelaisvę pakliuvo per susirėmimą tarp kryžiuočių ir lietuvių. Kunigaikštis buvo nugabentas į Marienburgą ir uždarytas kameroje, kuri buvo saugoma dieną, o naktį ne. Tos kameros sienoje, Kęstutis atrado plyšį, kurį praplatino, pabėgo ir grįžo į Lietuvą.

Paveikslas. Lietuvos didysis kunigaikštis Kęstutis. Dail. Petrauskas, XX a. pab. O. Ševalio nuotr.

Pabėgti Kęstučiui padėjo lietuvis tarnas Alfas, kuris buvo apsikrikštijęs ir gyveno Ordino valstybėje. Antrasis pasakojimas atrodo mažiau tikėtinas. Jame V. Marburgietis teigia, kad per susirėmimą į nelaisvę patekęs kunigaikštis, tiesiog buvo užmirštas ir paliktas besitraukiančių kryžiuočių stovykloje. Sunku pasakyti, kiek tiesos

yra šiuose pasakojimuose. Visgi Vyngandas nebuvo šių įvykių amžininkas – jis gimė apie 1365 m. Savo kronikoje jis stengiasi parodyti Ordino kovą prieš pagonis kaip šlovingą ir garbingą, tad jo pasakojimai yra tendencingi, neretai pagražinti ir autoriaus fantazijos. Tačiau V. Marburgietis rėmėsi kitomis žinomomis kronikomis. Taip pat jis buvo didžiojo magistro Konrado Valenrodo heroldas ir tarnavo jo dvare, tad galėjo išgirsti ir amžininkų pasakojimus apie šiuos įvykius.

Kaip ten bebūtų, Kęstučio patekimas į Ordino nelaisvę ir pabėgimas iš jos tapo populiariu ir vaizduotę žadinančiu Lietuvos istorijos įvykiu. Jis buvo aprašytas apsakymuose ir legendose. Nemažiau svarbus ir kitas jau tragiškai pasibaigęs įvykis, susijęs su kunigaikščio Kęstučio asmenybe – jo įkalinimas Krėvos pilyje 1382 m. rugpjūčio mėnesio viduryje ir nužudymas. Trakų istorijos muziejuje saugomas leidinys „Keistutis“ (tragedija penkiuose aktuose) parašytas lenkiškai A. Asnyk, o lietuviškai verstas Vinco Kapso, spausdintas

Tilžėje 1897 m. Dailės rinkinyje saugomas ekslibris sukurta 1998 m. australo Neilo Cafino. Atspaudas spalvotas, centre vyro su karūna portretas, už jo Lietuvos trispalvė vėliava, šonuose bokštai. Atspaudo apačioje užrašas KĘSTUTIS ir autoriaus parašas. Šiame rinkinyje yra ir du darbai su Lietuvos didžiojo kunigaikščio Kęstučio portretais. Vienas paveikslas nutapytas drobėje aliejiniais dažais, jame dailininkas Petrauskas Kęstutį vaizduoja kaip karalių su mantija ir karūna. Kitame darbe – litografijoje, kuri įrėminta drožinėtuose, puoštuose gelių žiedais rėmuose, Kęstutis pavaizduotas romėniškuoju stiliumi. Nors šie atvaizdai neturi nieko bendro su realiu kunigaikščiu, tačiau tokie portretai turi didelę įtaką daugelio žmonių praeities suvokimui.

Muziejininkas Tomas Petrauskas

Ekspонатus pamatysite „Sakralinio meno“ ekspozicijoje, Kęstučio g. 4, Trakuose, Pusiasalio pilies teritorijoje buvusio Dominikonų vienuolyno koplyčioje. Darbo laikas: 10-18, trečiadienis-sekmadienis.

Dokumentai

Ponui Lukašui Mariai Abgarovičiui, Lenkijos Respublikos senatoriui

Žiniai: Lenkijos Respublikos Senatui ir kitiems

Pone senatoriau, žiūrint š. m. kovo 3 d. televizijos „TV Polonia“ laidą apie Lietuvos savivaldybių rinkimų rezultatus, kurioje Jūs dalyvavote, mus nemaloniai nustebino Jūsų kandžios pastabos Lietuvai, taip pat, kad Jums ryškiai stokojo temos suvokimo ir atsakomybės už savo žodžius pojūčio. Nes Jūs privalote žinoti, kad Rinkimų akcija varžėsi rinkimuose, sudariusi koaliciją su Rusų aljansu. Ir, kad tie rusai, kurie buvo išrinkti pagal Tomaševskio bloko sąrašą – tai pirmiausia Viktoras Balakinas, Maskvos alga gaunantis KGB profesionalus majoro laipsnio karininkas, kuris kartu yra nuolatinis V. Tomaševskio patarėjas, kuris iškart atvirai dėstė *Delfi* korespondentei, kad jeigu jie, KGB darbuotojai, kaip „specialistai“, Lietuvai atgavus nepriklausomybę, iš karto perimtų valdžią – tai čia jau seniai būtų tvarka – ir, ko gero, ... mirtina tyla.

Ir Olga Gorškova, daugelį kartų apdovanota Rusijos valdžios už veiklą jos labui. Dalyvavę laidoje korespondentai ir Jūs, tikriausiai dėl užmaršumo, neinformavo viso pasaulio lenkų, kad aukščiau paminėto bloko Rusijos ir Lenkijos ambasadų atstovų išvien saugomas priešrinkiminis partinis susitikimas preliminarai iškėlė Rinkimų akcijos stiprinimo, prijungiant prie jos vis naujas organizuotas promaskvietiškai nusiteikusių Lietuvos rusų grupes, temą. Ir, kad būtent tose, Jūsų ir televizijos „TV Polonia“ korespondentų nutylėtose, detalėse slypi tikras „Rinkimų akcijos ir visų Lietuvos lenkų laimėjimas“.

Jei būtų turėjęs nors kiek geros valios, turėtumėte taip pat pastebėti, kad už Lietuvos lenkų rinkimų akcijos gaują balsuoja žymiai mažiau nei pusė Lietuvos lenkų. Aritmetika labai paprasta – jeigu iš lenkų gyventojų skaičiaus mes atimsime jaunesnių nei 18 metų gyventojų skaičių, išitkinsime, kad Vilniaus rajone už Akciją balsuoja 51 proc. Lietuvos lenkų, Šalčininkų rajone – 47 proc. Trakų rajone – 40 proc., Širvintų ir Švenčionių rajonuose – po 18 proc., Vilniuje, kur lenkų daugiausia, – tik 21 proc. Tiesa, kai dabar Akcija veikė išvien bloke su Rusų aljansu – šiuose skaičiavimuose galėtų būti kai kurių netikslumų. Tad aiškiausiai nėra jokio pagrindo triukšmingiems reportažams apie užsienio lenkus Jums dalyvaujant, juolab, kad „koloso molinėmis kojomis“ veidą išsaugoti, kad ir laikinai, gali tik atviras rėmimasis promaskvietiškais Lietuvos rusais ir

posovietinėmis struktūromis bei veikla naujose teritorijose, kuriose Akcijos veiksmų žala dar nežinoma.

Prieštaraujant Lenkijos Respublikos Konstitucijai Senato iš Lenkijos biudžeto finansuojami leidiniai propaguoja iš esmės ne visą tiesą ir skleidžia neapykantą ne tik viskam, kas lietuviška, bet ir bet kokiame sveikame Lietuvos lenkų bendruomenės refleksui, siekiant normalumo ir pagarbos žmogaus orumui; Lenkijos Respublikos ambasada Vilniuje remia ir skatina vis naujas avantiūras; Lenkijos politikai, panašiai kaip ir Jūs, mano, kad Tomaševskis su šeima ir posovietine aplinka sudaro pavyzdinę, sektiną „lenkiškumo“ etaloną; užsienio lenkų lyderiai, trokštantys „lenkiškumo gynėjų“ aureolės, siunčia pasipiktinimo laiškus Lietuvos valdžiai, reikalaudami palikti esamą posovietinę tvarką...

Kaipgi tuomet, tokioje padėtyje, Jūsų manymu, ypač kaimo vietovėse, visiškai kontroliuojamose buvusių kolūkinių „karaliukų“, gali vykti teigiami Lietuvos lenkų savimonės ir veiksmų pokyčiai savo valstybės ir savo aplinkos, normalumo ir europietiško labui? Ar Jūs nesijaučiate irgi atsakingas už tokią padėtį? Ir kas Jūs įgaliojo kalbėti Lietuvos lenkų vardu ir priskirti juos nenoromis prie tos gaujos, priešišškai nusiteikusios prieš savo Tėvynę? Kaip jautumėtės Jūs, jeigu, pavyzdžiui, Silezijoje, Bidgoščiūje, Ščecine ir Gdanske rinkimų rezultatus komentuoatų ten atvykę iš Vokietijos Bundestago narys ir šmeižtų Lenkijos valdžią?

Kadangi, Jums norint sąžiningai pažinti tikrą Rinkimų akcijos veiksmų vaizdą, pakaktų nuvykti į gretimą Vilniaus rajoną, kuriame 17 metų nuolatinės ir nekontroliuojamos valdžios vyrauja miniatiūrinė šešto dešimtmečio stalinizmo atmosfera. O kiekvienam, kas drįsta viešai pareikšti savo nuomonę, nesutampančią su „lyderio“, jo šeimos ir posovietinės aplinkos „linija“, reikia tikėtis persekiojimo. Vykdomo, beje, labai rafinuotai patyrusių sovietinės eros „karaliukų“, kurie neatsisako net ir fizinio susidorojimo bandymų. Tiesa, kol kas tai daugiausiai liečia gyventojus lenkus, nes lietuvių jie arba negali pasiekti, arba prisibijo pasekmių. O visa tai tarnauja rajono bendruomenės skaidymui ir izoliuotam, viena kitai priešiškas tautines grupes, juk tai visuomet rūpi tokios pakraipos veikėjams. Šiandien imamasi ypatingų pastangų, kad panaši atmosfera „išsigaliotų“ ir Vilniuje – kaip Želigovskiadoms, kai pradėta mėginti

draugiškus ir abipusiškai palankius vilniečius jėga paversti lenkais ir nelenkais.

Jūs turėtumėte suprasti, kad šie nusikalstami veiksmai meta šešėlį ir ant lenkų mokyklų, ant kiekvieno Lietuvos lenko ir ant jų visų, formuojantis aplink juos, taip pat ir Jūsų dėka, išprovokuotai jiems nepalankiai priešiškai atmosferai. Net ir ant tų, kurie niekada neturėjo ir nenorėjo turėti nieko bendro su aukščiau aprašyta Tomaševskio, jo giminės ir posovietinės aplinkos veikla.

Ar Jūs kartais nesusimąstote, kodėl daugelį metų egzistuoja būtent tokia, o ne kitokia Rinkimų akcijos sistema, o šiandien būtent Tomaševskio blokas, neva „lenkų“, dalyvaujant KGB majorui; ir kodėl Varšuvos „Bendrijos“ nurodymu paskirtas ir daugelį metų Lietuvos lenkų sąjungos „prezidento“ pareigose išsilauko Maskvos politikos akademijos prie TSKP CK auklėtinis, užtikrinantis „socialinį“ užnugarį Rinkimų akcijai; ir ar tai atsitiktinumas, kad Lenkijai Lietuvoje ir toliau atstovauja ambasadorius, parengtas Sovietinės diplomatijos institute Maskvoje, nors amžiną atilsį prezidentas Lechas Kačinskis jau prieš daugelį metų reikalavo jį atšaukti dėl jo ryšių su tariamu komisaro Papalos žudiku; ir kodėl tiek daug metų vienintelį Vilniaus rajone Nemenčinės miestą valdo asmuo, esantis Senato maršalkos B. Borusevičiaus giminaitis, kuris sovietiniais laikais daugelį metų dirbo komandoje Vakarų radijo stotims trukdyti, o lemtingu 1991 m. vasario laikotarpiu buvo posovietinio referendumo iniciatorius ir organizatorius? Tai ką Jūs norite pasiekti, remdamas tokią sistemą? Išsaugoti sovietinį skanseną prie Vilniaus? Gal visgi vertėtų, pone senatoriau, apsidairyti ir pradėti tvarkytis savo darželį Lenkijoje?

Ar yra pažeidžiamos Lietuvos lenkų teisės? Žinoma, bet tų savivaldybių teritorijoje, kur valdo Rinkimų akcija ir kur gyventojai neturi galimybės naudotis pagrindinėmis žmogaus teisėmis ir laisvėmis – žodžio, rinkimų, vienijimosi ir keitimosi informacija bei kitomis laisvėmis. Beje, net ir teisės visapusiškai išmokti valstybinę kalbą, o tai neleidžia Lietuvos lenkam konkuruoti darbo rinkoje. Mūsų valstybės valdžia, bijodama aukščiau aprašytos gaujos propagandinio triukšmo, dalyvaujant Lenkijos politikams ir Jums, skriausdama ten gyvenančius lenkus, užmerkia akis į tokią padėtį, kuri jau daugelį metų žeidžia žmogaus orumą.

Ar lietuviai nemėgsta lenkų? Lietuviai,

kaip ir bet kuri kita tauta, gerbia tuos, kas pagarbiai elgiasi su jais pačiais, ir nemėgsta tų, kurie organizuoja provokacijas prieš Lietuvą, šmeižia šią šalį ir skleidžia sąmoningai suklusotą informaciją.

Jūs privalote suvokti didžiojo vilniečio, visų laikų puikiausio rašytojo Juzefo Mackievičiaus žodžius, kad ne tik lenkai yra žmonės.

Stebint tiesiogiai iš Vilniaus visus reiškinius ir procesus, reikia sąžiningai prisipažinti, kad Lietuvos valdžios pakantumas, nuolat pažeidžiant įstatymus ir Konstituciją ir nesibaigiant provokacijoms, tikrai pernelyg didelis.

Tarpukario laikotarpiu Totoriškėse prie Vilniaus gyveno šeima Adamo Abgarovičiaus, kuris buvo Karolio Vedziagolskio, vėliau garsiųjų „Dienoraščių“ autoriaus, dvarų valdytojas. Gal tai buvo Jūsų artimesnė ar tolimesnė giminė, nes pavardė yra reta. Kaip seka iš prisiminimų – tai buvo nepaprastai padorūs žmonės, kurie tikrai nesudarytų jokių sandėrių su tokiais asmenimis, kurių politiniai bičiuliai buvę KGB darbuotojai. Juolab, kad kaip tik dėl tų tarnybų grėsmės jiems visam laikui paskubomis teko palikti Lietuvą. Nes jie žinojo, koks likimas jų laukia savo artimiausio kaimyno – generolo Bronislavo Vedziagolskio, susirgusio vežant jį per pirmąją sovietų okupaciją į Katynę, tad tiesiog išmesto į pakelės griovį, kur jis ir baigė savo gyvenimą, pavyzdžiu...

Mes suprantame, kad Jums, kaip ir daugeliui kitų Lenkijos politikų, rūpi pigi reklama prieš ateinančius rinkimus. O veikimas su „lenkų Rytuose gynėjų“ aureole ir Lietuvos šmeižimas prieš tam jau paruoštą ir mąstančią kaip banda visuomenę – leis Jums tikriausiai surinkti papildomų paramos balsų.

Bet ar tokia gyvenimo prasmė, pone senatoriau Abgarovičiaus, bet kokia kaina siekti valdžios, titulų ir garbės? Pasirinkimas Jūsų rankose.

Ryšardas MACEIKIANECAS, fondo „Vilniaus klodai“ pirmininkas

Vilnius, 2011 m. kovo 12 d.

Šaltinis: www.pogon.lt

Iš lenkų kalbos vertė Eduardas PIURKO

Knygos

Įvairiaspalvis Vilniaus veidas

Tomo Venclovos knygos „Vilnius. Asmeninė istorija“ recenzija

Ona GAIDAMAVIČIŪTĖ, Vilnius

Tomas Venclova

Tai trečioji poeto, publicisto, vertėjo, literatūros tyrinėtojo, Jėlio universiteto profesoriaus Tomo Venclovos knyga apie Vilnių. Anksčiau T. Venclovos knygos Vilniaus tema: „Vadovas po miestą“ (R. Paknio leidykla, 2002 m.) ir „Vilniaus vardai“ (R. Paknio leidykla, 2006 m.). Pirmojoje – pažintinio pobūdžio knygoje – autorius pasakoja apie žymiausias Vilniaus pastatus, išlikusius ir neišlikusius tolimos ir gana artimos praeities liudytojus, apie išpūdingiausias vietas. „Vilniaus varduose“, enciklopedinio pobūdžio leidinyje, dedikuotame Česlavui Milošui, pateikiama plati beveik

šešių šimtų asmenybių, susijusių su Vilniaus miestu, galerija. Įdomu, kad Č. Milošas ne kartą minimas ir cituojamas ir knygoje „Vilnius. Asmeninė istorija“ (skyriuje „Ginčai ir karai“, p. 153–155, kt.).

Taip ir norisi prisiminti bene pirmąją Vilniui, tiksliau, jo architektūrai, skirtą Mikalojaus Vorobjovo knygą „Vilniaus menas“ su originaliomis J. Bulhako fotografijomis (1940 m., perleista 1997 m.), Vlado Drėmos „Dingusių Vilnių“ (1991 m.) ir visą seriją Antano Rimvydo Čaplinsko knygų, tarp jų – naujausiąją – „Vilniaus istorija. Legendos ir tikrovė“ (2011 m.).

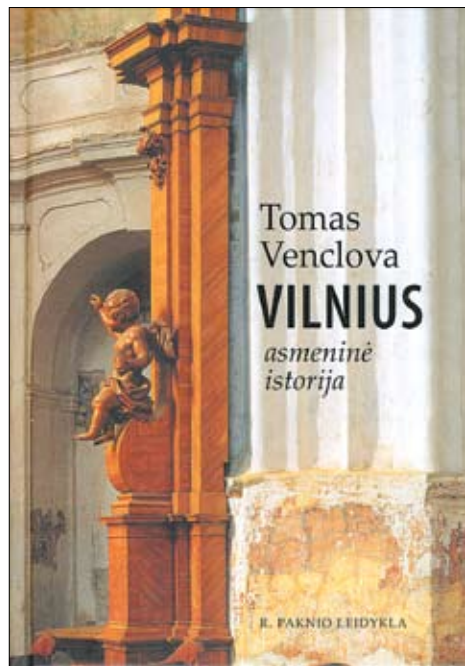
Kaip teigia pats T. Venclova, ši – naujausia – knyga – „veikiau ne esė, o daugmaž chronologiškai išdėstyta Vilniaus kultūrinė istorija“. Knyga „Vilnius. Asmeninė istorija“ sudaro skyriai: „Kraštas ir tautos“, „Pagonybė ir krikščionybė“, „Renesansas ir barokas“, „Universitetas ir getas“, „Sarmatai, klasikai ir romantikai“, „Sukilėliai ir kultūrininkai“, „Ginčai ir karai“, „Totalitarizmas ir laisvė“. Galima sakyti, apžvelgiama Vilniaus (tam tikra prasme – ir Lietuvos) kūrimosi ir sklaidos istorija kultūros kontekste.

Pasirodo, ši knyga pirmą kartą buvo išleista Vokietijoje 2006 m., kiek vėliau pasirodė Lenkijoje, Vengrijoje ir JAV. Lietuviai leidžiama pirmą kartą, nors, paradoksalu, kad originalas – lietuviškas. Ji daugiau skiriama skaitytojui užsieniečiui, – knygoje aiškinami elementarūs, regis, beveik visiems žinomi Lietuvos praeities faktai. Tačiau, manau, ir kiekvienam lietuviui neprošal prisiminti Vilniaus istoriją

– juolab parašyta taip išraiškingai, žaižaruojančiai turtingomis kultūrinėmis paralelėmis bei kontekstais.

Skyriuje „Kraštas ir tautos“ itin įtaigiai perteikiamas gamtos, supančios Vilnių, vaizdas. Įdomu, kad gamtos peizažo detalės perteikiamos pasitelkiant kultūros, šiuos atveju – architektūros (matyt, gotikinės, barokinės) kalbą: „Gamta čia tampa beveik architektūra. Upės vingiuoja ir sukasi nelyginant voliutos, medžiai kyla kaip kolonos ir kontraforsai, skardžiai primena mūro sienas, įžulnūs šlaitai – stogo plokštumas. Miestas savo ruožtu – veikiau peizažas, nekaip urbanistinė visuma. Chaotiški gamtos intarpai siekia patį jo vidurį, o bokštų ritmas bemaž sutampa su želancio miško ritmu“ (p. 11).

Apžvelgiama visa Vilniaus geografija, tarsi iš paukščio skrydžio. T. Venclova Vilniaus apžvalgos tašku siūlo rinktis ne tradicinę Vilniaus panoramą nuo Pilies kalno, bet Bekešo kalną, esantį dabartiniame Pilių rezervate: „Nuo Bekešo prieš akis atsiveria idealiai darnus, nors niekieno nesuplanuotas ansamblis: palyginti arti dvi rausvos gotikinės šventovės – stambių formų mūrinė Bernardinų apsidė, šalia kurios kyšo dygūs Šv. Onos bokšteliai, – o toliau dvi baltos barokinės bažnyčios, kurios atliepia tą porą kitonišku stiliumi ir didesniu mastu: grakščiai banguojantis Šv. Jonų galinis fasadas ir dvibokštė, elegantiška Šv. Kotryna (Josifas Brodskis vadino ją „dvigalve“). Jų sąskambis primena skirtingą tonaciją pakartotą muzikinę frazę. Aplinkui ryškėja kitų šventovių kupolai

Tomo Venclovos knygos „Vilnius. Asmeninė istorija“ viršelis

ir varpinės, aukščiau dešinėje išterpia pilis su atskirai dunksančiu bokštu – reginyje nuo Gedimino kalno jos kaip tik pristinga“ (p. 11).

Rašytojo žvilgsnis į Vilnių – įdėmus, foto-

Nukelta į 16 p.

Lietuvos sukilimų minėjimai

Paminėtas 1831-ųjų metų sukilimo 180-metis

Tatjana SUPRUNOVIČ, Vilnius

2011 m. kovo 25 d. Signatarų namuose įvyko 1831 m. sukilimo 180-ųjų metų paminėjimas, kurį inicijavo Vilniaus Senamiesčio vidurinės mokyklos istorijos mokytojas, istorijos mokslų magistras, bajoras Žilvinas Radavičius ir Jungtinių tautų organizacijos Lietuvos asociacijos direktorė, bajoraitė Jūratė Landsbergytė.

Renginyje dalyvavo LR Seimo narė Aukšutė Ramanauskaitė-Skokauskienė, aktorius Tomas Vaisieta, Emilijos Pliaterytės atminimo draugijos vicepirmininkas Linas Janulevičius, pianistas, kraštotyrininkas Andžėjus Pileckis, Lietuvos bajorų karališkosios sąjungos narė, dailininkė Emilija Gaspariūnaitė-Taločkienė, Lietuvos rusų bajorų susirinkimo narės: vicepirmininkė, grafitė Elizaveta Orlova, tarybos narė, Prancūzijos tarptautinio kompozitorių festivalio diplomantė – Lidija Koroliova, Greta Fedorčenko (Zablockaja) – Respublikinio rusų poezijos konkurso laureatė, savo kūrybą pristatiusi Čekijoje, Lenkijoje, Rusijoje (Sankt Peterburge), prie šio renginio organizavimo prisidėję Vilniaus Senamiesčio vidurinės mokyklos mokytojai Danutė Binkulienė, Ingrida Sosnovskienė, Ana Jarovskaja, Viktoras Isajevs su mokiniais, Valdovų rūmų paramos fondo valdybos narys Edmundas Kulikauskas, žurnalistė Halina Jotkiallo, vertėja, publicistė Irena Tumavičiūtė, kiti garbingi svečiai, kuriuos draugiškai priėmė Signatarų namų vedėja Meilutė Peikštenienė, istorikės Sandra Germanavičiūtė bei Rasa Ivanauskienė.

Minėjimą sudarė dvi dalys: pirmoje visuomenė susipažino su Lietuvos nepriklausomybės akto signatarų Jono Basanavičiaus (1851–1927), Petro Klimo (1891–1969) ir kt. biografijomis, pamatė daugybę įdomių eksponatų, nuotraukų, politikų asmeninių daiktų ir valstybės apdovanojimų, prisiminė, kokiomis aplinkybėmis buvo siekiama laisvės, antroji dalis skirta maloniems pamąstymams, istorinius faktus įkomponuojant į savotišką kultūrinę erdvę.

Renginys buvo labai įdomus: jame nestigo nei istorijos faktų, nei gyvos lietuvių ir rusų kalbomis atliktos muzikos, poezijos, dramos... Nekilo neigiamų emocijų, organizatoriai penktadienio popietę stengėsi neperkrauti svečių dokumentiniais faktais.

Savo įžanginėje kalboje Žilvinas Radavičius sakė, kad renginys Signatarų namuose buvo surengtas neatsitiktinai: siekta supažindinti žmones su Lietuvos nepriklausomybės kovomis 1918 m. ir 1831 m., kad būtų galima palyginti laisvės kovų strategiją. Esą tai padidina istorijos žinių lygį ir skatina pilietiškumą...

Teigė, kad 1831 m. sukilimas prasidėjo 1830 m. lapkričio 29 d. Lenkijoje, nes tiek pastarosios šalies, tiek Lietuvos šviesuomenei turėjo įtakos tuometinės Europos politiniai įvykiai, Lenkijoje dominavo nepasitenkinimas 1815 m. konstitucijos ribojimu, Rusijos valdžios ketinimu panaudoti Lenkijos kariuomenę įsiveržimui į Belgiją ir Prancūziją, carizmo politika apskritai. Buvo siekiama atkurti Lietuvos–Lenkijos valstybę, kurią 1772 m., 1793 m. ir 1795 m. pasidalino Prūsija, Austrija ir Rusija.

Nepaisant carinės valdžios pastangų žūt-būt užkirsti kelią sukilimui Lietuvoje, jis prasidėjo 1831 m. kovo 26 d. Raseinių apskrityje.

Balandžio mėnesį sukilėliai užėmė nemažą dalį Lietuvos, tačiau savo pozicijas prarado po nesėkmingų kovų dėl Vilniaus balandžio mėn. 17–24 d. ir kovų su gavusios pastiprinimą Rusijos kariuomene.

Prisiminė grafitę Emiliją Pliaterytę (1806–1831), Antaną Gelgudą (1792–1831) ir kitus sukilėlius.

Sukilimo pasekmės Lietuvai buvo liūdnos, nes carinė valdžia 1832 m. uždarė Vilniaus universitetą, daugelis sukilėlių neteko dvarų ir buvo ištremti į Sibirą, Katalikų bažnyčia neteko dalies vienuolynų ir kito nekilnojamo turto...

Jūratė Landsbergytė teigė, kad šis sukilimas skaudžiai palietė daugelį sukilėlių, kurie buvo priversti palikti Lietuvą, fortepijonu pagrojo Federiko Šopeno (1810–1849) „Mazurką“.

Sukilimo istorijos ir pilietiškumo tema toliau tęsė LR Seimo narė Aukšutė Ramanauskaitė-Skokauskienė. Pasak parlamentarės, mūsų tautos istorija – tai kovų už laisvę, už teisę būti savimi, gyventi savo žemėje, būti laisviems ištisa istorija. Ir XIX a. yra paženklintas carinės Rusijos priespauda...

„Sukilimo mes nelaimėjome tada, bet pralaimėjome fiziškai daug stipresnei Rusijos kariuomenei, tačiau morališkai laikėmės ir tūkstančiai tada kovojusių lietuvių buvo ištremti, emigravo, daug buvo nužudyti... Žvelgdama į beveik dviejų šimtmečių istoriją, noriu pastebėti, kad laisvės kovos visuomet vyksta dviem frontais: pirmasis frontas yra tiesioginiai susirėmimai, mūšiai, didžiulės netekys, o kitas frontas yra ideologinis. Tada vyksta kova ideologinėje plotmėje.

Numalšinus 1831 m. sukilimą, buvo vykdoma nutautinimo politika, skaudžiai smogusi Lietuvos kultūriniam gyvenimui: buvo apribota bažnyčios veikla, siekta ištrinti iš žmonių žinojimo ir atminties Lietuvos vardą, tačiau būtent šiame kontekste mes atsilaukėme ir carinės Rusijos vykdyta nutautinimo politika davė priešingus rezultatus. XIX a. II p. su-brendo dar vienas 1863 m. sukilimas, steigėsi slaptosios daraktorių mokyklėlės, Lietuvoje atsirado unikalūs reiškinys – knygnešystė. Visiems šiems dalykams atsirasti reikėjo pilietiškumo, drąsos. Laisvės gynimas – tai didelis patriotizmo aktas. Tam reikalingas sąmoningas žmogaus apsisprendimas, tvirta pozicija neteisybės akivaizdoje. Šios savybės laisvės kovoje dominavo ir 1918 m. bei vėlesnėse laisvės kovose. Sovietmečiu negalėjome laisvai kalbėti apie savo tautos laisvės kovas, nors turbūt ne vieno iš mūsų prosenelių šaknys glūdi tose istorinėse ištakose ir turbūt ne vieno giminaitis jose kovojo“ – Jų tarpe ir vienas iš parlamentarės bočių iš tėvo pusės, kuris dalyvavo 1863 m. sukilime. Kitas iš mamos pusės buvo 1918 m. savanoris, o tėvelis buvo Lietuvos partizanų vadas – Adolfas Ramanauskas-Vanagas (1918–1957).

„Turime žinoti savo istoriją, nes kitaip mes negalėsime kurti ateities. Esame laisvi, kuriam nepriklausomos Lietuvos gyvenimą, kaip tauta išgyvenome didžiulius išbandymus: patyrėme tremtis, lagerius, partizaninį karą. Turėjome daug aukų. Jų tarpe Sausio 13-ąją didvyriškai už laisvę žuvę Lietuvos žmonės. Mes atsilaukėme ir kaip šviesios atminties laisvės dainius Justinas Marcinkevičius sakė

Minėjimo dalyviai. Sėdi (iš dešinės): Žilvinas Radavičius, Elizaveta Orlova, Greta Fedorčenko, Lidija Koroliova. Stovi (iš kairės): Irena Tumavičiūtė, Ingrida Sosnovskienė, Ana Jarovskaja, Emilija Gaspariūnaitė-Taločkienė, Aukšutė Ramanauskaitė-Skokauskienė, Tomas Vaisieta, Jūratė Landsbergytė, Marijonas Bieliauskas, Andžėjus Pileckis

„Kiek rovē, neišrovė, kiek skynė – nenuskynė... Todėl, kad tu šventovė, todėl, kad tu Tėvynė!“

Esame laisvi savo sprendimuose, pasirinkimuose ir linkių visiems nepamiršti šitų vertybių, idealų už kuriuos paaukota tiek daug gyvybių. Didžiukimės savo tauta, istorija, pasirinktu laisvės keliu, kuriuo ištikimai eįjome ir žengdami laikyme stipriai laisvės vėliavą“, – sakė parlamentarė.

1831 m. sukilimo temą toliau tęsė Emilijos Pliaterytės atminimo draugijos vicepirmininkas Linas Janulevičius. Pranešėjas apibūdino šį sukilimą kaip svarbų laiptelį link Lietuvos valstybingumo. Tai buvo ir romantiškas, ir pesimizmu permelktas, ir herojiškas laikotarpis tas XIX-asis amžius. Rytuose dar buvo labai niūru, o Vakaruose jau buvo kilęs gaisras...

Linas Janulevičius su pagarba prisiminė didžiuosius sukilėlius, jų tarpe Emiliją Pliaterytę, šį sukilimą palaikiusius Vilniaus universiteto studentus, kurių daugumos likimai susirėmimų su carinės Rusijos kariuomene ir po sukilimo buvo tragiški.

Jūratei Landsbergytei fortepijonu pagrojus Mikalojaus Kleopo Oginskio (1765–1833) polonezą „Atsisveikinimas su Tėvyne“, jaunimui ypač įdomią kalbą pasakė aktorius Tomas Vaisieta. Panaudodamas vaidybos elementus jis padarė literatūrinę ekskursiją po Lietuvą...

„Mėgstate važinėti? Tai pradėsiu nuo mūsų Mažosios Lietuvos, bet nuo didžiojo poeto! Kas pasakys kas yra didžiausias Mažosios Lietuvos ir visos Lietuvos poetas? Kristijonas Donelaitis! Tai nuo jo ir pradėsiu.“ Taigi perskaitė šio poeto poemą „Metai“ ištrauką, savotiškai nukeliaudamas į Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės istoriją, nes didžiojoje Lietuvoje poeto apdainuoti žmonės galėjo gyventi panašiai... Vėliau aktorius „nukeliavo“ į Suvalkiją. Perskaitė Marcelijaus

Martinaičio eilėraštį „Tėvynei“ bei Salomėjos Neries eilėraščių ciklo „M. K. Čiurlionio paveikslų motyvais“ du eilėraščius – „Šaulys“ ir „Draugystė“.

Renginį praturtino Lietuvos rusų bajorų susirinkimo narių Elizavietos Orlovos, Lidijos Koroliovos ir Gretos Fedorčenko (Zablockajos) pasirodymas. Grafitė Elizaveta Orlova prancūziškai atliko „Grafienės ariją“ iš Piotro Čaikovskio operos „Pikų dama“ bei Edith Piaf dainą „Non je ne regrette rien“.

Lidija Koroliova atliko savo kūrybos kūrinių „Mūsų Lietuva, arba Šopeno preliudas“, Greta Fedorčenko – rusų kalba du autorinius romanusus „Prisiminimai“, „Ne, jis tavęs nemylėjo!“, du eilėraščius, skirtus Lietuvai: „Lietuvos tūkstantmetis“, „Lietuva“.

Ypač įdomiai pasisakė pianistas ir kraštotyrininkas Andžėjus Pileckis. Pasak pranešėjo, grafitės Emilijos Pliaterytės mirtimi giminės istorija nesibaigė. Esą buvo daug Pliaterių, kurie dirbo Lietuvai, kaip ir daugelis pokario žmonių patyrė sovietų genocidą. Jis asmeniškai palaikė ryšį su artimiausiais Emilijos Pliaterytės giminėmis. Savo ypač įdomų, informatyvų pasakojimą šis pranešėjas praturtino puikiai atliktus kūrinius fortepijonu.

Lietuvos bajorų karališkosios sąjungos narė, dailininkė ir poetė Emilija Gaspariūnaitė-Taločkienė, pristatydamą savo su didinga Lietuvos praeitimi susietus meno kūrinius, dar labiau praturtino renginį, kurio pabaigoje Jūratė Landsbergytė atliko Mikalojaus Konstantino Čiurlionio (1846–1914) kūrinių „Sukilėlių giesmė“, o Žilvinas Radavičius nuoširdžiai padėkojo renginio dalyviams, svečiams ir visiems tiems, kas prisidėjo prie šio renginio, kurio metu pasak, Gretos Fedorčenko, žmonės pailsėjo, organizavimu.

Aistės Strėmaitytės nuotr.

Dokumentai

Lietuvos Respublikos ministrui pirmininkui Andriui Kubiliui

2011 03 17

Prasidėjęs Lenkijos, Vilniaus, Šalčininkų rajonų savivaldybių, Lenkų rinkimų akcijos propagandinis karas pažeidžia Lietuvos Respublikos Konstitucijos 1–5, 7–10, 12, 14, 17, 25, 28 straipsnius, šmeižia Lietuvą Europos Sąjungoje ir pasaulyje. Išpuoliai prieš valstybinę kalbą ir valstybę yra išpuoliai prieš Lietuvos Respublikos saugumą, teritorijos vientisumą. Kuo ilgiau Lietuvos Respublikos Vyriausybė nesiims adekvatorių veiksmų savo valstybės Konstitucijai apginti, tuo labiau stiprės bandymai kurti Pietryčių Lietuvos teritorinę autonomiją, nebus likviduoti okupacijų padariniai, tuo daugiau už Lietuvos valstybės mokesčių

Dėl Lietuvos Respublikos Konstitucijos nuostatų laikymosi

mokėtojų pinigų bus išauklėta Tėvynei nelojalių piliečių ir tuo sunkesnės bus šių padarinių pasekmės ateityje.

Prasome:

1. Nedelsiant pertvarkyti Kultūros, Užsienio reikalų, Švietimo ir mokslo, Vidaus reikalų, Žemės ūkio ir kitų ministerijų darbą taip, kad šalyje ir už jos ribų būtų objektyviai pateikiama informacija apie realią tautinių bendrijų padėtį Lietuvos Respublikoje. Siūlyti susidariusią situaciją aptarti Valstybės gynybos taryboje, teikiant atitinkamus nurodymus Lietuvos spec. tarnyboms.

2. Prie Vyriausybės patvirtinti Regioninių reikalų tarybą, į kurią įeitytų minėtų

ministerijų, LR Seimo, Lietuvos Sąjūdžio atstovai.

3. Parengti Rytų Lietuvos socialinio-ekonominio vystymo programą, kadangi rytinė Lietuvos dalis buvo 20 metų ilgiau okupuota, atsiliko ekonomiškai ir yra mažiau integruota.

4. Griežtai laikytis LR Konstitucijos nuostatų rengiant Švietimo, Valstybinės kalbos, Vardų ir pavardžių rašybos, Tautinių bendrijų, Sostinės ir kitus įstatymus.

5. Atsižvelgiant į švietimo problemas ir siekiant pagal Europos Sąjungos standartus mokyti Valstybinės kalbos, istorijos, geografijos ir visų kitų dalykų tautinių bendrijų

mokyklas pervesti į Švietimo ir mokslo ministerijos pavaldumą.

6. Toliau vykdyti teritorinę reformą, sujungiant Vilniaus miestą ir rajoną, Kauno miestą ir rajoną, Klaipėdos miestą ir rajoną.

7. Tiesiogiai finansuoti lituanistikos įstai-gas, dirbančias pagal Vyriausybės patvirtintą kryptis. Finansuoti „Vorutos“ laikraščio vertimą į lenkų ir rusų kalbas.

*Lietuvos Sąjūdžio tarybos pavedimu
Pirmininkas
Rytas Kupčinskas*

Užs. Nr. 10

Lietuvos didikai

Daugėliškis ir Pacai

Romutis MATKEVIČIUS (MATUSA), Vilnius

Chodkevičių giminės herbas „Grifas su kardu“

Tėsinys. Pradžia Nr. 6

Kadangi Petras Pacas didikų tarpusavio priešpriešoje palaikė Sapiegas, o naujasis Žemaitijos vyskupas J. Krišpinas-Kiršenšteinis buvo jų priešininkas, tai jau po mirties 1996 m. pavasarį jis ekskomunikavo buvusį Žemaičių ir Daugėliškio seniūną Petrą Pacą.

Chodkevičiai ir Pacai Daugėliškyje

Marijona Teklė Naruševičiūtė-Chodkevičienė-Pacienė, Žemaitijos ir Daugėliškio

seniūnė, 1700 m. pradžioje išteka už Volkovysko iždininko Jono Kazimiero Kačanovskio ir 1700 m. balandžio mėn. patvirtinamos Jono Kazimiero Kačanovskio posesijos teisės į Daugėliškio seniūniją. Bet giminių nepasitenkinimas šiomis vestuvėmis augo (buvo laikoma, kad Marijona Teklė ištekojo už buvusio vyro tarno) ir ypač buvo nepatenkintas Minsko vaivada Kristupas Zaviša. Vyko ginkluoti susidūrimai. Esant įtemptai situacijai, 1701 m. Marijona Teklė Naruševičiūtė-Chodkevičienė-Pacienė, Žemaitijos ir Daugėliškio seniūnė, gauna pritarimą dėl savo teisių perleidimo į Daugėliškio seniūniją sūnui iš pirmosios santuokos Jonui Karoliui Chodkevičiui (1686–1712). 1702 m. vasario 16 d. Jonas Kazimieras Kačanovskis Mažeikave Minsko vaivados Kristupo Zavišos žmonių buvo užpultas ir nužudytas, nors už Kristupo Zavišos ir buvo ištekęs Marijonos Teklės Kačanovskienės sesuo. 1705 m. Marijona Kačanovskienė su savo sūnumi Jonu Karoliu Chodkevičiumi perleidžia savo teises į Daugėliškio seniūniją Upytės raikytojui Steponui Franckevičiui. Teisių perleidimo sąlygos nežinomos, bet Steponas Franckevičius Daugėliškio seniūnu buvo iki 1710 m.

1710 m. Jonas Karolis Chodkevičius Daugėliškyje veda Ceciliją Zofiją Sapiegaite (1688–1762), LDK paizdininko, Trakų vaivados Kazimiero Vladislovo Sapiegos dukterį ir tampa Daugėliškio seniūnu. 1712 12 26 Borutose (prie Vilniaus) Jonas Karolis mirė palikdamas du sūnus: Adomą Tadą ir Kazimierą (mirė vaikystėje). Cecilija Zofija Sapiegaite ištekojo 1724 m. už LDK pakamario Mykolo Tyzenhauzo. Mirė LDK pakamaris ir Inturkės seniūnas Mykolas Tyzenhauzas 1736 m. vasario 29 d. 1720 m. Daugėliškio

seniūnu buvo vienas iš Mscislavlio kunigaikščių Sapiegų (vardas neįrašytas, bet, matyt, Cecilijos brolis Jonas Frederikas – LDK kancleris), 1726 m. kaip Daugėliškio seniūnas minimas Breslaujos pateisėjis Samsonas Povilas Podbereckis (Podberckiai kovojo prie Valkininkų Pacų pusėje), o 1730–1736 m. Gardino miesto teisėjas Jono Kazimiero Kačanovskio sūnus Juozapas Kazimieras. Tuo metu vyko teisminiai ginčai dėl teisių į Daugėliškio seniūniją tarp Marijonos Teklės Naruševičiūtės-Chodkevičienės-Pacienės-Kačanauskienės, Žemaitijos ir Daugėliškio seniūnės, su Tyzenhauzais ir Cecilija Zofija Sapiegaite, buvusia Jono Karolio Chodkevičiaus žmona, Breslaujos pateisėju Samsonu Povilu Podbereckiu, Kačanovskiais ir Chodkevičiais. Ginčai buvo sprendžiami asiesorių teisme. Dvarą teismo nagrinėjimo metu administravo administratorius Jonas Bazilevskis.

Ginčas buvo išspręstas tik 1736 m. ir Daugėliškio seniūnu tapo Jono Karolio sūnus Adomas Tadas Chodkevičius (1711–1745). Priėmė motinos pavardę ir tapo Chodkevičiumi-Sapiega. Tais pačiais metais vedė Ievą Rozaliją Čapską fon Hutten, Knyšino ir Helmo kašteliono, Pamario vaivados Petro Aleksandro Čapskio fon Hutten dukterį. 1738 m. Adomas Tadas tampa Bresto vaivada. Adomo Tado Chodkevičiaus valdymo metu ūkis tik pradėjo atsigauti po 1709–1710 m. maro. 1738 m. valstiečiai turėjo po 1/2 valako žemės ir tik retais atvejais mažiau. Čiňso mokeskis buvo 5–20 auksinų. Seniūnijos pajamos tais metais iš čiňso mokesčio, 8 tuo metu buvusių seniūnijos teritorijoje užėgų ir ežerų nuoma buvo 3 000 auksinų. Dar Daugėliškio seniūno Petro Paco statytoji Rimšės koplyčia sunyko

ir buvo nugriauta. 1745 m. vietoje senosios koplyčios Adomo Tado Chodkevičiaus rūpesčiu už seniūnijos lėšas pastatoma nauja Rimšės koplyčia (bažnyčia).

Ne ilgiau už savo tėvą pagyvenęs Adomas Tadas 1745 m. mirė, o Ieva Rozalija Čapska-Chodkevičienė išteka už prūsų žemių paizdininko (inventoriuje – pakanclerio) Jokūbo Čapskio. Daugėliškio seniūnija priklauso Čapskiams. Čapskiai 1748 m. pastatė Daugėliškio dvaro lėšomis pirmąją koplyčią Kačergiškyje. Daugėliškyje Chodkevičiai ir Čapskiai negyveno, o gyveno savo Didžiojo Mažeikavo dvare Lydos paviete. Kada mirė Jokūbas, nežinoma, o Ieva Rozalija mirė 1769 m. Tais metais Daugėliškio seniūnu tampa (gauna karaliaus privilegiją) Jonas Juozapas Andrius Borchas (1713–1780), karūnos pakancleris (1767), vėliau karūnos kancleris (1780), Izabelės Liudvikos Pliaterienės tėvas. Tai įrašyta 1769 m. Daugėliškio seniūnijos inventoriuje. Prasideda Jono Borcho ir jo žento grafo Kazimiero Konstantino Pliaterio Daugėliškio seniūnijos valdymo laikas. Dabar sakytu: tai Daugėliškio ekonominio pakilimo ir suklestėjimo laikotarpis (1769–1807). Bet tai jau kita istorija.

Pabaiga

Literatūra:

1. LVIA F. SA B.3774.
2. LVIA F. SA B. 3874.
3. LVIA F. SA B. 3884.
4. Акты, издаваемые Виленскою археографическою комиссией, Wilno, 1867–1915.
5. Metryka Litewska, Rejestr Podymnego Wielkiego Księstwa Litewskiego, część I, woj. wileńskie 1690, oprac. A. Rachuba, W. 1989.
6. Lietuvos Metrika, Lietuvos istorijos institutas, Vilnius: 1998–2009.
7. Pacowie: materiały historyczne – geneologiczne ułożone i wydane przez Józef Wolffa, 1885.
8. Polski Słownik Biograficzny, PAN/PAU, Kraków 1935–2007.

Knygos

Lietuvybės puoselėtojas, tautinės sąmonės žadintojas

Genovaitė BURNEIKIENĖ, Vilnius

Praejusių metų lapkričio mėnesį, minint vieno iš žymiausių Nepriklausomos Lietuvos valstybės kūrėjų Stasio Šilingo 125-ąsias gimimo metines, pasirodė Vyto Urbono monografija *Stasys Šilingas. Gyvenimas tautai ir valstybei* (Vilnius: Lietuvos nacionalinis muziejus, 2010, p. 256). Ji skirta šio mūsų tautos atstovo, lietuviybės puoselėtojo, tautinės sąmonės žadintojo, nepriklausomybės idėjų skleidėjo, tarpukario Lietuvos teisinės sistemos kūrėjo, ilgamečio Lietuvos Valstybės Tarybos pirmininko Stasio Šilingo asmenybei, jo įvairialypei veiklai bei tragiškam likimui atskleisti.

Monografijos autorius, išstudijavęs archyvų dokumentus, išanalizavęs Lietuvos ir užsienio muziejų fondus, susipažinęs su S. Šilingo palikimu, jo publikacijomis, teisės raštais, laiškais iš tremties, pateikia išsamų, konkrečiais dokumentais pagrįstą, autentiškais faktais paremtą mūsų šalies istorijos tarpsnį. Jis atskleidžia neblėstantį to meto lietuvių tautos atstovų ryžtą ir pasiaukojimą jų veikla, saugant gimtąją kalbą, puoselėjant tautos atgimimo idėjas ir įgyvendinant šalies nepriklausomybės siekius.

Lietuvių tautos lūkesčiai, viltys, siekiai, netektys, dvasinės kančios ir tragiški likimai įprasminti, pasakojant apie S. Šilingo gyvenimą, kurį jis paskyrė lietuvių tautos pagrindiniams siekiams įgyvendinti, tautos laisvei apginti, šalies valstybingumui įtvirtinti.

Iš V. Urbono monografijos skyriaus *Proteivių dvasia* sužinome, kad S. Šilingo senelis „Stanislovas Šilingas ir jo žmona Vilhelmina dalyvavo rengiant 1863 m. sukilimą. <...> Sukilimo vadas kunigas A. Mackevičius dažnai pietaudavo Paberžės dvare“ ir su dvaro savininku Stanislovu Šilingu „aptardavo sukilimo organizavimo reikalus“ (p. 15). Už sukilėlių rėmimą S. Šilingo senelis buvo ištremtas į Sibirą, o po amnestijos, grįžęs į Lietuvą, išsikūrė Vilniuje.

S. Šilingas gimė 1885 m. lapkričio 23 (11) d. Vilniuje, sulenkėjusių bajorų šeimoje, todėl „lietuviškai nei kalbėti, nei skaityti nemokėjo“ (p. 17). Tačiau atostogaudamas pas žinomą lietuviybės gaivintoją ir lietuvių kalbos puoselėtoją kunigą Motiejų Juozapavičių ir bendraudamas

su lietuvių valstiečių vaikais, jis greitai išmoko ne tik kalbėti, bet ir rašyti lietuviškai. „S. Šilingas per porą metų tobulai išmoko lietuvių kalbą, galėjo ją sklandžiai reikšti mintis ir žodžiu, ir raštu“ (p. 20). Tad 1908 m. jau pasirodė pirmosios S. Šilingo korespondencijos dienraštyje *Vilniaus žinios*, o 1909 m. buvo išspausdinti jo straipsniai laikraštyje *Lietuvos žinios*.

Skyriuje *Pirmieji studijų metai Maskvoje* autorius apžvelgia 1905 m. aplinką, kurioje jaunasis S. Šilingas, įstojęs į Maskvos universiteto Teisės fakultetą, kartu „su R. Bytautu taip pat pasidavė revoliucinėms nuotaikoms, susižavėjo iškeltomis idėjomis, <...> drauge su kitais statęs barikadas Maskvos gatvėse <...>“; 1906 m. įstojęs į Maskvos lietuvių studentų draugiją, vis labiau ėmė rūpintis besimokančio jaunimo reikalais“ (p. 21).

Tolesnės S. Šilingo visuomeninės tautinės veiklos kryptys ir sferos atskleistos monografijos skyriuose *Visuomeninės tautinės veiklos pradžia*, „*Aušrinės*“ sumanytojas ir redaktorius, *Aistringas publicistas*, *Mokslinės veiklos baruose*, *Reiklus literatūros ir meno kritikas*. V. Urbonas, žengdamas S. Šilingo biografijos laipteliais, parodo, jog tautinėje veikloje S. Šilingas „ne tik pats stengėsi aktyviai dalyvauti, bet siekė į ją įtraukti kuo daugiau lietuvių jaunimo“ (p. 25); todėl „1908 m. S. Šilingą išrinko Maskvos lietuvių studentų draugijos valdybos pirmininku“ (p. 25). Savo aktyvią visuomeninę veiklą jis siejo ir su bendradarbiavimu lietuvių periodinėje spaudoje. Korespondencijoje „Iš moksleivijos gyvenimo“ S. Šilingas pasakoja, kaip telkė lietuvių jaunuolius, skatino juos visuomeninei veiklai, žadino tautinius jausmus, ragino plėtoti kultūrinę ir šviečiamąją veiklą. Tuo tikslu jis 1909 m. sukvietė studentų pasitarimą ir supažindino su naujo leidinio – žurnalo *Aušrinė*, skirto jaunimui, programa bei leidimo galimybėmis.

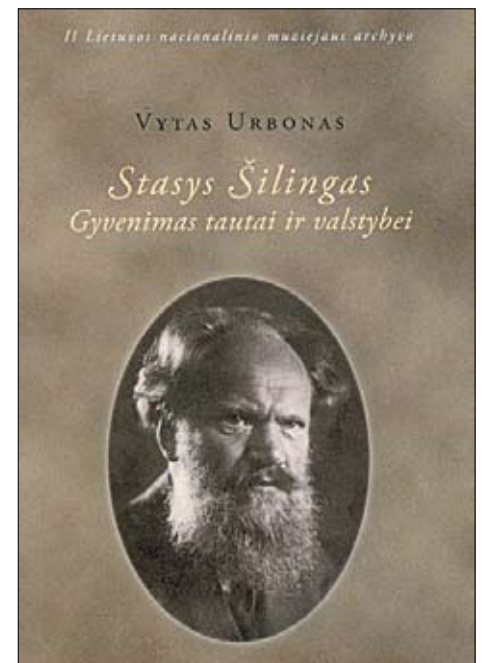
Pirmasis *Aušrinės* numeris išėjo 1910 m. sausio 30 d. (vasario 12 d.), kaip *Lietuvos žinių* priedas. „Pirmąjį *Aušrinės* numerį ne tik beveik vienas parengė, suredagavo, bet ir pats parašė vos ne pusę jo rašinių“ (p. 37). Naujasis leidinys sukėlė visuomenės susidomėjimą, džiugiai jį sutiko jaunimas, palankiai įvertino visuomenės

atstovai, moksleiviai, kultūros, švietimo sferos darbuotojai. *Aušrinė* ragino jaunuoменę užbaigus mokslus grįžti į gimtąjį kraštą ir dirbti savo tautos labui, siekė jau nuo „mokyklos suolo žadinti jaunimo visuomeninį jausmą, plėtoti mintį, pratinti prie dalyvavimo visuomenės judėjime“ (p. 42). Žurnalas turėjo telkti lietuvių inteligentiją, kad ji ugdytų tautinę sąmonę, saugotų lietuvių tautos tradicijas, tyrinėtų šalies istoriją ir puoselėtų gimtąją kalbą.

S. Šilingas aktyviai dalyvavo ir Lietuvių mokslo draugijos, įsteigtos 1907 m. Vilniuje, veikloje, „stengėsi, kad Lietuvių mokslo draugija kryptingai siektų savo užsibrėžtų tikslų: tyrinėtų lietuvių tautos istoriją ir dabartį, tautinę kultūrą, plėtotų lietuviškąjį mokslą“ (p. 55). Nuolat skelbdamas savo rašinius įvairiais jaunimo gyvenimo ir veiklos klausimais lietuviškuose laikraščiuose bei žurnaluose, jis pasireiškė ir kaip aistringas publicistas, reiklus literatūros ir meno kritikas.

Baigęs Maskvos universitetą ir 1912 m. sugrįžęs į Vilnių, S. Šilingas greitai įsitraukė į Lietuvos visuomeninį ir kultūrinį darbą, taip pat politinę veiklą. 1914 m. rugsėjo 7 d. (rugpjūčio 25 d.) jo pastangomis buvo įsteigtas lietuvių politikos centras, kurio tikslas – „sujungti įvairių politinių pažiūrų lietuvių, norinčių dirbti Lietuvai ir <...> imtis konkrečios veiklos dėl Lietuvos ateities“ (p. 86). S. Šilingas Lietuvių politikos centro vardu 1914 m. parengė kreipimąsi į Jungtinių Amerikos Valstijų lietuvių politikos tautos dabarties siekimą, kuriame visos politinės srovės kviečiamos susijungti, siekiant vieno tikslo – „Lietuvos laisvės, paliekant konkrečios laisvės formos apsisprendimą momentui, ligi išgausim realią teisę patys savo gyvenimą tvarkyti“ (p. 87). Šis svarbus Lietuvos valstybingumo dokumentas 1914 m. spalio mėnesį M. Yčo buvo išsiųstas JAV lietuvių veikėjams.

Prasidėjęs Pirmasis pasaulinis karas, pabėgėlių ir tremtinių minios Vilniuje pareikalavo iš Lietuvių politikos centro konkrečios paramos, todėl 1914 m. rugsėjo 27 d. Vilniuje buvo įkurta Lietuvių draugija nukentėjusiems nuo karo šelpiti. Centro komiteto sekretoriumi buvo išrinktas S. Šilingas, vėliau tapęs vice-

Vyto Urbono knygos „Stasys Šilingas. Gyvenimas tautai ir valstybei“ viršelį

pirmininku. Artėjant vokiečiams, 1915 m. rugpjūčio 13 d. S. Šilingas su šeima pasitraukė į Petrogradą, ten rūpinosi karo pabėgėliais, tautiečiais, nukentėjusiais nuo karo. S. Šilingas dirbo intensyvių organizacinį darbą: steigė prieglaudas, dirbtuves, mokyklas, bendrabučius. „Lietuvių draugijos nukentėjusiems dėl karo šelpiti Centro Komitetas Rusijoje buvo įsteigęs 250 skyrių, kurie globojo daugiau kaip 100 000 tremtinių“ (p. 115). Ši draugija užsiėmė ne tik labdaros veikla, bet svarstė ir svarbius lietuvių tautai politinius klausimus, siekiant Lietuvos savarankiškumo. 1917 m. kovo 13 d. Rusijoje buvo įsteigta Lietuvių tautos taryba, vienijanti visas politines jėgas, sudarytas Laikinasis Lietuvos valdymo komitetas, kuris turėjo „faktiškai atlikti Lietuvos Laikinosios vyriausybės funkcijas“ (p. 117).

Nukelta į 14 p.

Kovo 11-osios minėjimas

Laisvės troškulys... Nepriklausomybei – 21-eri

Ona MAŽEIKIENĖ, Vilnius*Prisiminimai ir pamąstymai**Tėsinys. Pradžia Nr. 6*

Užmirštas menas gyventi ir būti žmogumi... R. Ozolo teigimu, menas nėra tikslas, o priemonė, tikslas yra gyvenimas.

1987 04 28 kalbėta tema „Asmenybė mene ir menas asmenybės gyvenime“. M. Lukšienė manė, kad menas vienintelis galintis padėti žmogui surasti save. Asmenybė turi būti pati laisva. Č. Aitmatovas – viduje yra laisvas. E. Vilkas kalbėjo, kad viskas vyksta evoliucijos būdu. Išgyvena ne patys geriausi. Biurokratinis auklėjimas nepasiekia asmenybių, o priešnuodis – ironija. Ekonomistui prieštaravo S. Žukas. Jis nesutiko su ironijos toleravimu. Kur tada ironijos ribos? V. Zaborskaitės nuomone, menas priklauso nuo asmenybės, o didelis talentas ne-kvestionuojamas. „Asmenybė ir jos problemos“ (1988 03 24). Žibaitis (?) kalbėjo, dorovė turi kurti žmogų, ne tik jo elgesį. Mes viską užteršame, nes nėra moralės. Tradicijų stoka. Kur jos? Pokariu vyko struktūrų laužymas. Sulaužėme viską, kas natūralu. Asmenybės ugdymas yra, kad žmogus būtų savarankiškas, apsisprendęs.

„Menas ir kultūros atsinaujinimas“ (1988 03 30). Ž. Jackūnas sakė, kad esame praradę nacionalinį savitumą, pokaris Lietuvoje stipriai nukapojo ryšius su nacionalinėmis tradicijomis, o jos yra nacionalinės kultūros ramsčiai. R. Ozolas klausė, kas atsitiko pokariu? Ir pats atsakė: išsišaudė, susvetimėjo, gyventa baimės situacijoje, žmogus, nuvarytas nuo žemės, prarado viską. Tipiškiausias E. Mieželaičio „Žmogus“. Literatūra nesuorientavo, bandė orientuotis tik Just. Marcinkevičius, tai literatūros viršukalnė. I. Kostkevičiūtės nuomone, labai svarbu iškelti ir atitiesinti iškreiptus faktus. Asmenybė mėto konjunkktūrą. Labai svarbus kritikas, kuris turi idealą. Vienas tokių – Vytautas Kubilius, nors jį mušė visada, bet jis turėjo siekių... Buvo kritiku, ėjusių su konjunkktūra. V. Kubilius teigė, kad kultūra – tai dialogas, o kol yra monologinis kalbėjimas, visuomenė lieka stebėtoja. B. Sruoga pats su savimi diskutavo, ir tai labai svarbu kultūringam žmogui. Reikia išmokyti abejoti ir savimi... R. Ozolas kalbėjo, kad cenzorius ir mokytojas slypi mummyse, daugeliu atvejų mes dar patys sau – nesavi. Tikslas buvo už mūsų, o ne mummyse. G. Mareckaitė prasitarė, kad būtų gerai, jeigu žmogus bent nemeluotų...

Susirinkimų ir kalbų siekiant Nepriklausomybės būta daug. Paminėjau tik keletą pasakytų minčių. Manau, daugumą jų apskritai nesenstančios ir labai tinkančios šiandienai.

Laisvės ištroškusi Tauta pakilo keistis... Atgimimas ir Sąjūdis kūrėsi kartu. Tai buvo nuostabūs metai, o prabėgus daugiau nei dviem dešimtmečiams jau tapo malonia istorija. Tada buvo toks stiprus dvasinis pakilimas, norėjosi Laisvės, norėjosi veikti, nors dar buvo okupacija, bet baimės nebuvo.

Pirmas susirinkimas dėl oficialaus Sąjūdžio įkūrimo vyko diena anksčiau (1988 06 02) Verkių (Mokslininkų) rūmuose, tema – „Ar įveiksime biurokratiją?“ Ekonomikos klausimais kalbėjo J. Minkevičius, K. Antanavičius, K. Prunskienė, R. Ozolas. Antanavičius klausė, ar turėsime drąsos vadovautis savo protu? Liaudies planai – grynai biurokratiniai lozungai. Biurokratinis aparatas nevykdo Konstitucijos, tik iš bendro katilo nori kuo daugiau nugriebti. Kas tai daro? Pavardžių sakė neminėsiąs, nes gali negrįžti namo...

K. Prunskienės nuomone, ekonomika atsimušą į sieną. Vien ekonomika nesusieja žmonių, reikia vienyti ekonomiką ir tautinius klausimus. Mes galime turėti tokią Vyriausybę, kokios mums reikia. R. Ozolas manė, kad reikia įveikti beprotybę. Biurokratizmas – mūsų kasdienybė, nėra vienijančios jėgos, o karštakošiško neturėtų būti. Z. Vaišvila pasiūlė sekti estų pavyzdžiu, susirinkti į MA salę ir garsiai pasakyti, kaip kovoti su biurokratija. Su tokia mintimi tą vakarą išsiskirstėme.

Rytojaus dieną Mokslų akademijos didžioji salė buvo sausakimša. Numatyta tema – „Socialistinė-ekonominė persitvarkymo programa“. Pirmininkavo akademikas E. Vilkas. Jis iš baimės ar dėl požiūrio (?) neleido kalbėti ne į temą ir siūlė baigti ir nutraukti posėdį, bet jo niekas neklausė ir į tribūną ėjo B. Genzelis, A. Žebriūnas, V. Landsbergis, A. Medalinskas, Z. Vaišvila. Visi siūlė steigti Sąjūdį ir pradėjo vardyti kandidatus į Sąjūdžio Tarybą. 1988 06 03 data ir laikoma Sąjūdžio įkūrimo diena. Sąjūdžio Tarybos pirmininku išrinktas prof. V. Landsbergis. Tarybai dar ilgokai teko grumtis su kompartija.

1988 m. spalio 22–23 d. Sporto rūmuose vyko Lietuvos Persitvarkymo Sąjūdžio (LPS) steigiamasis suvažiavimas. Turėjau garbės dalyvauti, nes (suteikti vestibuliui tautinę atmosferą) iš muziejaus buvau paskolinusi keletą pirmosios Lietuvos Respublikos eksponatų ir iš jų, su dail. J. Varnu, padarėme parodėlę. Išpūdingiausiai atrodė Pirmosios tautinės krepšinio olimpiados (ilgai nematyta) trispalvė vėliava. Sporto rūmai buvo pilni žmonių. Suvažiavimą pradėjęs poetas Just. Marcinkevičius kalbėjo, kad pagaliau atėjo ta diena sujungti savo galią ir jėgas Lietuvos atgimimui. Pagaliau supratome, kad vargas tautoms, kurių istorija ir kalba nutyla... Toliau buvo sveikinimų ir daug kalbų.

Žmonių vienybė buvo didžiulė, valia išreikšta LPS organizuotuose masiniuose mitinguose: Gedimino a. (1988 06 24) susitikime su XIX sąjunginės konferencijos delegatais; protesto mitinge Vingio parke (1988 08 23) pasmerktas Molotovo–Ribentropo paktas; mitingas Kalnų parke (1989 03 08) – uždraudus televizijoje „Atgimimo banga“, o kovo 28 d. vyko žmonių susitikimas už Radijo ir televizijos rūmų durų. Pasitinkant Pirmosios Respublikos vasario 16 d. metines (1989) LPS garsiai prabilo apie Nepriklausomybės atkūrimo prielaidas.

Ne tik Lietuvos, bet ir Pasaulio žmonijos atmintyje įstrigo negirdėtas įvykis – Trijų Baltijos valstybių gyva žmonių grandinė „Baltijos kelias“, vykęs 1989 08 23. Nepakartojamas ir žodžiais nenusakomas jausmas. Pakelėje gražiai išsirikia mašinos – o žmonių keletas eiliu, daugelis su vėliavėlėmis, susikibome už rankų, atrodė visi esame seniai pažįstami, bendraminčiai ir laimingi. Virš žmonių galvų iš skrendančio lėktuvo metamos gėlės... Trimis kalbomis skambėjo daina „Bunda jau Baltija“. Buvo nepaprastai gera...

Sąjūdžio vadovybė žvelgė į priekį ir mąstė apie būsimos Nepriklausomos valstybės ateitį. Mitinge Katedros a. (1990 01 11) buvo kalbėta apie Nepriklausomybės siekį – kas pavogta, turi būti gražinta. Baltijos valstybių sąjūdžiai parengė bendrą deklaraciją, teikė bendrus trijų valstybių deputatų pareiškimus Antrajam SSRS deputatų suvažiavimui. Atėjo 1990 m. kovo 11 d., kurios vakare Lietuvos Respublikos Aukščiausioji Taryba išsprendė klausimą „Dėl Lietuvos Nepriklausomo-

Lietuvos laisvės gynėjai prie Seimo. Nuotrauka iš knygos „Lietuva. Dokumentai, liudijimai, atgarsiai. 1991 01 13“, Vilnius: Valstybinis leidybos centras, 1991

mos Valstybės atstatymo“, o žmonės aikštėje arba prilipę prie radijo laukė galutinio sprendimo ir labai džiaugsmingai sutiko žinią – Lietuva vėl laisva ir nepriklausoma. Tą patį vakarą LR AT pirmininkas V. Landsbergis kreipėsi į pasaulio tautas pranešdamas, kad paskelbė Nepriklausomos Lietuvos testinumą, sugrįžta į laisvųjų pasaulio šalių šeimą ir tikisi jų paramos.

Svarbiausias žingsnis žengtas, bet laukė rūpesčiai, kaip atsilaikyti... SSRS vadovas M. Gorbačiovas siuntė telegramą, kad per tris dienas Lietuvos AT nutarimai būtų atšaukti, atseit jie neturi juridinės galios ir prieštarauja SSRS liaudies deputatų nutarimams ir konstitucijai. V. Landsbergis atsakė, kad SSRS liaudies deputatų nutarimas Lietuvai neturi teisinio pagrindo (Vytautas Landsbergis, *Kovo vienuoliktoji prieš dvidešimt ir šiandien*, 2010, p. 42, 48) Toliau buvo kiti M. Gorbačiovo grasinimai, ekonominė blokada. Greičiau nei po metų, Sausio 13-ąją, bandyta Lietuvą sutraikyti tankais. Atsilaikėme. Deja, pergalė buvo aplaistyta krauju.

Pasitvirtino Vydūno mintys: „Toji tauta yra stipresnė, kuri daugiau skleidžia žmoniškumo šviesos.<...> Tokios tautos, nors ir pavergtos, išlieka, o jų vergėjai pranyksta. Tokios tautos yra nesunaikinamos...“

Šiomet Seime tikrai labai gražiai paminėtas Sausio 13 d. tragiškų įvykių 20-metis. Dėkojame Lietuvos nacionalinei televizijai, priminusiai tuos įvykius.

Atkurta Nepriklausomybė – didžiulė šventė. Po švenčių ateina kasdienybė. Dar tada prof. V. Landsbergis sakė, kad nebus lengva ir klausė: „Ar ištersime?“ Minia šaukė – „Ištersime!“ Pažadus greitai užmiršome. Užmiršome ir tai, kad ilgus socializmo metus parduotuvėse matėme tik tės-menis ir kanopas, stovėjome kilometrinėse eilėse prie visko, o Laisvė – galėjo būti tik mintyse... Dabar svarbiausia, kad esame laisvi patys sau. Ne viskas gerai, kaip norėtume. Bet nėra taip blogai, kaip kalbama, kartais dejuojame dėl visai nereikšmingų dalykų. Pasižvalgykime, kaip per dvidešimtmetį pasikeitė Lietuva, išgražėjo mies-

tai, išaugo naujų kaimo sodybų. Išleista ir puikių leidinių, vyko įdomių, prasmingų renginių. Paminėjome dvi svarbias valstybines sukaktis: Lietuvos vardo paminėjimo tūkstantmetį (2009) ir Žalgirio mūšio pergalės 600-ąsias metines (2010). Gaila, kad žiniasklaida gražius dalykus dažnai praleidžia negirdomis, o daugiausia mato tik blogį, kai kurios televizijos laidos tiesiog varo į nevilgtį. Nejaugi žiniasklaida neranda, nenori ar nesugeba sukurti įdomių temų, daugiau parodyti protingų, darbščių žmonių, gražių šeimų, iš kurių galėtume pasimokyti. Žiniasklaidos priedermė teisingai ir kultūringai informuoti visuomenę.

Sutinku, kad esama daug neteisybės, kuri atsiranda praradus sąžinę ir dėlto gimsta kitos blogybės: korupcija, didelė socialinė atskirtis... Sovietmečiu neleido niekur išvažiuoti ir buvo „gerai“, kaip buvo... Dabar važiuoja kas kur nori. Ir tai puiku! Tikėkime, kad bent dauguma jų, pamatę „svieto“, sugrįš kaip paukščiai pavasarį. Tikrai ne visi išvyko dėl to, kad prarado darbą, bet norėdami greičiau prisigyventi. Tėvynės patriotų, kurie buvo išugdyti prieškarinio Nepriklausomybės metais – neliko, nes fiziškai jau nebeliko jų kartos... Koks išauga žmogus, priklauso nuo tėvų ir mokyklos. Dabar šeimos yra tokios, kokios yra (arba jų išvis nėra). Pats žodis „patriotizmas“ nuvertintas. Jeigu nemylime savo Tėvynės, tai ir bėgame paskui didesnius pinigus. Reikėtų valstybei susirūpinti jaunimo patriotiniu auklėjimu, nes nuo to priklausys Tautos būtis...

Džiaugiuosi, kad esame laisvi ir nepriklausomi. Tikiu, kad galime gyventi žymiai geriau, bet tam reikia doros, sąžiningo darbo, tikėjimo, tiesos ir teisingumo, kurių šiandien daugiausia trūksta... O tai irgi priklauso nuo kiekvieno mūsų... Nugaleję išorės priešą, nugalėkime blogį ir dvasinį skurdą savyje. Tiek skaudulį išgyvenusi Tauta pesimizmui neturi pasiduoti... Jeigu nepatinka viena ar kita valdžia – jos neamžinos. Amžina Lietuva. Mylėkime nepriklausomą Tėvynę Lietuvą ir tikėkime jos ateitimi...

*Pabaiga*Dokumentai

LR Prezidentei D. Grybauskaitei
LR Seimo pirmininkei I. Degutienei
LR Ministrui pirmininkui A. Kubiliui

2011 03 17

Lietuvai vaduojantis iš sovietinės okupacijos ir skelbiant Nepriklausomybės atstatymą 1990 m., Lenkija vadavosi iš sovietinės įtakos, tuo metu abiejų valstybių santykiai buvo tolerantiški, interesai bendri. Tačiau vėliau prieš Lietuvos valstybingumą pradėjo veikti sovietiniai – lenkiškieji autonominkai, Lenkija nepripažino Rytų Lietuvos okupacijos 1920 m., nenori prisiminti žiauriausiojo lietuviybės persekiojimo okupuotoje rytinėje Lietuvoje. Šiandien Lenkų rinkimų akcija Lietuvoje rengia provokacijas prieš Lietuvos valstybę, pilietinį lietuviškąjį švietimą, kaltina Lietuvą prasimanę lenkų diskriminaciją, šmeižia Lietuvą tarptautinėje arenoje. Visa tai remia ir organizuoja Lenkijos Užsienio reikalų ministerija, kai kurios nacionalistinės Lenkijos organizacijos, Lenkijos ambasada Vilniuje,

PAREIŠKIMAS

Dėl veiklos prieš Nepriklausomą Lietuvos valstybę sustabdymo

viešina laikraštis „Kurier Wilenski“ ir kita lenkiškoji žiniasklaida. Į šią antivalstybinę veiklą jau seniai kreipia dėmesį Lietuvos mokslo, visuomenės veikėjai, Seimo nariai: yra pareiškimai, straipsniai spaudoje, atskleidžiant neteisėtą Lenkų rinkimų akcijos, pačios Lenkijos poziciją.

Nors ir esame bendroje ES, būtina ginti ir saugoti Lietuvos valstybingumą, todėl **reikalaujame**, kad:

1. Lietuvos gyventojai, laikantys save lenkais, turi būti **tautine bendrija** (kaimynystėje esanti jų tautinė valstybė, tad jie nėra jokia tautinė mažuma), **tą fiksuoti įstatymu**. Juk ir LR Atkuriamojo Seimo akte „Dėl Lietuvos Nepriklausomos valstybės atkūrimo pažymėta, jog Lietuva vadovaujasi 1975 m. ESBO Helsinkyje Baigiamuoju aktu, garantuoja

žmogaus, piliečio ir tautinių bendrijų teises.

2. Lietuvos vyriausybė privalo pasirūpinti, kad **Lenko kortos**, išduotos Lietuvos piliečiams, liudijančios kišimasi į nepriklausomos valstybės reikalus, **būtų atšauktos ir ateityje neišdavinėjamos**.

3. Kad Lietuvos teisingumo ministerija **išregistruotų nacionaliniu-etniniu pagrindu sukurtas ir LR Konstitucijos nesilaikančias partijas: Lenkų rinkimų akciją ir Rusų sąjungą** (demokratiniam pasaulyje, Lenkijoje juk nėra vokiečių ar lietuvių partijų, Vokietijoje – turkų, Prancūzijoje – rumunų, arabų ir pan.).

4. Nesilaikančių Visuomenės informavimo įstatymo, klaidinančių visuomenę, vykdančių antilietuvišką, antivalstybinę veiklą, trukdančio visuomenės konsolidaciją, **laikraštį**

„Kurier Wilenski“ ir panašius, jų redaktorių perduoti prokuratūros tyrimui.

5. Priimti **Sostinės įstatymą**, akcentuojant, kad **Vilniaus, Konstitucinio miesto, Lietuvos sostinės merą, vicemerus ir stebėtojų tarybą skirtų Seimo skirta Vyriausybė**.

Visa tuo būtų sutvirtinti teisėti lietuvių Tautos ir Lietuvos, ES narės, valstybingumo pamatai. Tikimės, kad tai geranoriškai supras Lenkijos Vyriausybė bei visuomenė. Norime, kad abiejų valstybių santykiai būtų tolerantiški ir demokratiški, laikantis tarpusavio pagarbos.

*Lietuvos Sąjūdžio tarybos pavedimu
Pirmininkas
Rytas Kupčinskas*

Užs. Nr. 11

Seinų ir Punsko kraštas

Tautinis vaidinimas apie G. Petkevičaitės-Bitės gyvenimo istoriją

Ianina JANULIONIENĖ, Vilnius

Autobusui pajudėjus su 45 artistais link Punsko lietuvių mokslo ir kultūros centru, daugeliui kriebėjo mintis, kaip bus priimtas naujai sukurtas Vilniaus pedagoginio universiteto (VPU) dėstytojo Egidijaus Mažinto vokalio „Bitele, skrisk per Lietuvą“, skirtas mokytojos Gabrielės Petkevičaitės-Bitės 150-mečio jubiliejui.

Punsko Dariaus ir Girėno vardo gimnazija (lenk. Gimnazjum z Polskim i Litewskim Jezykiem Nauczania im. Dariusa i Girensa w Puńsku) – dieninė, savarankiško mokymosi, nepilną vidurinę išsilavinimą suteikianti Lenkijos švietimo įstaiga, esanti Punsko vietovėje. Mokykla įsikūrusi Punsko Kovo 11-tosios mokyklų komplekse, kartu su kitomis švietimo įstaigomis: pagrindine mokykla ir dviem licėjais. Lietuvių arba lenkų kalbomis dėstomos šios disciplinos: lietuvių, lenkų, anglų ir rusų kalbos, istorija, visuomenės mokslas, matematika, fizika su astronomija, chemija, biologija, geografija, muzika, technika, informatika, fizinis lavinimas, religija arba etika. Mokoma iš lenkiškų vadovėlių. Po trejų metų gimnazistai laiko valstybinius egzaminus, nuo kurių rezultatų priklauso, ar bus tęsiamas mokslas licėjuje. Besimokantys gali dalyvauti gausiuose saviveiklininkų būreliuose, sportuoti. Po 1999 m. švietimo reformos Punske pradėjo veikti šešiametė pagrindinė mokykla bei gimnazija su lenkų ir lietuvių dėstomąja kalba. Trimetėje gimnazijoje yra 9 klasės (po dvi su lietuvių ir viena su lenkų mokomąja kalba). 2004 m. gruodžio 10 d. gimnazijai suteiktas Dariaus ir Girėno vardas.

Į šalia esančius Lietuvių kultūros namus atvykę artistai ruošė scenas, vilkosi spektaklio kostiumus, klįjavosi perukus, ūsus, kartojosi tekstus. Niūniavo melodijas, repetavo tautinius ir čigoniškus šokių. Šviesiečiai lavino savo skardžius balsus, derino su orkestro skambėjimu. Aktų salė buvo sausakimša. Po spektaklio žiūrovus pasveikino Dariaus ir Girėno mokyklos vadovas Jonas Vydra, palinkėdamas geros nuotaikos ir primindamas, „kad tai, ką matėme scenoje, yra susieta su mūsų tėvų gyvenimais, laikas labai greitai eina, o tie žmonės praeityje, kurie kūrė Lietuvą, nepelnytai užmirštami, kiek jiems reikėjo atkaklumo ir meilės kraštui, kad pakeltų didelę atsakomybės naštą ir vėl atstatytų Lietuvos nepriklausomybę, sukurtų tautišką švietimo koncepciją, įvykdytų žemės ūkio ir švietimo reformas“. Punskiečiams buvo staigmena, kad apie iškilius tarpukario veikėjus sukurtas spektaklis su daugeliu muzikinių numerių dabartinėje kosmopolitiškoje aplinkoje atrodė novatoriškas ir tautiškas. Kūrinys atgijo 1918 m. Vilniaus geležinkelio stotis, šurmuliuojanti lenkiškai, rusiškai, gudiškai, su čigonais, žydais, gatvės prekyviais ir iškiliais tautos žmonėmis: ministru pirmininku Au-

gustinu Voldemaru, švietimo ministru. Taip pat groteskiškai su lengvu humoru vaizduojamais kariuomenės vadais, policininkais ir būsimais bankininkais, nuoširdžiais būsimais Valstybės teatro artistais, patriotiškai nusiteikusiai steigiamų mokytojų kursų dalyviais, būsimais mokytojais. Mokytojai spektaklyje pavaizduoti sugebantys dainuoti labai daug lietuviškų dainų, šokti tautinių šokių, nuotainių etninių žaidimų. Jie įsilie į tarpukario švietimo sistemą, dirbs mokyklose, mokys jaunimą ne tik lietuvių liaudies dainų, šokių, žaidimų, papročių, bet ir skiepys jauniems Lietuvos mokyklų mokiniams meilę tėvynei, savo istorijai, tradicijoms, nors patys kaip ir rašytoja G. Petkevičaitė-Bitė neturės aukštojo mokslo baigimo diplomu. „Šios nuostabios moters, visuomenės veikėjos, moterų partijos įkūrėjos, rašytojos tautinės savimonės skiepytojos žygdarbis Lietuvai sovietmečiu nebuvo vertinimas, pripažinimas atėjo gerokai pavėluotai. Bet geriau vėliau, negu niekad. Ji prieš 90 metų I-ame LR Seime kalbėjo su nerimu, kviesdama „paminėti ir tuos kovotojus, kurie atgulė į karstą nesulaukę tos didelės tautos šventės“. Taip kalbėjo prof. Antanas Kiveris, sukūręs spektaklyje muzikos mokytojo vaidmenį, baigusio Mokytojų kursus, jų uždarymo dieną 1927 m. birželį.

Visus žiūrovus maloniai nustebino faktas, iš tiesų labai retas ne tik Lietuvos, bet ir Europos pedagogikoje, kad spektaklyje vaidina visa mokykla – Vilniaus G. Petkevičaitės-Bitės Suaugusiųjų mokytojų kursų kolektyvas: mokytojai, darbuotojai, mokiniai. Džiugu, kad VPU „Šviesos“ ansamblio dainininkai ir orkestras tapo nuostabių tarpukario gyvavusių mokytojų kursų dalyviais, švietimo sistemoje gyvavusių pedagoginių idėjų skleidėjais, vokalioje atsispindėjo tarpukario tautinės mokyklos koncepcija ir politinės aktualijos. Spektaklio režisierius dr. Egidijus Mažintas vokalio „Bitele, skrisk per Lietuvą“ sukūrė išimanančius dialogus, per sceną nuvilnijo judrios ir nuotaikingos mizanscenos. Šiandien sunku išvysti scenoje, ypač gastrolėse, spektaklį, kuriame vaidina pusšimtis artistų. Visi taupo. Profesionalų teatrų dalyvių skaičius 4–6 artistai, sutelpantys į automobilį. O VPU dėstytojas lieka ištikimas tradicijai – į spektaklį įtraukti kuo daugiau įvairaus amžiaus žmonių, mokytojų, mokinių, dėstytojų, neigaliųjų, taip pat ir tų, kurie anksčiau niekad nesiidomėjo teatru. Šalies teatrai tapo komercinių meilių pagal grafiką, striptizo erelių, „fucking ir shopping“, „seksualinių fantazijų“ įkaitais. Įsitikinome, kad viskas gali būti kitaip.

Nuo 2010 m. rugsėjo mėnesio pradėjęs dirbti Vilniaus G. Petkevičaitės-Bitės mokykloje, dr. E. Mažintas sugebėjo į teatro studiją pavilioti beveik visą mokyklos kolektyvą.

Akimirka iš vokalio „Bitele, skrisk per Lietuvą“

Vokalio repetitijos užsitęsavo iki vėlaus vakaro, tačiau visi repetavo su ugnėle, idėjų daug pastangų, kad atgytų tarpukario gyvenimą ir kūrė žmones. Tokia teatrinė veikla praturtina ne tik artistus, bet ir žiūrovus. Išskirti galima mokyklos direktorių Gintarą Jurkevičių, sukūrusį ambicingo ir energingo prof. A. Voldemaro vaidmenį, tautinių šokių entuziastę Angelę Kondrašienę, Lenkijos lietuvių sužavėjusią nuoširdžia, laisva nuotaikinga aktorine maniera atliktu mokytojos G. Petkevičaitės-Bitės vaidmeniu, šmaikštų ir kūrybingą inžinierių Vytautą Babecką, sukūrusį net kelis vaidmenis: bankininko Šaliamono Goldfaino ir švietimo ministro K. Šakenio, siuvimo ir rankdarbių mokytoją Jūratę Butkutę, Antaną Sniečką, pardavinėjančią stotyje laikraščius, ir daugelį kitų. Labai jaudinančias scenas keitė nuotaikingi pašmaikštavimai, mįslės, ir kitas besiliejęs liaudies humoras.

Spektaklio kūrėjai itin dėkingi VPU prof. A. Kiveriui, doc. dr. J. Sadauskienei, dr. V. Tavorui, dėst. E. Narmontienei, kurie padėjo parengti sudėtingas, graudžias ir kartu optimistiškas mokytojų kursų uždarymo scenas, lydimas keturiais balsais dainuojamomis liaudies dainomis ir nepriekaištingu orkestro skambėjimu. „Tesuskamba čia tarp mūsų nemirtingi mūsų Daukanto, Valančiaus, Baranauško, Kudirkos, Višinskio, Biliūno vardai. Širdimi nuskriskim tą valandą ir prie jaunesniųjų, prie tų kareivių ir karininkų kapų, kurie šiame kare savo jaunąsias galvas padėjo begindami tėvynės sienas, – kalbėjo G. Petkevičaitė-Bitė. – O mes, dar gyvi išlikę darbuotojai, didelio karo patyrimu

užgrūdinti, mūsų karžygių atminimu šarvuoti, krašto valios pašaukti, ruošimės rimtai ir uoliai prie pavesto mums darbo, kad mūsų žmonių, mums tikėjusių, neužviltume. Pavesta juk mums verstis naujas istorijos lapas. Per daug jau ilgai mus lankė visokios nuoskaudos.“

Spektaklio apie G. Petkevičaitę-Bitę fragmentus sostinės Mokytojų namuose Kaziuko mugės metu žiūrėjo Aukštaitijos dienų Vilniuje dalyviai, Panevėžio savivaldybės kolektyvas su meru. Nepriklausomybės akto signatarė aktorė Nijolė Oželytė buvo sužavėta vokalio aktorium, kūrėjų darbu: „Tokių spektaklių šiandien Lietuvai labai trūksta, visos valstybinės šventės dažnai baigiasi negyvosios tuščiomis kalbomis, o jūs pakėlėte ir su vaikišku naivumu, lengvai, muzikaliai atspindėjote 1918 m. Vilnių, taip pat tarpukario Lietuvą su daugeliu personažų, kurie turėjo svarbios reikšmės ne tik politikoje, moksle bet ir versle. Visi artistai sukūrė kad ir nedidelius, bet įsimintinus vaidmenis, kurie man tikrai labai nuoširdžiai patiko.“ Nijolė Oželytė palinkėjo spektaklio kūrėjams ir aktoriams „kuo dažniau rodyti spektaklį šalies žmonėms, kuriems labai trūksta edukacinių didelių meninės įtaigos vaidinimų“. Spektaklio kostiumų dailininkės – Stasė Jurkevičienė ir Jūratė Butkutė, čigonų muzikos vadovė – Irina Kozlova, šokiai – Vilijos Narkovičienės ir Vladimiro Usovo, choro vadovai – Jolanta Sadauskiene ir Vilijus Tavoras, orkestro vadovė-Edita Narmontienė, garso operatorius – Vladimiras Blizgunovas, spektaklio prodiuseris – Gintaras Jurkevičius.

Autorės nuotr.

Pietryčių Lietuva

Vilniaus r. politikai savo partijos narių laikraščiams skyrė 1,5 mln. Lt

Eglė SAMOŠKAITĖ, Vilnius

Lietuvos lenkų rinkimų akcijos vadovaujama Vilniaus rajono savivaldybės administracija už 1,5 mln. Lt nusipirko teisę trejus metus skelbti savo naujienas vietiniuose savaitraščiuose „Vilniaus krašto savaitraštis“ ir „Tygodnik Wileńszzczyzny“, kuriuos valdo tos pačios partijos nariams priklausanči įmonė. Maža to, paslaugas savivaldybė perka pagal įkainį, kuris kitiems rajonų leidiniams galėtų kelti pavydą – vienas kvadratinis centimetras čia kainuoja 4,63 Lt, kai kitoje regioninėje spaudoje kainą tesiekia apie 1,3–2,5 Lt.

„Kiek aš žinau, kainos paprastai yra daug mažesnės. Jos gali būti mažesnės ir tris kartus, ir du kartus. Priklauso ir nuo to, kiek rajone yra laikraščių – jeigu yra vienas, tai jis sau gali leisti didesnę kainą, jeigu yra keli, yra konkurencija, kainą mažėja. Žinau, kad pas mus, Nacionalinėje rajonų ir miestų laikraščių leidėjų asociacijoje, yra atvejų, kad už kvadratinį centimetrą kainą siekia 3 Lt, bet šiaip paprastai yra apie 1,3–1,5 Lt ar 2 Lt, gali būti 2,5 Lt. Bet maksimumas mūsų asociacijoje kažkurio leidinio yra 3 Lt“, – Delfi pasakojo Nacionalinės rajonų ir miestų laikraščių leidėjų asociacijos pirmininkė Ramutė Šimukauskaitė.

Savaitraščius ir savivaldybę valdo tos pačios partijos politikai

„Vilniaus krašto savaitraštis“ ir „Tygodnik Wileńszzczyzny“ leidžia tas pats leidėjas – užda-

roji akcinė bendrovė „Rejspa“. Registrų centro duomenimis, bendrovė priklauso penkiems asmenims, kurie vienaip ar kitaip susiję su Lietuvos lenkų rinkimų akcija (LLRA). Kaip žinoma, ši partija Vilniaus rajono savivaldybės taryboje turi daugumą ir vadovauja rajono politikai.

Viena iš „Rejspa“ akcininkų Vanda Kravčionok nuo Lenkų rinkimų akcijos dirba Vilniaus miesto savivaldybės taryboje. Kitas akcininkas yra šios partijos Seimo narys Michalas Mackevičius. Įmonės akcijos priklauso ir dar vienam šios partijos atstovui, Vilniaus rajono tarybos nariui Stanislavui Adamaičiui, taip pat partijos tinklapyje bei „Vilniaus krašto savaitraštyje“ rašančiai Stanislavai Pačkovskai bei „Rejspa“ direktorei, anksčiau per rinkimus dirbusiai stebėtoja nuo Lenkų rinkimų akcijos Jelenai Vasilkovai.

Viesąji spaudos paslaugų pirkimą neskelbiamų derybų būdu įgyvendino Vilniaus rajono savivaldybės administracija, kuriai vadovauja politinio pasitikėjimo pareigūnas – Lietuvos lenkų rinkimų akcijos atstovė Liucina Kotlovskaitė.

Administracija, kuriai vadovauja Lenkų rinkimų akcijos atstovė iš įmonės „Rejspa“, priklausančios tos pačios partijos politikams, nutarė pirkti leidybos ir spausdinimo paslaugas ir joms per trejus metus planuoja išleisti 1,5 mln. Lt. Tokia yra nustatyta bendra galutinė sutarties vertė su pridėtinės vertės mokesčiu sutarties galiojimo laikotarpiui.

„Galutinė sutarties kaina skaičiuojama nuo vykdančios sutartį suteiktų paslaugų kiekio (ap-

imtys), tačiau negali viršyti 1 500 000 (su PVM) per visą sutarties galiojimo laikotarpį. Sutartis pasirašoma 12 mėn. laikotarpiui su galimybe pratęsti sutartį 2 kartus po 12 mėn.“, – rašoma Delfi turimame viešojo pirkimo apraše.

Savivaldybės administracija šiam tikslui neskelbė viešo paslaugų pirkimo konkurso, o nusprendė susitarimą pasiekti neskelbtinų derybų būdu. Pagrindime, kodėl pasirinko tokią paslaugų pirkimo būdą, rašoma, jog neskelbtinos derybos pasirinktos dėl to, kad „Rejspa“ yra „vienintelis tiekėjas, kuris gali teikti spaudos paslaugas lietuvių ir lenkų kalba leidžiamuose savaitraščiuose“.

L. Kotlovskaitė: rinkomės pigiausią ir patogiausią būdą

Vilniaus rajono savivaldybės administracijos direktorė L. Kotlovskaitė aiškino, kad spaudos paslaugos perkamos dėl to, jog šalies įstatymai įpareigoja paskelbti priimamus sprendimus visuomenei, o minėtieji savaitraščiai, jos teigimu, rajone yra patys populiariausi ir skaitomiausi, be to, leidžiami lenkų ir lietuvių kalbomis. Pasak administracijos direktorės, „Vilniaus krašto savaitraštis“ ir „Tygodnik Wileńszzczyzny“ rajone turi daugiau nei 900 prenumeratorių

„Lietuvos pašto 2011 m. vasario suteiktas duomenimis UAB „Rejspa“ leidžiamas savi-

traštis „Vilniaus krašto savaitraštis“ ir savaitraštis „Tygodnik Wileńszzczyzny“ yra labiausiai skaitomi Vilniaus rajono gyventojų vietiniai leidiniai, turintys per 900 prenumeratorių Vilniaus rajone. Minėti anksčiau leidiniai yra leidžiami lietuvių ir lenkų kalbomis, tokiu būdu informacija yra pasiekama daugiautei Vilniaus krašto visuomenei“, – teigė L. Kotlovskaitė.

Administracijos direktorė taip pat teigia, jog savivaldybė ieškojo pigiausio būdo skelbti informaciją rajono gyventojams ir, atsižvelgusi į tarifus, pasirinko įmonę „Rejspa“ bei jos leidžiamus savaitraščius.

Tuo tarpu Nacionalinės rajonų ir miestų laikraščių leidėjų asociacijos pirmininkė R. Šimukauskaitė Delfi teigė, kad su savivaldybe sutartas įkainis už kvadratinį centimetrą yra labai didelis. Jos teigimu, maksimalus tarifas, kurį taiko vienas iš jos vadovaujamos asociacijos spaudinių, yra 3 Lt už kvadratinį centimetrą, tačiau paprastai kainą tesiekia 1,3–2,5 Lt.

Kaip Delfi informavo Viešųjų pirkimų tarnyba, analogišką pirkimą Vilniaus rajono savivaldybė vykdė ir praėjusiais metais, tuomet sutarties vertė metams siekė 500 tūkst. Lt.

Vilniaus rajone lenkų kalba taip pat leidžiamas dienraštis „Kurier Wileński“, dvisavaitis žurnalas „Magazyn Wileński“ ir katalikiškasis „Spotkania“.

Šaltinis: www.delfi.lt, 2011 m. kovo 31 d.

Lietuvos menininkai**Monika RYBELIENĖ, Molėtai**

Nerasime pasaulyje žmogaus, kuris vaikystė ne būtų žaidęs su lėlėmis. Lėlės – vaikų draugės, guodėjos, lėlėms vaikystėje išpasakodavome slapčiausius savo troškimus, o kiek daug sentimentų jos kelia užaugus... kiek daug pasakytu, jei galėtų kalbėti... Rašytiniuose šaltiniuose minima, kad pirmasis seniausias žinomas žaislas yra lėlė, surasta Egipto kapuose. Šis radinys datuojamas 2000 m. pr. m. e. Lėlių taip pat buvo rasta vaikų kapuose Graikijoje ir Romoje. Didžioji dalis – medinės, keraminės lėlės. Metams bėgant jų gamyba tobulėjo, tad buvo pradėtos naudoti pačios įvairiausios medžiagos: glazūruotas porcelianas, celiulioidas, porcelianas, molis, audeklas, grūdo lukštai, popierius, plastikas, polimero molis, sakai, kaučiukas, vilna, vaškas, mediena, kaulas, gipsas, modelinas... Nepaisant to, visose pasaulio kultūrose lėlės pirmiausia būdavo kuriamos kaip meno kūriniai, turintys išliekamąją vertę. Ši syki būtent apie tokias – žavias, neapsakomo grožio ir išliekamąją vertę turinčias lėles, kurias kuria Balninkuose gyvenanti ponja Irena Pusvaškienė. Žmogui kūryba – tai malonus gyvenimo žaidimas, kurį žaidžia pamiršti žaislai, vaikai ir... suaugę. Kad kuriant pamiršamos visos bėdos, negalavimai pritarė ir ponja Irena, pasakojusi, kad kūryba jai niekada nebuvo svetima. O jos objektu pasirinktos lėlės, nes buvo širdžiai artimiausios. Balninkuose visą gyvenimą praleidusi moteris, prisiminusi praeitį, pasakojo, kad menai jau vaikystėje darė didelį įspūdį, todėl baigusi mokyklą, šiek tiek žinių pasisėmusi pas kraštiečių dailininką Vladą Miškinį, sumanė tapti keramike, bet tuomet koją pakišo ne neišlaikyti stojamieji egzaminai, o jaunatviškas nepasitikėjimas savo jėgomis – Irena išsigando ir pabėgo iš kompozicijos egzamino. Nepaisant to, meilė menams ją lydėjo visą gyvenimą.

„Jaunystėje dirbau keramikos gamykloje. Dabar, kai pamąstau, iš molio krašto kilusi, visą gyvenimą su molii susieta ir likau“, – juokavo rankdarbius mėgstanti balninkietė ir tęsė, kad galvojo jaunystėje ji ir apie medicinos studijas, tačiau per išsiblašymą važiuodama į Vilnių dokumentų paduoti, pamiršo juos namuose...

Paklausta, kodėl susidomėjo būtent lėlėmis,

moteris pasakojo, kad jų žavesį atrado daugiau nei prieš dvejus metus, kuomet užsirašė į specialius kursus. Kūrybinio nerimo visą gyvenimą savyje numalšinti nepajėgusi moteris vėliau prisipažino, kad bandydama jį pažaboti imdavosi pačių sudėtingiausių kūrinių, tačiau juos įveikus ir vėl viskas kartodavosi.

„Jeigu megzdavau ar nerdavau, tai pačiais sudėtingiausiais ir įmantriausiais raštais, nes man taip būdavo įdomiau. Siuviniai taip pat nebuvo iš lengvųjų“, – sakė 33 metus Balninkų bibliotekoje išdirbusi ir prieš penkerius metus į pensiją išėjusi moteris. Ilgai be darbo sėdėti negalinti Irena šiek tiek pasiblašiusi kūrybiniuose labirintuose pasinėrė į visą gyvenimą išsvajotos kūrybos gelmes. O dabar valandų valandas gali prie savo numylėtų kūrinių dirbti, kol lėlės igauna autorės sugalvotą pavidalą. Tarp daugiau nei dvidešimties kūrinių galima išvysti karalius, juokdarius, smuikininę, baleriną, pagal realius pavyzdžius sukurtais tautiniais drabužiais vilkinčių lietuvių porą, puošniais drabužiais padabintą čigonę... Negalėdama atsisakyti maksimalistinio požiūrio į darbą Irena ne tik nepriekaištingai iš modelino lipdo lėlių kūnus, skirtingus veidus, bet ir nepaprastai daug kruopštaus darbo įdeda kurdamą lėlių drabužius.

„Viename iš bendruomenės organizuotų projektų mokėmės siūti lietuvių tautinius rūbus ir man šis procesas labai patiko. Kurdamą pirmąją lėlę norėjau, kad ji būtų panaši į princesę, tačiau dėl patirties stokos ji tapo ragana“, – prisiminusi pirmus žingsnius juokėsi linksma moteris. Kiek vėliau Irena pasakojo, kad unikalius lietuvių tautinius drabužius siūti išmoko iš menininkės Jolantos Žalalienės, Barbaros ir Žygimanto Augusto drabužius siuvo remdamasi internete rasta medžiaga. Pasmalsavus, ką apie pomėgį mąsto namiškiai, Irena juokėsi sakydama, kad ji ne tik be lėlių, bet ir be rožių jau savo kasdienybės neįsivaizduoja.

„Rožės ir lėlės, kai vaikai užaugo ir paliko namus, tapo mano džiaugsmas. Turiu nuostabų vyrą Andrių, kuris prižiūri ūkį, o aš galiu sau leisti kurti namų grožį. Žinoma, vyras stebisi,

Irena Pusvaškienė tarp savo kurtų lėlių

kad daug laiko su lėlėmis praleidžiu, bet jos man, kaip kitiems žmonėms meditacija. Kurdamą viską pamirštu ir pasineriu į apmąstymus apie tai, kokia turėtų būti lėlė. Buvo laikas, kai laisvalaikį tik rožėms aukojau – didelį šiltnamį turėjau, žiemos metu naktimis keltis reikėdavo, kad šiltnamyje krosnį pakurčiau, tačiau nesiskundžiau, nes visus vargus pirmieji gėlių žiedai atpirkdavo. Aplinkui dar sniego daug būdavo, o aš jau pirmaisiais žiedais džiaugdavausi“, – patikslino moteris ir tęsė, kad lėlės ir gėlės, nors ir nesutaria tarpusavyje, bet yra mėgstamiausi jos užsiėmimai. „Dažnai juokiuosi, kad vienos ir kitos manęs nepasidalina. Lėlių kūrybai reikia labai jautrių pirštų galiukų, o jei tik įsisuku į rožės sode, tuoj visus pirštus susibadau ir tuomet lėlės turi laukti, kol rankos sugis.“

Garsiausiems meno kūriniams prilygstančias lėles ponja Irena galbūt taip ir būtų laikiusi namie, jei ne vidurinioji dukra Lauryna. Ji mamai drąsiai įkvėpė savo kuriamą grožiu su kitais pasidalinti, taip Irenos lėles jau galėjo pamatyti į Balninkų stiklo muziejų užsukantys poilsiautojai, Molėtų

krašto muziejaus lankytojai. Svečiuodamiesi Irenos namuose ir mes turėjome unikalią galimybę pamatyti, kaip savamokslės menininkės rankose po truputį gimsta Kleopatros, Barbaros Radvilaitės, lietuvaite lėlės. Vieno šio meno kūrinio atėjimas į pasaulį užtrunka nuo 3 savaičių iki 1,5 mėnesio, priklausomai nuo jų puošiančių drabužių sudėtingumo. Išskirtinės Irenos lėlės dar ir tuo, kad daugumos jų plaukai sukurti iš natūralių plaukų, o visų veidai išskirtiniai ir gražūs, visų drabužiams siūti perkamos naujos ir tik kokybiškos medžiagos. Kaip sakė ponja Irena, nors ji pati ir vyresnio amžiaus, tačiau vertina grožį ir jai mielesni patrauklūs lėlių veidai, todėl ji neseka šiuolaikinio kuriančio jaunimo pėdomis ir nekuria lėlių su įvairių grimasų perkreiptais veidais. Neleidžia su savo kūrinių Irena žaisti ir anūkams, mat jos lėlės – namų grožiui, jaukumui kurti skirtos ir greičiausiai iš kartos į kartą perduodamos bus.

Autorės nuotr.

Knygos**Šilutės ir Pagėgių krašto dvarai****Algirdas ŽEMAITAITIS, Vilnius**

Tėsinys. Pradžia Nr. 6

Čia veisliniai žirgai buvo auginami daugiau kaip 300 metų. Trakėnų žirgus augino ir Būbliškės dvare, kuris buvo antras pagal dydį Klaipėdos krašte (daugiau kaip 1000 ha), Šilgalių (kitų veislių auginami ir dabar), Pervalkiškių bei Vingės dvaruose.

1818 m. Šilokarčema tapo apskrities centru. Stambiausi apskrities dvarai buvo – Muižės, Jociškių, Kukoraičių, Lapynų, kilmingasis Šilokarčemos, Macikų, Verdinės, Krakiškių, Uostadvorio ir kilmingasis Brioniškės dvaras. Dvarai turėjo savo rūmus, parkus su tvenkiniais, vandens ar vėjo malūnus, sandėlius ir kitus ūkinius pastatus.

Geriausiai iš visų dvarų išsilaikė Norikaičių dvaras, kuriame nuo 1878 m. veikusi

girininkija savo darbą tęsė ir pokario metu. Todėl ir šiandien liko išsaugotas unikalus dvaro kompleksas su visais pastatais, gėlynais ir nenuniokotu kraštovaizdžiu. Neblogai dar atrodo Lapynų, Domaičių, Šilgalių ir Palumpių dvarai.

Jau du dešimtmečius restauruojamo Šilutės dvaro (1997 m. gruodžio 31 d. įtraukto į Lietuvos nekilnojamųjų kultūros vertybių registrą), kuriame įsikūręs Šilutės muziejus, kai kurie pastatai jau šiomis dienomis griūva dėl nepakankamo valstybės finansavimo.

Šiuo metu 28 dvarų (Brioniškės, Muižės, Veprių, Jociškių, Rugulių, Jurginės, Usėnų, Strazdabalių, Šimkaičių, Gilandžių, Verždvario, Kovgirių, Krakiškių, Leitgirių, Miulieriškės, Variškių, Heinrichsfelde, Karceviškių,

Vingės, Pilvarių, Kupstininkų, Jovarynės, Stremėnų, Kampų, Kalvaičių, Stigliškių (Nausėdų), Vaidbalių, Mažųjų Žagmantų) neliko jokių pėdsakų, dar 8 kitų (Kukoraičių, Kreivėnų, Gėgininkų, Dingkių, Krakoniškių ir Opstainių) – tik kai kurie pastatų likučiai ar net ir patys jau nebegyvenami pastatai, kurių raudonas degto molio ilgaamžės plytas išnešios po vieną arba jos papuoš šiuolaikinių turčių sodybas.

Be buvusio Klaipėdos krašto leidinyje dėl savo kultūrinės reikšmės bei svarbos pasienyje yra pristatomi Švėkšnos grafų Broel Pliaterių dvarai Paprūsėje.

Knygon neįtraukti Lauksargių (Tauragės r.), Viešvilės ir Smalininkų (Jurbarko r.) seniūnijų dvarai.

Gaila, kad pasitaiko kalbos, žodžių kėlimo ir korektūros klaidelių, kurių galėjo ir nebūti.

Šis leidinys yra svarbus minėto krašto garbingos istorijos ir kultūros paminklas, nes dar po poros dešimtmečių dings ir paskutiniai buvusių dvarų likučiai, nors atsiranda vis daugiau naujų patriotų, kurie stengiasi išsaugoti ar užfiksuoti bent tai, kas dar išlikę.

Pabaiga

* *Šilutės ir Pagėgių krašto dvarai* / R. Meškauskienė, K. Demereckas, J. Pancerova, O. Norkutė, D. Barasa, J. Mačiulienė. – Klaipėda: Libra Memelensis, 2010.

Jaunoji europiečių karta stokoja gilesnio istorijos pažinimo

Atkelta iš 1 p.

režimų įvykdytų nusikaltimų atminties išsaugojimo iš tikrųjų yra labai stiprus pagrindas ateities veiklai. Šiuo dokumentu ir jame išdėstytais pasiūlymais turime vadovautis ES ir nacionaliniu lygmeniu siekiant išsaugoti istorinę atmintį“, – sakė R. Morkūnaitė. Anot jos, šiuo metu svarbiausia, kad Europos Komisiją vykdytų savo praktinius išpareigojimus ir numatytų totalitarinių režimų įvykdytų nusikaltimų atminties įamžinimo projektams finansavimą įvairiose ES programose.

Prieš trejetą metų Europos Sąjunga programoje „Europa piliečiams“ numatė priemonę „Gyva Europos atmintis“, skirtą hitlerizmo ir stalinizmo įvykdytų nusikaltimų atminimo projektų finansavimui. Lietuvos projektų finansavimas pagal šią programą pastebimai išaugo: 2007 m. šiai programai

nebuvo pateikta nė vieno projekto, tačiau 2010 m. – finansuoti jau septyni projektai. Tačiau, R. Morkūnaitės manymu, reikėtų pasvarstyti, kaip galima būtų pritraukti, kiek įmanoma daugiau ir įvairesnių, projektų teikėjų, suvienyti jų jėgas.

„Nacionalinės nevyriausybinių organizacijų, regioniniai kultūros centrai, muziejai turi nemažai vertingos medžiagos, kuri turėtų būti ištraukta iš lentynų ir pateikta platesniam visuomenės ratui. Tačiau kalbant apie ES finansavimą, šios įstaigos turi mažiau arba visai neturi galimybių gauti bendrą finansavimą iš kitų nei ES šaltinių arba stokoja tarptautinio bendradarbiavimo patirties, ko reikalauja dabartinės projektų finansavimo nuostatos“, – sakė R. Morkūnaitė. Todėl ji paragino Europos Komisiją supaprastinti reikalavimus projektų dalyviams.

Spaudos tarnyba

Knygos**Lietuvybės puoselėtojas, tautinės sąmonės žadintojas****Genovaitė BURNEIKIENĖ, Vilnius**

Atkelta iš 11 p.

V. Urbonas monografijos skyriuose „*Santaros*“ steigėjas, Lietuvos Valstybės Taryboje, Ryžtingi sprendimai, Seimo narys, Valstybės Tarybos pirmininkas atskleidžia Stasio Šilingo pasiaukojamą veiklą, kuriant ir įtvirtinant Lietuvos nepriklausomą valstybę. Autorius, pateikęs skaitytojams S. Šilingo kalbą (pasakytą 1938 m. vasario 16 d. Nepriklausomos Lietuvos dvidešimtmečio proga), pavadintą *Testamentu Lietuvai*, įpareigoja mus ir šiandien susimąstyti, įvertinti ir įamžinti veiklą lietuvių tautos šviesuolių, kurie savo darbus, tremtinių kančias, netektis, tragiškus likimus paaukojo gimtosios šalies Nepriklausomybės vardan.

Pabrėžtinas monografijos autoriaus sugebėjimas kruopščiai išanalizuoti įvairius šaltinius, pateikti išsamią politinės situacijos

panoramą, glaustai supažindinti su S. Šilingo korespondencijomis, straipsniais, laiškais, studijomis bei diskusijomis. Tai sukuria mums gyvą, spalvingą S. Šilingo, kaip kūrybingo, drąsaus ir ryžtingo kovotojo už savo tautą, portretą. Knygoje publikuojamos nuotraukos sustiprina tekste jaustos informacijos prasmę, praplečia istorinio pažinimo spektrą.

Tiesa, monografijoje yra pasikartojimų (p. 21 ir 25), kartais tarp gausybės citatų išblėsta autoriaus mintis; tačiau šie nedideli, neesminiai trūkumai nė kiek nesumenkina svarbaus kūrinio.

V. Urbono monografija *Stasys Šilingas. Gyvenimas tautai ir valstybei* atspindi lietuvių tautos nenutrūkstamą veiklą, siekiant savo gimtojo krašto laisvės. Ši knyga įprasmina S. Šilingo ir jo bendražygių siekius, jų paaukotus likimus lietuvių tautai ir valstybei.

Vaikų namų istorijos

Ten, kur Tamašiava ir ežeras Mošia...

Publikacijų atgarsiai ir patikslinimai

Jovita NIŪNIAVAITĖ-LESIENĖ, Antanas LESYS, Vilnius

Tęsinys. Pradžią Nr. 2

DKR vadas J. Misiūnas-Žalias Velnias (nuotr. iš kn. R. Gabrielė Vėliūtė, „Partizanai“, Vilnius, 2009 m.)

Apie partizanų išdavikus Romaną, Andorą, Žasina, Kurmį ir kt.:

*** Žmogus, išdavęs partizanus, turėjo agentūrinį slapyvardį Romanas. Jis gimė 1917 m. Trakų aps., Aukštadvario vlsč., buvo lenkų tautybės, raštingas, nevedęs. Su savo tėvais gyveno Trakų aps., Onušio vlsč. Lauzgenių kaime. Legalizuodamasis į Semeliškių NKVD atvyko be ginklo, nes P. Kabaras ginklą liepė palikti būryje. Romanas 1945 m. spalio 10 d. išdavė 3 skyriaus (būrio) vadą, bataliono vado pavarduotoją Joną Stančiką – Mešką. Išdavikas įviliojo partizaną į smogikų pasalą (Onušio vlsč. Lauzgenių k.). Pastarasis išeidamas iš trobos buvo sužeistas į kojas ir nenorėdamas gyvas pasiduoti, susisprogdino granata (LYA, f. K – 1, ap. 3, b. 1737; b. 1738.).

*** Būrio vadui Kabarui Petru sunaikinti nusiųstas legalizavęsis partizanas <...> slapyvardžiu Andoras. Šią užduotį Onušio valsčiuje jis vykdė kartu su dviem broliais partizanais iš Kabaro būrio, kurie turi slapyvardžius Žasinas ir Kurmis; jie nusiteikę išeiti iš Kabaro būrio, nes bijo, kad gali būti ištremtos jų šeimos. Pagal Andoro parodymus (Petro Kabaro būryje), šiuo metu yra apie 60 žmonių, veikiančių Onušio valsčiuje ir kaimyniniame Aukštadvario valsčiuje atskiromis grupėmis. Aukštadvario valsčiuje tuo tikslu mes apginklavome du patikimus gyventojus, kurie gerai išstudijavo nurodyto būrio vadeivos Kabaro Petro judėjimo kelius ir pažadėjo sunaikinti. Liepos 27 d. į NKVD Onušio VP legalizuotis atėjo partizanas U. S. – su rusišku šautuvu ir 25 šoviniais, pastaruoju metu buvęs „Juodosios kaukės“ būryje iki jos vadeivos Galinio nužudymo; vietoj jo šiuo metu būrio 18 žmonių likučiams vadovauja Stasiūnas, buvęs policininkas. Stasiūno būrio dalyviai nori legalizuotis, nes bijo, kad jų šeimos nebūtų ištremtos, bet būrio vadeivos tarp partizanų sleidžia įvairias provokacines žinias, agituodami juos tęsti kovą su sovietų valdžia. U. S. pranešė, kad sužinojęs apie šeimos ištremimą nutarė pats legalizuotis. Tardomas plačiai papasakojo apie Stasiūno ir Kabaro būrius (VRM, f. 188, ap. 1, b. 40.).

Onušio kapinaitės pastatytas paminklas Lietuvos laisvės kovotojams – partizanams. Paminkle įrašyta ir P. Kabaro vardas ir pavardė.

Buvęs partizanas J. Kliucevičius gimė 1921 m. vasario 2 d. Baubonių dvare (tėvas čia dirbo kumečiu), lankė Čižiūnų pradžios mokyklą. 1944 m. vasarą, kai prasidėjo sovietų mobilizacija, nepakluso atėjūnams ir išėjo į mišką, kur susitiko su kitais partizanais: Jonu Seiliūnu, Petru ir Kaziu Kabarais, Ignu Nasutavičiumi, Pranu ir Česlovu Stasiūnais, Pranu Bartoševičiumi, Vladu Kieru, Kaziu Sindaravičiumi ir Stasiu Nevedomsku. Buvo sudarytas būrys, kuriame – 17 partizanų. 1945 m. J. Kliucevičius legalizavosi. 1989 m.

gruodžio 2 d. „Galvės“ laikraščio redakcijai jis parašė straipsnį „Žiaurumas“ apie raudonųjų partizanų žiaurumą per vokiečių okupaciją, t. y. apie žmonių apiplėšinėjimus ir žudymą, taip pat rusų okupacijos laikotarpio sribų ir NKVD kariškių žiaurius veiksmus Lietuvoje bei masinį žmonių trėmimą, žudymą ir turto niokojimą. Straipsnyje paminėjo ir brolius Kabarus.

Štai žinios apie kitus Čižiūnų kaimo partizanus:

Jurevičius Vaclovas, Kazimiero, iš Čižiūnų k., Aukštadvario vlsč., gim. 1910 m., lankęs pradžios mokyklą, vedęs, žemdirbys. Turėjo žmoną vardu Veronika (g. 1920 m.). Ji taip pat buvo baigusi pradžios mokyklą. Jie turėjo dukrą Stasę (g. 1942 m.) (LCVA, f. 743, ap. 2, b. 7630; b. 7631.). V. Kazimieras 1945 m. kovo 2 d. buvo suimtas, o 1945 m. balandžio 3 d. išvežtas į filtracijos lagerį Kalininą (Lietuvos gyventojų genocidas, T. 2, Vilnius, 1998 m.).

Jurevičius Vladas, slap. Jurginas, gim. 1915 m. Čižiūnų k., Aukštadvario vlsč. Nuo 1945 m. – DKR 4-o bataliono Koto būrio, kuopos partizanas, kovo mėn. – 2-o skyriaus, birželio 15 d. – 4-o skyriaus (būrio) vadas (LYA, f. K – 1, ap. 3, b. 179.). V. Jurevičius buvo baigęs pradžios mokyklą, nevedęs, turėjo beraštę, našlę motiną (gim. 1886 m.).

Kabaras Juozas, slap. Vyšnia, taip pat buvo partizanas (Aukštaitijos partizanų prisiminimai, D. 3, Vilnius, 2001 m.).

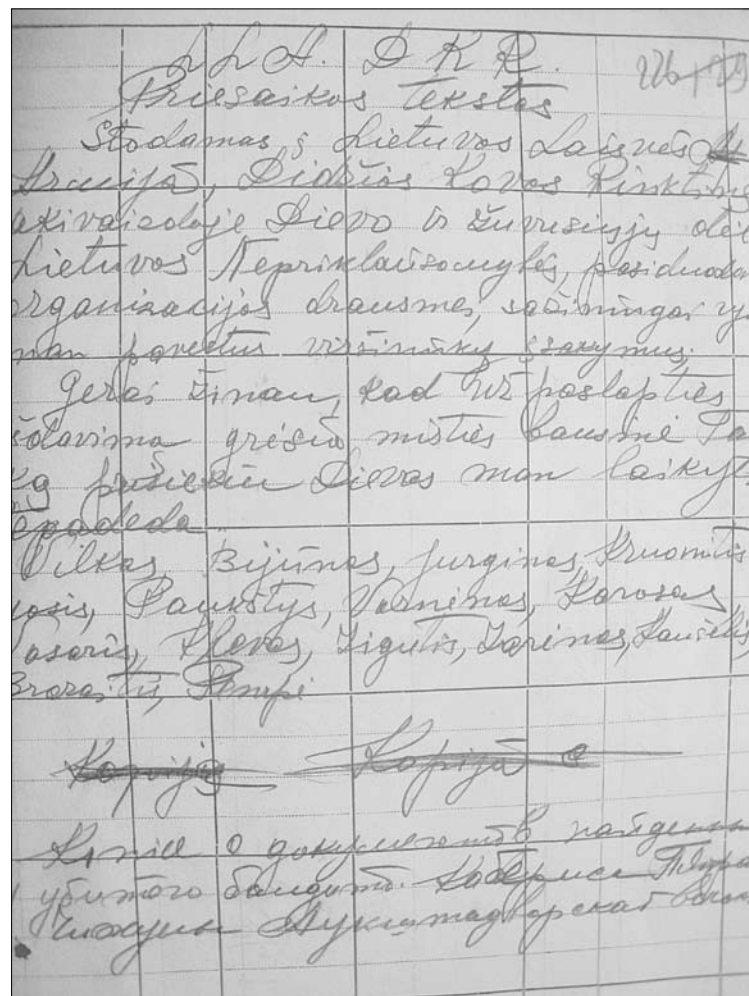
Radzevičius, slap. Narsuolis, g. Čižiūnų k. Aukštadvario vlsč. DKR 4-o bataliono Koto kuopos partizanas 1945 m. (LYA, f. K – 1, ap. 3, b. 179.).

Radzevičius Jonas iš Čižiūnų k., Aukštadvario vlsč. Ji gerai pažinojo buvęs partizanas J. Kliucevičius. Savo prisiminimuose rašo: Nečiūnų miške sutikau partizaną J. Radzevičių, kuris paaiškino, kad jam partizanas P. Kabaras pranešęs, jog balandžio mėn. 27 d. iš Aukštadvario į Semeliškes vyks stribai, kuriuos būtina reikia pasitikti Krunio miške. Tam reikalinga mano pagalba. Man pasiūlė pasiimti iš brolio Z. Kliucevičiaus mano paslėptą automatinį šautuvą ir būtina dalyvauti operacijoje. Šioje operacijoje dalyvaus apie dešimt partizanų, su kuriais aš privalau susitikti balandžio 27 d. 7 val. Ryto Dailyduko kaime, pas Juozą Venskutonį. Krunio miško palaukėje buvo surengta pasala. Dalyvaavo ir J. Radzevičius. Pasirodė trimis vežimais atvažiuojantys ginkluoti stribai. Vežimai vienas nuo kito važiuojo dideliu atstumu. Mes paleidome seriją šūvių į pirmą priartėjusį vežimą. Pastebėjome, kad nukovėme važiuojančius stribus. Vienas jų buvo stribas K. Osinskis. J. Radzevičius ir K. Sindaravičius šoko prie vežimo. J. Radzevičius spėjo paimti iš sribos kulkovaidį ir 4 diskus su šoviniais. Antrame ir trečiame vežimuose buvę stribai spėjo iššokti iš vežimų ir nubėgo už stataus kalno. Prisiartinę prie miško, jie atidengė ugnį į J. Radzevičių ir K. Sindaravičių. K. Sindaravičius nukovė, o J. Radzevičiui, mūsų šūviams pridengus, pasisekė atnešti kulkovaidį ir diskus. Arklys su nušautu stribu ir kitais sužeistaisiais pasibaidė ir pabėgo už kalno <...> 1946 m. gruodžio 26 d. Jonas Radzevičius drauge su vokiečiu (vardas nežinomas) ir mergina (nežinoma) iš kaimyno „N“ paėmė pagaltę nakčiai miegoti. Kaimynas „N“ susekė jų buvimo vietą ir, pranešęs NKVD organams, kartu su jais nuvykęs į mišką rado partizanų miegančius, vokiečių ir merginą nušovė vietoje, o J. Radzevičių sužeidė, paėmė gyvą ir teisė“ (Laisvės kovotojų prisiminimai, D. 7 / 2, Vilnius, 2010 m.).

Seiliūnas Jonas iš Čižiūnų k., Aukštadvario vlsč. Žuvo kartu su Petru Kabaru ir kt. 7 partizanais (J. Kliucevičius). Savo vaikystę ir jaunystę praleido tarnaudamas pas ūkininkus. Turėjo auksines rankas. Apsivedė. Pokariu ne ėjo su „savo valdžia“, bet kovojo už laisvą Lietuvą (V. Steponavičius).

Simonavičius Jonas, Prano, gim. 1903 m., gyv. Čižiūnų k., Trakų r. Tremtis 1945 m. lapkričio 15 d. Goliašoras, Belojavo r., Permės (Molotovo) sr., paleistas 1958 m. lapkričio 20 d., 1959 m. grįžo į Lietuvą.

Simonavičius Vladas, Jono, gim. 1922 m. gyv. Čižiūnų k., Trakų r. Tremtis 1945 m. lapkričio 15 d. Goliašoras, Belojavo r., Permės

1945 m. DKR partizanų priesaikos tekstas (nuotr. iš LYA)

(Molotovo) sr., paleistas 1958 m. lapkričio 20 d., 1967 m. grįžo į Lietuvą (Lietuvos gyventojų genocidas, T. 2, Vilnius, 2002 m.).

Simonavičius Juozas, slap. Vasaris, g. Čižiūnų k., Aukštadvario vlsč. Nuo 1945 m. – DKR 4-o bataliono Koto kuopos partizanas (LYA, f. K – 1, ap. 3, b. 179.). Kai legalizavosi, 1945 m. kovo 24 d. buvo nuteistas 10-čiai metų.

Steponavičiaus (Stepanavičius), slap. Kraputis, g. Čižiūnų k. Aukštadvario vlsč. DKR 4-o bataliono Koto kuopos partizanas 1945 m. (LYA, f. K – 1, ap. 3, b. 179.).

Steponavičius (Stepanavičius) Silvestras, slap. Paukštis, g. Čižiūnų k. Aukštadvario vlsč. Nuo 1945 m. – DKR 4-o bataliono Koto kuopos partizanas, birželio 15 d. – 5-o skyriaus (būrio) vadas (LYA, f. K – 1, ap. 3, b. 179.).

Steponavičius Vincas taip pat buvo partizanas, vėliau jis legalizavosi.

Steponavičius Juozas, gyv. Čižiūnų k., Trakų r., partizanas. Žuvo 1945 m. Trakų apskrityje (Lietuvos gyventojų genocidas, T. 2, Vilnius, 2002 m.).

Dauguma Čižiūnų kaimo gyventojų

buvo partizanų ryšininkai ar rėmėjai. Už tai buvo tremiami. Iš Čižiūnų 12 šeimų ar tik jos narių buvo tremtyje. Ne visi sugrįžo (V. Steponavičius).

Su J. Simonavičiumi buvo ištremti, kaip partizanų rėmėjai, ir kiti J. Simonavičiaus šeimos nariai: tėvas Pranas Simonavičius, gim. 1878 m. (1947 m. mirė tremtyje); motina Marijona Simanavičienė, Jurgio, gim. 1878 m. (1947 m. ji pabėgo iš tremties, grįžo į Lietuvą, 1949 m. vėl buvo suimta kovo mėnesį ir tais pačiais metais rugsėjo 6 d. paleista); J. Simonavičiaus žmona – Antanina Simonavičienė, Vinco, gim. 1903 m. (grįžusi į Lietuvą mirė 1975 m.); sūnus Jonas Simonavičius, Jono, gim. 1935 m. (Lietuvos gyventojų genocidas, T. 2, Vilnius 2002 m.).

Vincas Steponavičius buvo gimęs 1904 m., o jo sūnus Bronius Steponavičius – 1926 m. Norėdami padėti partizanams, V. Steponavičius su sūnumi Broniumi tapo skrebaus. Kai viskas paaiškėjo, atsidūrė Sibire. Grįžę apsigyveno Grigiškėse (V. Steponavičius).

Tęsinys kitame numeryje

Trakų istorijos muziejuje – Staraja Ladoga gyvenvietės VIII–IX a. keramikos paroda

Atkelta iš 1 p.

kieme kiekvieną vasarą vyksta Trakų istorijos muziejaus ir „Vilniaus puodžių cecho“ organizuojamos archajinių amatų stovyklos. Kasmet pasirenkama pagrindinė stovyklos tema, kviečiama konsultantų-specialistų ir eksperimentinės archeologijos metodais atkuriami pasirinkti pavyzdžiai. Padaryti akmens amžiaus Narvos ir Pamario kultūrų, bronzos amžiaus prūsų, ankstyvųjų viduramžių, gotikos, renesanso buitinių keramikos analogai. Stovykloje vasaros praktikas atlieka VU, VDA, Rusijos ir Lenkijos aukštųjų

mokyklų studentai.

2008 m. vykdant bendrą projektą Rusijos valstybinio istorijos ir architektūros muziejaus-draustinio „Park Monrepo“ teritorijoje Vyborgo mieste organizuota stovykla, skirta akmens amžiaus šukinės-duobelinės kultūros keramikos rekonstrukcijai.

Iš Trakų istorijos muziejaus Senosios Ladogos gyvenvietės keramikos rekonstrukcijų paroda keliaus į Petrozavodsko ir Senosios Ladogos muziejus.

Trakų Salos pilyje paroda veiks iki š. m. gegužės 8 d.

Nuo šiol „Senosios kibininės“ kibiniais ir įvairiais patiekalais galėsite mėgautis ne tik užsukę pas mus į Trakus, bet ir savo šventėje, kurios vietą pasirinksite patys arba ja pasirūpinsime mes.

„Senoji kibininė“ siūlo:

- * Kibinų pristatymas į namus;
- * Edukacinė kibinų gamtinimo pamokėlė;
- * Parodomoji „Šimtalapio“ gamtinimo pamokėlė;
- * Specialus meniu grupėms;
- * Šventiniai ir pobūvių pasiūlymai;
- * Dienos verslo pietūs;
- * Garantuojame malonų ir atidų aptarnavimą.

**Trūksta laiko užsukti pas mus į Trakus ?
– Mes stengsimės būti arčiau Jūsų!
Naujausia paslauga !!!**

Į gatves jau išriedėjo nauji, gražūs, firminiai „Senosios kibininės“ autobusiukai, kuriuose galėsite nusipirkti skanių, karštų, sultingų kibinų!

„Senosios kibininės“ autobusiukus rasite šiais adresais :

1. Automagistralė Vilnius–Kaunas 23 km;
2. Šavanorių pr. 16 (šalia Hyper RIMI);
3. Žirmūnų g. 64 (šalia Hyper RIMI);
4. Vienuolio g. (šalia Žemės ūkio ministerijos);
5. Žirmūnų g. 2 (šalia „IKI“).

Ačiū, kad esate kartu!
tel. pasiteirauti 8 659 08 454. www.kibinas.lt

Užs. Nr. 20

Įvairiaspalvis Vilniaus veidas

Tomo Veclovos knygos „Vilnius. Asmeninė istorija“ recenzija
Ona GAIDAMAVIČIUTĖ, Vilnius

Atkelta iš 9 p.

grafiškas, alsuojantis meile. Skaitant susidaro išpūdis, lyg autorius ranka glostytų sostinę. Pasakojimo stilius itin vaizdingas, poetiškas, asociatyvus: „Gatvės atrodo monochrominės, bet nuo Bekešo ar Gedimino kalno matyti, kad Vilniuje vyrauja trys skirtingos spalvos: gelsvas sienų tinkas, žali sodai, raudonų čerpių stogai. Kaip tik tos trys spalvos panaudotos Lietuvos vėliavai <...>. Tiesa, yra dar viena spalva – varpinių ir debesų baltumas. Bokštai ir debesys pratęsia aukštumos matmenį. Ketvirtasis miesto matmuo – laikas“ (p. 13). Pasirodo, Vilniaus miestas turi savitą erdvėlaikio dimensiją.

T. Venclova pabrėžia Vilniaus daugiakultūriškumą, įvardija 7 istorines tautas: lietuvius, rusėnus (gudus), lenkus, rusus, totorius, karaimus ir žydus: „Nė viena iš tų tautų negali tvirtinti, kad Vilnius priklauso tik jai. Neprilygstamas, kone fantastiškas, ignoruojas bet kokias politines sienas kalbų bei tautinių tradicijų – beje, ir religijų – lydinys mieste krisdavo į akį atvykėliams, o vietos gyventojai manė, kad kitaip ir būti negali“ (p. 14, 16). Įdomu, kuriai iš šių tautų autorius labiausiai simpatizuoja? Regis, visoms, bet labiausiai, matyt, lenkams (galbūt ir žydams): „Trečioji tauta – lenkai – kelis šimtmečius Vilniuje ir aplinkinėse vietovėse buvo labiausiai pastebima. Iš Lenkijos atėjo katalikybė, o drauge su ja naujos gyvenimo formos“ (p. 19). Skyriuje „Universitetas ir getas“ daug dėmesio skiriama garsiausiems Vilniaus žydams, ypač – Vilniaus Gaono (Elijo ben Saliamono Zalmano) gyvenimui.

T. Venclova išskiria kelis įsimintiniausius Vilniaus bruožus – barokiškumą ir tautinį margumą, kuriais miestas „įsiterpė ilgon Vidurio Europos miestų juoston, kuriai priklausė

Bratislava, Černivciai, Liubliana, Triestas“ (p. 134). Beje, autorius pabrėžia Vilniaus kontrastingumą ir teatrališkumą: „Josifas Brodskis kalbėjo apie jo „nesuskaičiuojamų bažnyčių nesuskaičiuojamus angelus“ – jų esama frontonuose, dar daugiau altoriuose, visi jie gyvai gestikuliuoja, sudaro grupes ir mizanscenas“ (p. 44).

Kartais skaitant susidaro išpūdis, kad autorius tarsi iš šalies žvelgia į Vilnių. Bet taip nėra – pasakojimas praturtinamas asmeninės patirties refleksijomis, ypač tose knygos vietose, kur T. Venclova prisimena studijų metus Vilniaus universitete, gyvenimą savanoriškoje tremtyje – Los Andžele (skyrius „Universitetas ir getas“). Asmeninės refleksijos svarbą kalbant apie Vilnių pabrėžia pats knygos pavadinimas.

Autentiškumo pasakojimui suteikia autoriaus gyvenamuoju laiku, daugiausia sovietmečiu, darytos nespaltotos Arūno Baltėno, Algimanto Kunčiaus, Raimondo Paknio, Romualdo Rakausko, Mečislovo Sakalausko, Kęstučio Stoškaus, Algimanto Kunčiaus, Antano Sutkaus ir kt. Vilniaus fotografijos. Fotografijų sukūrimo datos – 1960–2008 m. – aprėpia ir „įrėmina“ pusę amžiaus (beje, būtent 1960-aisiais T. Venclova baigė Vilniaus universitetą). Vilnius jose – įvairus: šviesus, niūrokas; apsnigtas, laukiantis pavasario, žydintis; atsivėręs visu savo grožiu – bažnyčių panorama, ar atveriantis aptrupėjusius, amžių nugludintus sienojus. Tačiau tiems, kam Vilnius – gimtasis ar tokiu tapęs, supras, kad, nepaisant visko, miestas išliks gražus ir savas bet tokiu metų laiku, nesvarbu, kokia valdžia bebūtų.

Autorės nuotr.

Unikali naujiena kolekcininkams ir besidomintiems kariuomene

Gintaras LUČINSKAS, Alytus

Taip galima pasakyti apie pirmą kartą Lietuvoje atsiradusį albumą (katalogą), kuriame susisteminti Lietuvos kariuomenės bei kitų tarnybų pareigūnų kepurių ženklai. Šiais metais VŠĮ „Gintarinė svajonė“ (Alytus) išleido kauniečių Anatolijaus Procenko ir Ramūno Skvirecko knygą „Ženklai ant kepurių. Naudoti Lietuvos Respublikos kariuomenės, VRM, kitų ministerijų ir žinybų pareigūnų 1990–2010 m.“, skirtą pirmiausia kolekcininkams ir besidomintiems Lietuvos kariuomene. Autoriai skaitytojams dovanoja kokybiškai išspausdintą, gausiai iliustruotą ir informatyvų leidinį. Jame informacija apie ženklus pateikta lietuvių, anglų ir rusų kalbomis, todėl turėtų padėti ir kitų valstybių kolekcininkams geriau pažinti Lietuvos Respublikos institucijų pareigūnų skiriamuosius kepurių ženklus – kokardas.

Pateikiami 49 institucijų kokardų aprašai. Katalogas susideda iš dviejų dalių. Pirmoje dalyje pateikiamos kepurių ženklų sunumeruotos iliustracijos. Jos išsamiau aprašomos antroje leidinio dalyje nurodant matmenis, spalvą, medžiagas, iš kurių pagaminti ženklai, tvirtinimo prie kepurės būdą. Iš viso apibūdinta 220 ženklų, naudotų nuo 1990 m. iki šių dienų. Kataloge surinkti tiek oficialiai nešioti ženklai, tiek ir žinomi projektiniai ar bandomieji ženklų variantai. Leidinyje pateikti keleto kolekcininkų asmeninėse kolekcijose esančių eksponatų nuotraukų bei ženklų aprašymai.

Autoriai numato galimybę ir toliau

Anatolijaus Procenko ir Ramūno Skvirecko knygos „Ženklai ant kepurių. Naudoti Lietuvos Respublikos kariuomenės, VRM, kitų ministerijų ir žinybų pareigūnų 1990–2010 m.“ viršelis

rinkti informaciją apie ženklus ant kepurių, tokiu būdu bus galimybė katalogą pildyti, tobulinti.

Tad šis albumas gali tapti vertinga dovana arba papildyti knygų lentyną Lietuvoje kol kas vieninteliu leidiniu tokia tematika.

Atitaisymas

„Vorutos“ Nr. 5 (719) (2011 m. kovo 12 d.) 5-ame puslapyje straipsnio „Naujas šaltinis Mečislovo Reinio veiklai Vilniuje tirti“ paskutinis sakinyss nepilnas. Turi būti: „10. Kun. P. Bieliausko knyga „Vilniaus dienoraštis 1915.XII.26–1919.XI.26.“ „Vorutos“ laikraščio vyr. redaktoriaus Juozo Vercinkevičiaus ir knygos mokslinės redaktorės dr. Reginos Laukaitytės dovana Lietuvos inteligentijai.“

Už klaidą atsiprašome straipsnio autorės ir skaitytojų.

Redakcija

Mieli laikraščio „Voruta“ skaitytojai ir prenumeratoriai,

prašome pasinaudoti savo teise paaukoti mūsų įstaigai iki 2 proc. pajamų mokesčio sumos pagal Lietuvos Respublikos labdaros ir paramos įstatymą.

Įmonės rekvizitai:
Viešoji įstaiga „Vorutos“ fondas.
Adresas: Trakai, Naujoji g. 16 LT-21111
Įmonės kodas: 181392738.

Prašymus (FR0512) prašome siųsti el. paštu: vmi@vmi.lt arba laišku į Valstybinės mokesčių inspekcijos skyrių pagal gyvenamąją vietą bei galima nuvykti į VMI pagal gyvenamąją vietą ir prašymą pateikti vietoje.

„Vorutos“ redakcija

Šv. KAZIMIERO KNYGYNAS

Vilniaus g. 3,
44281 Kaunas
Tel./faks.: 8-37 206 795,
el. p.: knygynas@kaunas.lcn.lt

- ✓ *Plačiausias Kaune religinės ir teologinės literatūros pasirinkimas.*
- ✓ *Specializuota istorinė, filosofinė, psichologinė ir pedagoginė literatūra.*
- ✓ *Gausi kruopščiai parinktų kino filmų pasiūla.*
- ✓ *Klasikinė ir šiuolaikinė grožinė literatūra.*
- ✓ *Krikščioniškas sakralus menas ir knygos.*
- ✓ *Platus vaikiškos literatūros asortimentas.*
- ✓ *Liturginiai reikmenys ir devocionalijos.*
- ✓ *Krikščioniška, klasikinė ir populiarioji muzika.*

Voruta® Visos prekių ženklų teisės saugomos	Prenumeratos indeksai 0135, 0136	Redakcinė kolegija: Dr. Arūnas Bubnys, habil. dr. Kazimieras Garšva, Vytautas Gocentas, archit. Dainora Juchnevičiūtė-Vaivadienė, dr. Viktoras Jencius, dr. Napoleonas Kitkauskas, Romualdas Ozolas, Gediminas Paviržis, akad. prof. habil. dr. Antanas Tyla, dr. Aldona Vasiliauskienė, akad. prof. habil. dr. Zigmantas Zinkevičius, Juozas Vercinkevičius (vyriausiasis redaktorius).	Ieva Jankutė, Lietuva Tadas Stomma, JAV Marija Remienė, JAV Bronius Saplys, Kanada
 9 771392 067018	© Voruta 2011. Visa medžiaga (rašiniai), pateikta laikraštyje „Voruta“, yra VŠĮ „Vorutos“ fondas (įmonės kodas 181392738) nuosavybė. Laikraštį ar jo straipsnius kopijuoti ir platinti be raštiško sutikimo draudžiama.	© Voruta, 2011. Leidžiamas nuo 1989 m. spalio 24 d. Dvidešimt antrieji leidimo metai. Rengėjas (leidėjas) – VŠĮ „Vorutos“ fondas, įmonės kodas 181392738. Direktorė Aušra Virvičienė. Adresas: Naujoji g. 16, Trakai. Laikraštis išeina du kartus per mėnesį (šeštadieniais). Apimtis – 4 sp. l. Redakcijos adresas: Naujoji g. 16, Trakai, tel./faks.: (8 528) 5 53 31; (8 528) 5 12 66, „Tele2“ mob. (8 605) 11117. Vyriausiasis redaktorius Juozas Vercinkevičius Spausdino Media Regionale Sp. z.o.o. (RAB) (Lenkija). Tiražas 1200 egz.	Laiškams: „Voruta“, Naujoji g. 16, LT-21111 Trakai, LIETUVA. Tel. faksas: (8 528) 5 12 66, El. paštas: vorutosfondas@voruta.lt , voruta@voruta.lt Interneto svetainės: www.voruta.lt , www.mazoji-lietuva.lt Redakcija: Jurgita Brašiūnaitė (redaktorė, (8 603) 11117), Jonas Česnavičius (fotografija), Vytautas Česnulis (bažnyčios istorija), Viktoras Latėnas (maketuotojas), Daiva Sedlikovska (buhalterė), Viktorija Vaškytė (Klaipėda), Aušra Virvičienė, Birutė Žemaitaitė, Juozas Vercinkevičius (vyr. redaktorius)